

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Soili Martikainen & Tiina Ranta

JOHDON VASTUUSTA JA TOIMINNASTA ULKOMAANTYÖN TURVALLISESSA ARJESSA JA HÄIRIÖTILANTEISSA

Soili Martikainen & Tiina Ranta

**JOHDON VASTUUSTA JA
TOIMINNASTA ULKOMAANTYÖN
TURVALLISESSA ARJESSA JA
HÄIRIÖTILANTEISSA**

Copyright © tekijä ja Laurea-ammattikorkeakoulu 2018

Kannen kuva: Shutterstock

Sivujen 12, 24 ja 95 kuvat: Shutterstock

Sivun 70 kuva: Belinda Fewings on Unsplash

ISSN-L 2242-5241

ISSN 2242-5225 (verkko)

ISBN: 978-951-799-497-2 (verkko)

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	8
OSA 1: JOHDON VASTUUT JA MENETTELYT ULKOMAANTYÖN TURVALLISUUDEN VARMISTAMISESSA.....	12
2. KOULUTUSORGANISAATIOT JA TURVALLISUUS.....	14
2.1 Koulutusorganisaation turvallisuuden osa-alueet.....	14
2.2 Riskiperusteinen turvallisuusjohtaminen.....	16
2.3 Turvallisuuden eri näkökulmat.....	16
2.4 Turvallisuusjohtaminen osana jokapäiväistä toimintaa.....	16
2.5 Turvallisuutta riskiperusteisesti.....	17
2.6 Turvallisuusjohtamisen tutkimustuloksia.....	19
2.7 Yhteenveto.....	20
3. TAVOITTEENA ENNAKOIVA TURVALLISUUSKULTTUURI.....	21
3.1 Turvallisuuskulttuuri osana organisaatiokulttuuria.....	21
3.2 Reagoivasta turvallisuuskulttuurista.....	22
3.3 Ennakoivasta turvallisuuskulttuurista.....	22
3.4 Turvallisuuskulttuuri eri vaiheiden kautta kuvattuna.....	22
3.5 Yhteenveto.....	24
4. ULKOMAANTYÖTÄ KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ, LUVAT JA ILMOITUKSET.....	25
4.1 Lain veloitteesta tarjota turvallinen ja viihtyisä ympäristö.....	25
4.2 Velvoite järjestää turvallinen työympäristö.....	26
4.3 Työnantajan velvollisuuksista.....	26
4.4 Työntekijän velvollisuuksista niin koti- kuin ulkomaantyössä.....	28
4.5 Rikoslain alaisista teoista työturvallisuusrikosten osalta.....	28
4.6 Muista velvollisuuksista.....	29
4.7 Yhteenveto.....	29

5. TURVALLISUUSPEREHDYS TURVALLISEN TOIMINNAN MAHDOLLISTAJANA.....	31
5.1 Turvallisuuskoulutuksen taustoista.....	31
5.2 Matkalle kohti riskilähtöistä turvallisuuskoulutusta.....	32
5.3 Oppimista ja osaamista kolmelta eri tasolta.....	35
5.4 Vielä koulutuksen toteuttamisen mahdollisuuksista.....	36
5.5 Turvallisuuskoulutuskellon laadinnasta ja tehtäväkohtaisuudesta.....	36
5.6 Yhteenveto.....	37
6. TURVALLISUUSVIESTINTÄ ULKOMAANTYÖSSÄ.....	39
6.1 Ulkomaantyötä tukemaan turvallisuusviestinnän keinoin.....	39
6.2 Suunnitelmallinen viestintä ohjaa oikeaan.....	40
6.3 Positiivinen turvallisuusviestintä vaikuttaa.....	40
6.4 Turvallisuusviestinnän keinoin kohti avointa viestintäilmapiiriä.....	41
6.5 Lista varmistettavista asioista.....	41
6.6 Turvallisuusviestinnän kaksisuuntaisuus.....	41
6.7 Johdon näkyvyys turvallisuusviestinnässä.....	42
6.8 Positiivinen ja kannustava turvallisuusviestintä.....	42
6.9 Erilaisten henkilöstöryhmien huomioiminen.....	42
6.10 Havainnot positiivisesta viestintäilmapiiristä.....	43
6.11 Yhteenveto.....	43
7. TURVALLISUUSILMOITUSMENETTELYSTÄ TUKEA ULKOMAANTYÖN TURVALLISUDELLE.....	45
7.1 Yleistä turvallisuusilmoituksesta.....	45
7.2 Turvallisuusilmoitusmenettelyn rakentamisesta.....	46
7.3 Luotettava ilmoitusmenettely koko yhteisön käyttöön.....	48
7.4 Ilmoituksen sisällön suunnittelusta.....	48
7.5 Avoin turvallisuusviestintä ilmoitusmenettelyn tueksi.....	48
7.6 Turvallisuusilmoitusmenettelyn periaatteista.....	49
7.7 Yhteenveto.....	50

8. KRIISIJOHDTAMINEN OSANA VASTUULLISTA ULKOMAANTYÖTÄ	52
8.1 Mikä on kriisi?	52
8.2 Kriisi edellyttää aina johtamista	53
8.3 Kriisikeskeisyydestä turvallisuuden hallintaan	53
8.4 Kriisitrendit	53
8.5 Turvallisuusjohtamisen suhde kriisijohtamiseen	54
8.6 Turvallisuustiloista	56
8.7 Laki velvoittaa varautumaan	57
9. TURVALLISUUSTYÖTÄ OHJAAVAT SUUNNITELMAT	58
9.1 Erilaisten suunnitelmien sisällöt	58
9.2 Suunnitelma organisaation omasta tarpeesta	59
9.3 Palveluiden häiriötön jatkuminen	60
9.4 Hyvän kriisijohtamisen toteuttaminen	60
9.5 Kriisijohtamisen malli	62
9.6 Standardin mukainen kriisijohtamisen malli	63
10. KRIISIVIESTINNÄN TOTEUTTAMINEN	66
10.1 Reaktiivisesta proaktiiviseen viestintään	66
10.2 Kriisiviestintää arvioidaan vastaanottajan silmin	67
10.3 Kertausta kriisijohtamisesta ja -viestinnästä	68
OSA 2: KONKREETTISET JA RISKILÄHTÖISET OHJEET MATKAANLÄHTIJÄLLE	70
11. JOHDANTONA KONKREETTISTEN OHJEIDEN JA NEUVOJEN OSIOLLE	72
11.1 Varautuminen matkan suunnittelussa	72
11.2 Matkan suunnittelusta	73
11.3 Suunnittelu käynnistyy riskien arvioinnilla	73
11.4 Potentiaalisten ongelmien analyysi	76
11.5 Mitä jos -tekniikka	78

11.6 Terveystiedot, reseptit ja rokotteet	79
11.7 Passi, viisumi, ajokortti ja eurooppalainen sairaanhoitokortti	80
11.8 Käteinen ja luottokortti	81
11.9 Vakuutukset	81
11.10 Matkatavarat	82
11.11 Ulkoministeriön sivut	83
11.12. Turvallisuushavainnoista ja -poikkeamista ilmoittaminen	84
12. KUN MATKAPÄIVÄ KOITTAÄ	85
12.1 Matkustaminen ja liikkumisturvallisuus	85
12.2 Asumisen turvaa	86
12.3 Aikaerorasitus	86
12.4 Terveysriskit matkan aikana	87
12.5 Matkaturvapakkaus ja matka-apteekki	90
13. JOS ODOTTAMATON KUITENKIN TAPAHTUU	91
13.1 Yhteydenpito ja viestintä	91
13.2 Liiallinen avuliaisuus	92
13.3 Passin katoaminen	93
13.4 Häätätilanne, onnettomuus ja ryöstö	93
14. MATKAN JÄLKEEN	94
LÄHTEET	96

1. JOHDANTO

Tämä opas on kirjoitettu kaikille niille koulutusorganisaatioille, joiden toiminnan yhteydessä yhteisön jäsenet matkustavat ulkomaille. Oppaassa on huomioitu erityisesti ne tahot, jotka ohjaavat opiskelijoiden vaihto-opiskelua, työssäoppimista tai harjoittelua ulkomaille, järjestävät yhteistyövierailuja, seminaari- ja kongressimatkoja ulkomaille, toimivat koulutusvientihankkeissa, koordinoivat henkilöstön työ- ja opintovaihtoja ulkomaille, ovat ulkomaille työasioissa matkustavan henkilön esimiehiä tai matkustavat itse ulkomaille työasioiden vuoksi. Erityisenä kohderyhmänä ovat HR-toimijat ja myös turvallisuudesta vastuussa oleva johto. Tässä oppaassa koulutusorganisaatioista ulkomaille suuntautuvaa toimintaa aina opiskelijavaihdoista koulutusvientiin saakka kutsutaan yhtenäisyyden vuoksi ulkomaantyöksi.

Opas on kaksiosainen. Ensimmäinen osio, luvut 1-10, käsittelee koulutusorganisaatioiden toimintaa turvallisen matkustamisen järjestämiseksi turvallisuusjohtamisen ja riskienhallinnan näkökulmasta. Tässä osiossa esitellään erilaisia malleja ja työkaluja sen varmistamiseksi, että oppilaitos- ja korkeakoulu-yhteisöt voivat jatkossakin lähettää turvallisesti jäseniään ulkomaille. Tämä edellyttää riskienhallinnan jalkauttamista osaksi ulkomaantyön prosessia. Vastuullisen oppilaitos- ja korkeakoulutoimijan tunnistaa siitä, että ne ovat varautuneet ennalta mahdollisiin arjen poikkeamiin ja häiriötilanteisiin myös ulkomaantyön osalta.

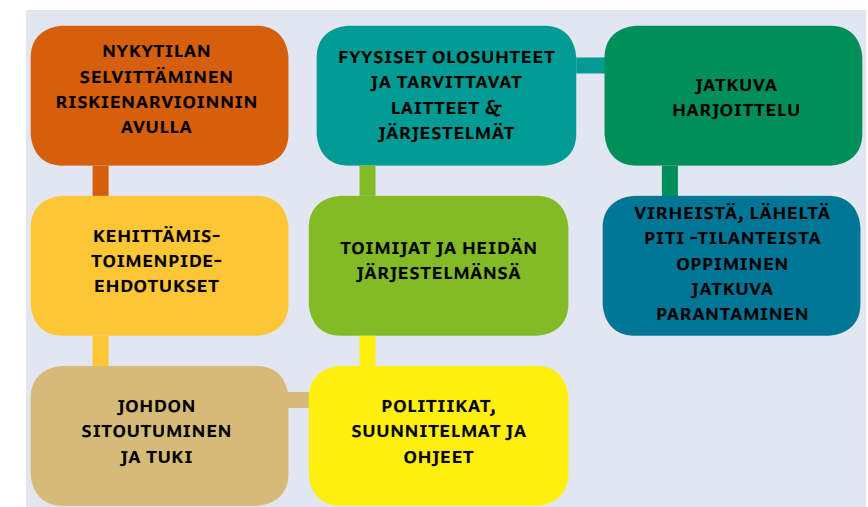
Ensimmäisessä luvussa tuodaan esiin keskeiset käsitteet. Toinen luku tarkastelee koulutusorganisaation turvallisuuden osa-alueita Elinkeinoelämän keskusliiton organisaatioturvallisuuden mallin avulla. Seuraavaksi käydään läpi riskiperusteisen turvallisuusjohtamisen perusteet. Kolmannessa luvussa esitellään reagoivan ja ennakoivan turvallisuuskulttuurin erot. Neljännessä luvussa tuodaan esiin ulkomaantyötä koskevaa lainsäädäntöä, lupia ja ilmoituksia. Viides luku keskittyy turvallisuusperheäytymiseen ulkomaantyössä. Kuudennessa luvussa tuodaan esiin turvallisuusviestintää ulkomaantyössä. Seitsemännessä luvussa esitellään turvallisuusilmoitusmenettely, jonka avulla organisaatio saa tietoonsa ulkomaantyöhön liittyvät turvallisuushavainnot ja -poikkeamat. Kahdeksas luku käsittelee kriisi-johtamista ja sitä, että tarve on siirtyä kriisikeskeisyydestä turvallisuuden hallintaan. Yhdeksännessä luvussa keskiössä ovat erilaiset suunnitelmat, joissa kuvataan koulutusorganisaation varautumista ulkomaantyön arjen varalle ja kriisitilanteita ennakoivien. Kymmenes luku avaa vielä kriisiviestinnän merkitystä erityisesti silloin, kun kriisi on tapahtunut ulkomaantyön yhteydessä.

Toisessa osiossa, luvussa 11-14, tarjotaan yksityiskohtaisia ohjeita matkaajalle. Tässä osiossa tarkoituksena on tarjota käyttökelpoisia ohjeita ja toimintatapoja matkalla kohdattavien vaarojen tunnistamiseksi ja niiden välttämiseksi. Luvussa annetaan konkreettisia ohjeita matkan suunnitteluun, matkalle lähtöön, odottamattomiin tilanteisiin sekä matkan jälkeen tehtäviin toimiin.

Yhdestoista luku keskittyy matkan suunnitteluun, johon kuuluvat riskien arviointi sekä terveyteen liittyvät seikat, kuten rokotukset ja lääkkeet. Myös passiin, viisumiin, ajokorttiin ja eurooppalaiseen sairaanhoitokorttiin liittyviä asioita käydään läpi. Lopuksi tarkastellaan käteistä, luottokortteja, vakuutuksia, matkatavaroita ja ulkoministeriön sivuja. Matkan lähtöön ja kohdemaassa olemiseen liittyviä asioita, kuten liikkumista, asumista, aikaerorasitusta, terveysriskejä sekä matkaturvapakkausta ja matka-apteekkia käsitellään luvussa 12, kun luvun 13 sisältö liittyy matkan odottamattomiin tapahtumiin ja toimintaohjeisiin, joilla näissä tilanteissa toimitaan. Viimeinen, 14. luku tuo esiin matkan jälkeen tehtävän uudelleenarvioinnin.

Kun luet tätä opasta, poimi ne tiedot, joilla voit tehdä matkastasi viihtyisemmän ja turvallisemman. Kohdemaasta riippuen toimenpiteiden laatu ja määrä vaihtelevat, joten muista suhteuttaa tarvittavat turvajärjestelyt aina kohdemaan mukaan.

Matkustusturvallisuuden ydin on matkakohteesta riippumatta hyvän suunnittelun, ennakoivan asenteen, oman toiminnan, yleisen valppauden ja tietoisuuden yhdistäminen kuvion 1 mukaisesti. On tärkeää muistaa, että kaikesta varautumisesta huolimatta kuka tahansa voi joutua matkan aikana ennalta arvattomaan tilanteeseen, esimerkiksi onnettomuuteen. Tällöin varautuminen ennen matkaa voi kuitenkin ratkaista sen, kuinka tämä ikävä tapahtuma lopulta vaikuttaa matkaasi.

Kuvio 1. Ulkomaantyön prosessin eteneminen riskilähtöisesti

KESKEISET KÄSITTEET

Haavoittuvuus tarkoittaa organisaation tai toiminnon sisäisiä ominaisuuksia, jotka altistavat riskin lähteelle. Haavoittuvuuden vuoksi voi aiheutua tapahtuma, jolla on ei-toivottuja seurauksia. (SFS 73:2011, 13.)

Riski on epävarmuuden vaikutus tavoitteisiin. Se kuvataan usein tapahtuman toteutumisen todennäköisyyden ja sen seurausten yhdistelmänä. Riski voi olla positiivinen tai negatiivinen. (SFS Opas 73:2011, 8.) Tässä oppaassa tarkastellaan vain negatiivisia, ei-toivottuja riskejä.

Riskienhallinta on organisaation johtamista ja ohjaamista koordinoitusti riskien osalta (SFS Opas 73:2011, 8-9).

Riskin arviointi on prosessi, joka muodostuu riskien tunnistamisesta, riskianalysistä sekä riskin merkityksen arvioinnista (SFS opas 73:2011, 11).

Riskin omistaja on henkilö tai taho, joka hallitsee riskiä joko vastuun tai valtuuden keinoin (SFS opas 73:2011, 14).

Sidosryhmä on organisaation sisäinen tai ulkopuolinen henkilö tai ryhmä, joka vaikuttaa johonkin päätökseen/toimintoon tai johon päätös/toiminto vaikuttaa tai joka kokee olevansa päätöksen/toiminnon vaikutuksen kohteena (SFS opas 73:2011, 10; SFS-EN-ISO 9000:2015, 17).

Tapahtuma on avoin tai yksityinen tilaisuus, kuten esimerkiksi juhla, seminaari, kokous, konferenssi, konsertti, näyttely, kutsutilaisuus, huvitilaisuus, kilpailu tai näytös (Kokoontumislaki 530/1999). Tapahtuma poikkeaa koulutusorganisaation normaalista opetus- ja ohjaustoiminnasta esimerkiksi osallistujien, ajankohdan, tilajärjestelyjen, tarjoilun tai esiintyjien osalta.

Turvallisuus on olosuhde, jossa ei esiinny vaaraa. Se on turvaa, suojautumista vaaraa vastaan, turvassa olemisen tila sekä kyky pitää tai tehdä jokin turvalliseksi. (Mäkinen 2007, 56; Kielitoimiston sanakirja 2006, 386.) Organisaation turvallisuus muodostuu yhdeksästä eri osa-alueesta: toimittaja- ja kiinteistöturvallisuudesta, väärinkäytösten ja poikkeamien hallinnasta, varautumisesta ja kriisinhallinnasta, pelastusturvallisuudesta, henkilöstöturvallisuudesta, ympäristöturvallisuudesta, työturvallisuudesta, tuotannon ja toiminnan turvallisuudesta sekä tietoturvallisuudesta (Elinkeinoelämän keskusliitto 2016).

Turvallisuusjohtaminen muodostuu organisaation jatkuvasta ja järjestelmällisestä johtamisesta, jonka tarkoituksena on ennaltaehkäistä ihmisiä, omaisuutta, ympäristöä, tietoa ja mainetta vahingoittavia tapahtumia. Siihen vaikuttavat organisaation politiikat, tavoitteet sekä

tavoitteen saavuttamiseen liittyvät prosessit. Lisäksi siihen vaikuttavat organisaation rakenne, roolit, vastuut, suunnittelu, toiminta, käytännöt, säännöt ja uskomukset. (Lanne 2007, 12; SFS-EN ISO 9000: 2015, 22.)

Turvallisuuskulttuuri tarkoittaa organisaation dynaamista ja muokkautuvaa tilaa, johon kytkeytyy vahvasti organisaation kyky ja tahto ymmärtää, millaista on organisaation turvallinen toiminta sekä miten toimitaan turvallisesti. Siihen kuuluvat kyky ja tahto ymmärtää, millaisia vaaroja organisaation toimintaan kytkeytyy sekä miten turvallisuutta voidaan edistää ja miten vaaroja voidaan ehkäistä. (Reiman, Pietikäinen & Oedewald 2008, 3.)

Vaara on vahingon tai riskin lähde (SFS Opas 73:2011, 10). Vaara voi olla esimerkiksi tulipalon vaara, liukastumisen vaara tai ruokamyrkytyksen vaara.

I
JOHDON VASTUUT
JA MENETTELYT
ULKOMAANTYÖN
TURVALLISUUDEN
VARMISTAMISESSA

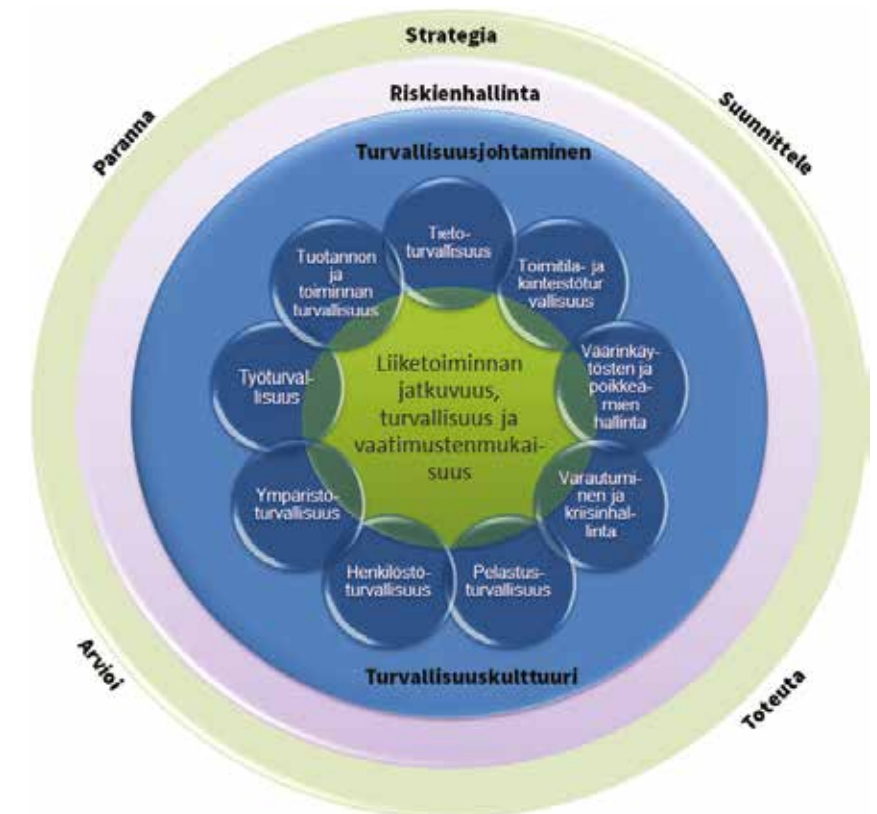
2. KOULUTUSORGANISAATIOT JA TURVALLISUUS

Tässä luvussa tarkastellaan aluksi koulutusorganisaatioiden turvallisuutta Elinkeinoelämän keskusliiton organisaatioturvallisuuden mallin avulla. Seuraavaksi käydään läpi riskiperusteisen turvallisuusjohtamisen periaatteet ja lopuksi tarkastellaan ennakoivaa ja reagoivaa turvallisuuskulttuuria. Näitä kaikkia tarkastellaan ulkomaantyön turvallisuuden toteuttamisen näkökulmasta.

2.1 Koulutusorganisaation turvallisuuden osa-alueet

Elinkeinoelämän keskusliitto on päivittänyt keväällä 2016 organisaatioturvallisuuden mallia (kuvio 2). Kaikki kuviossa 2 mainitut turvallisuuden osa-alueet on katettava, kun organisaation turvallisuutta johdetaan. Osa-alueet ovat työturvallisuus, (tuotannon ja) toiminnan turvallisuus, tietoturvallisuus, toimitila- ja kiinteistö-turvallisuus, väärinkäytösten ja poikkeaminen hallinta, varautuminen ja kriisinhallinta, pelastusturvallisuus, henkilöstöturvallisuus ja ympäristöturvallisuus. Osa-alueet voivat olla osittain päällekkäisiä. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2016.)

Organisaatioturvallisuuden mallin avulla pyritään varmistamaan toiminnan jatkuvuus, turvallisuus ja vaatimustenmukaisuus. Tämä liittyy keskeisesti myös ulkomaantyön turvallisuuteen. Turvallisuusjohtamista ohjaa organisaation strategia ja riskienhallinta. Toiminnan ja turvallisuuskulttuurin kehittäminen ovat myös tärkeässä roolissa. Parhaimmillaan turvallisuusjohtaminen muodostuu kaikkien organisaation turvallisuuden osa-alueiden kokonaisuutena. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2016.)

Kuvio 2. Organisaatioturvallisuuden malli (Elinkeinoelämän keskusliitto 2016)

Yhteisenä, koulutusorganisaatioille tyypillisenä haasteena on eri turvallisuuden osa-alueiden välinen koordinointi ja niiden painotusten epätasapaino. Tällöin turvallisuuden kokonaiskuva jää muodostumatta ja siitä tulee sirpaleinen. (Martikainen 2016, 146-150.) Turvallisuusjohtamista ohjaavat periaatteet ovat parhaimmillaan ylimmän johdon vahvistamia linjauksia turvallisuusjohtamisen keinojen, toiminnan tason, toteuttamisen ja vastuuden näkökulmasta. Tällaisia periaatteita ovat muun muassa turvallisuuden tavoitteiden ja työn vastuuden määrittely, riskienhallinnan, turvallisuusjohtamisen ja viestinnän toteuttamiseen liittyvät linjaukset sekä turvallisuusjohtamisen vaikuttavuuden mittaaminen. (SFS-ISO 45001:2018, 5, 16-18.) Pienessä osassa koulutusorganisaatioita voidaan puhua jo turvallisuusjohtamisesta, jolla Reimanin ja Oedewaldin (2008, 3) mukaan tarkoitetaan pyrkimystä edistää hyvinvointia päämäärätietoisella, tavoitteellisella ja pitkäjänteisellä johtamisella sekä ohjelmallisella kehittämistyöllä. Myös ulkomaantyön osalta organisaatio tarvitsee kiviä jalkaan turvallisuusjohtamista ja riskienhallintaa. Ilman näitä elementtejä ulkomaantyön turvallisuusjohtaminen näyttää sirpaleisena ja vajeena.

2.2 Riskiperusteinen turvallisuusjohtaminen

Turvallisuusjohtamisella pyritään tilaan, jossa ihmisiin, ympäristöön, omaisuuteen, tietoon ja maineeseen kohdistuvat riskit ovat hallinnassa ja jossa vahingot on ehkäisty ennalta. Nykyaikainen turvallisuusjohtaminen pohjautuu riskienhallintaan. Haaste turvallisuusjohtamiselle syntyy siitä, että organisaatiossa turvallisuus ei ole vakaa eikä pysyvä, vaan se on organisaation dynaaminen tila. Organisaation tavoitteiden saavuttamiseksi ja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi on tunnistettava ja käsiteltävä riskejä sekä käytettävä niihin erilaisia hallintakeinoja.

2.3 Turvallisuuden eri näkökulmat

Turvallisuus on arvo, jolla tarkoitetaan olosuhdetta, jossa ei esiinny vaaraa. Se on suojautumista vaaraa vastaan, turvassa olemisen tila sekä myös kyky pitää tai tehdä jokin turvalliseksi. (Mäkinen 2007, 62; Kielitoimiston sanakirja 2006.) Turvallisuus suomen kielellä pitää sisällään sekä safety- että security-näkökulmat. Safety-käsite liittyy vahinkoon ja tahattomuuteen: turvallisuutta vaarantavat teot ovat tahattomia (Reniers, Cremer & Buytaert 2011). Safety-käsite tarkoittaa turvallista tilaa ilman vaaroja sekä myös kykyä suojata jokin henkilö tai asia niin, että henkilö tai asia pysyy turvallisena (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English 1995). Security-käsite kytkeytyy tahallisuuteen: turvallisuutta vaarantavat teot ovat tarkoituksellisia ja luvattomia. Niillä halutaan aiheuttaa haittaa tai vahinkoa. Security on vapautta tai suojausta hyökkäystä vastaan. Se muodostuu toimista henkilön, rakennuksen tai valtion turvallisuuden suojaamiseksi. (SFS-ISO 28000:2012, 10.) Turvallisuusjohtamisella pyritään vaikuttamaan näihin molempiin turvallisuuden näkökulmiin.

Kokonaisvaltaisella turvallisuusjohtamisella tarkoitetaan kaikkien turvallisuuden eri osa-alueiden johtamista. Turvallisuutta voidaan hahmottaa Elinkeinoelämän keskusliiton (2016) organisaatioturvallisuuden mallin avulla, jonka mukaan johdettavia osa-alueita on yhdeksän. Niihin kuluvat toiminnan turvallisuus, pelastusturvallisuus, tietoturvallisuus, työturvallisuus, henkilöturvallisuus ja ympäristöturvallisuus. Lisäksi johdetaan toimitila- ja kiinteistöturvallisuutta, väärinkäytösten ja poikkeaminen hallintaa sekä varautumista ja kriisinhallintaa. Riskiperusteista johtamista tarvitaan kaikille näille osa-alueille.

2.4 Turvallisuusjohtaminen osana jokapäiväistä toimintaa

Turvallisuusjohtamisjärjestelmällä tarkoitetaan jäsennettyä ja dokumentoitua järjestelmää, jonka avulla henkilöstö kykenee tehokkaalla tavalla toteuttamaan organisaation turvallisuus- ja ympäristönsuojeluohjelmaa (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 336). Turvallisuusjohtaminen on ihmisten, ympäristön ja omaisuuden suojelemista sekä turvallisuuden päämäärätietoista kehittämistä (Työturvallisuuslakitoimikunnan mietintö 2001). Lanne (2007, 12) toteaa, että

turvallisuusjohtaminen on järjestelmällinen, jatkuva ja organisoitu tapa johtaa ihmisiä, ympäristöä, omaisuutta, tietoa ja mainetta. Sen avulla pyritään ehkäisemään ennalta ei-toivottuja tapahtumia. Kerko (2001 20-21, 23, 26-27) lisää, että turvallisuusjohtaminen kytkeytyy organisaation jokapäiväiseen toimintaan ja on koko organisaation asia. Sen tehtävä on taata organisaation lailliset toimintaedellytykset sekä suojata onnettomuuksilta, vahingoilta ja vaaratilanteilta. Siihen kuuluu tiedottaminen ja osallistuva työtapana, jonka kautta henkilöstö saadaan aidosti sitoutumaan turvalliseen työntekoon. Levä (2003, 119) mainitsee, että johdon toiminnalla on suuri merkitys turvallisuusjohtamisjärjestelmän toimivuuteen. Johdon tehtävänä on muun muassa asettaa turvallisuus päämäärät ja tavoitteet sekä ottaa vastuu vaarojen järjestelmällisestä tunnistamisesta. Martikaisen (2016, 15) mukaan turvallisuuskulttuuri heijastaa turvallisuuden asemaa organisaatiossa. Kun turvallisuuskulttuuri on hyvä, turvallisuus on tärkeää koko koulu yhteisölle.

2.5 Turvallisuutta riskiperusteisesti

Turvallisuusjohtamisen tulee olla riskiperusteista. Turvallisuusjohtamisen tarve tulee esiin useiden kansainvälisten, eurooppalaisten ja suomalaisten standardien kautta. Turvallisuusjohtamisjärjestelmä integroidaan käytännössä muihin organisaatiossa käytössä oleviin johtamisjärjestelmiin, kuten laatujohtamisjärjestelmään, työturvallisuus- ja terveysjärjestelmään sekä ympäristö- ja tietojohdantajärjestelmään (Hitt, Ireland & Hoskisson 2005, 21-22; Mol 2003, 329-330; SFS-EN ISO 9000:2015, 22; SFS-ISO 31000:2018, 5; SFS-ISO/IEC 27001: 2013, 10; SFS-ISO 45001:2018, 7; SFS-EN ISO 22301:2014, 9-10; Dunlap (2013, 409, 411). Riskienhallinnalla tarkoitetaan koordinoitua toimintaa, jonka avulla hallitaan organisaation riskejä. Riskienhallinnan tehtävä on tukea organisaation menestystä. Yksi tärkeä osa on turvallisuuden hallinta sekä negatiivisten riskien vaikutusten pienentäminen. (Hopkin 2010, 226; ISO-opas 73:2009, 2; ISO/TR 31004:fi 2014, 20, 36; SFS-EN 31010:2013, 16, 18.) Riskienhallinta on siten tärkeä osa turvallisuusjohtamista. Se edellyttää suunnitelmien tekoa, prosesseja, käytäntöjä, resursseja ja kommunikaatiota. Johdon sitoutuminen riskiperusteiseen turvallisuusjohtamiseen on olennainen tekijä hyvien tulosten varmistamiseksi.

Riskienhallintaa sovelletaan kaikessa päätöksenteossa strategian luomisesta alkaen organisaation tasosta ja toiminnosta riippumatta. Parhaimmillaan riskienhallinta on kokonaisvaltainen prosessi, jolloin riskejä johdetaan osana normaalia johtamista. (Hopkin 2010, 226, ISO/TR 31004:fi 2014, 26, 28; SFS-ISO 31000:2018,12; Suominen 2009, 163-164.)

Jokaisella organisaatiolla on haavoittuvuuksia, toisin sanoen sisäisiä ominaisuuksia, jotka altistavat organisaation riskeille ja ei-toivotuille tapahtumille (SFS Opas 73:2011, 13). Riskienhallinnan avulla organisaatiota johdetaan ja ohjataan riskien osalta. Riskienhallinta on koordinoitua, tilannekohtaista, ajantasaista toimintaa, ja se perustuu parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon. Lisäksi riskienhallinta tukee organisaation jatkuvaa kehittämistä. (SFS-ISO 31000:2018, 8-9.)

Riskienhallintaprosessi toimintaympäristön tunnistamisesta, riskin arvioinnista ja riskin käsittelystä. Riskienhallintaprosessiin sisältyy riskienarvioinnin laajuuden, sisällön ja kriteerien määrittely, riskien arviointi sekä riskien käsittely. Riskien arviointi muodostuu riskin tunnistamisesta, riskianalyysistä ja riskien merkityksen arvioinnista. Riskianalyysi on prosessi, ja siinä pyritään ymmärtämään riskin luonne ja määrittämään riskitaso. Riskin merkityksen arvioinnissa harkitaan, voidaanko riski hyväksyä, ja riskin käsittelyssä muokataan riskiä. Riski voidaan ottaa, torjua, jakaa, lieventää, poistaa tai estää. Sitä voidaan pienentää poistamalla riskin lähde sekä muuttamalla todennäköisyyttä tai seurauksia. Riskienhallinta prosessiin kuuluu olennaisena osana viestintä ja tiedonvaihto, seuranta ja katselmointi, riskienhallintatoimien tallennus ja raportointi. (SFS Opas 73:2011, 14-15; SFS-ISO 31000:2018, 17-18.)

Ulkomaanmatkustukseen liittyvään riskienhallintaan kytkeytyy itse matkustajan, hänen esimiehensä, ulkomaanmatkustuksen prosessin omistajan sekä ylimmän johdon toimia kuvion 3 mukaisesti.

Kuvio 3. Organisaation eri toimijoiden roolit ulkomaanmatkustuksen ulkomaantyön riskienhallinnassa

Ylin johto linjaa yleiset, organisaation riskienhallinnan puitteet, kuten sitoutumisen riskin hallintaan, riskienhallintapolitiikan, tavoitteet, vastuut, resurssit, viestinnän ja raportoinnin. Puitteiden avulla varmistutaan, että riskienhallintaprosessia sovelletaan koko organisaatiossa ja että riskienhallintaa käytetään päätöksenteon ja vastuiden perustana. Ylin johto myös seuraa ja katselmoi riskejä. (SFS-ISO 31000:2011, 12, 26.)

Ulkomaantyön prosessin riskit arvioidaan prosessin omistajan vetämässä ryhmässä. Tunnistettujen riskien perusteella laaditaan muun muassa ohjeita ja perehdytysmateriaalia sekä muokataan prosessia siten, että riskit pysyvät johdon määrittelemissä puitteissa. Jokaisen ulkomaille matkustavan henkilön on tunnettava jo työturvallisuuslain (738/2002) mukaan matkaan liittyvät riskit. Perehdytyksen antaa esimies tai muu organisaatiossa nimetty henkilö. Jotta perehdytyksen riskeihin voisi antaa, on kyseiseen matkaan liittyvät riskit ensin tunnistettava.

Riskienhallinta tarjoaa organisaatiolle lukuisia etuja. Se auttaa saavuttamaan tavoitteet, tekemään päätöksiä sekä tunnistamaan ja käsittelemään riskejä koko organisaatiossa. Sen auttaa varmistamaan, että lakisääteiset vaatimukset täytetään. Riskienhallinta kehittää hyvää hallintotapaa, ohjausta, raportointia ja sidosryhmien luottamusta. Se myös parantaa organisaation oppimista, vahingontorjuntaa sekä organisaation tehokkuutta ja suorituskykyä. Riskienhallinta antaa mahdollisuuden siirtyä kohti ennakoivaa johtamista. Se pienentää pääoman ja rahoituksen tarvetta, lisää kannattavuutta ja kasvua sekä auttaa varmistamaan toiminnan jatkuvuuden. Riskienhallinta on myös maineenhallintaa, koska se auttaa muodostamaan positiivista julkisuuskuvaa sekä parantaa organisaation tietoisuuden tasoa toimintaa uhkaavista tekijöistä. (ISO/TR 31004:fi 2014, 24, 28, 32; Hopkin 2010, 4-5, 228-229.)

2.6 Turvallisuusjohtamisen tutkimustuloksesta

Tutkimuksen mukaan oppilaitosten ja korkeakoulujen turvallisuusjohtaminen on vielä sirpaleista. Kokonaisvaltaiseen turvallisuusjohtamiseen pääsemiseksi tarvitaan vielä erityisesti kattavaa riskienhallintaa, monipuolista turvallisuuskoulutusta sekä turvallisuustoiminnan mittaamista. Tutkituilla koulutusorganisaatioilla havaittiin myös vahvuuksia turvallisuusjohtamisen suhteen. Turvallisuusjohtamisen tärkeys oli tunnistettu ja tutkimuksessa mukana olleet rehtorit tiesivät, että he ovat vastuussa korkeakoulunsa tai oppilaitoksensa turvallisuudesta. Poistumisharjoituksia ja turvallisuuskoulutuksia pidettiin säännöllisesti ja turvallisuuskoulutusta oli saatavissa runsaasti. Riskien tunnistamista oli tehty erityisesti työturvallisuuden osalta. (Martikainen 2016, 126, 128, 146-147, 150.) Ranta ja Martikainen (2015, 9) toteavat, että koulutusorganisaatiossa on vahva halu ja innostus kehittää oppimis- ja työskentely-ympäristöä entistä turvallisemmaksi.

2.7 Yhteenveto

Turvallisuusjohtaminen on ihmisten, ympäristön ja omaisuuden suojelemista onnettomuuksilta, vahingoilta ja vaaratilanteilta sekä turvallisuuden päämäärätoista kehittämistä myös ulkomaantyön osalta. Sen tehtävä on taata organisaation lailliset toimintaedellytykset. Sen tulee olla kokonaisvaltaista, ennakoivaa ja riskiperusteista. Turvallisuus on organisaation dynaaminen tila ja siksi turvallisuutta johdetaan tunnistettujen riskien pohjalta. Riskienhallinta antaa mahdollisuuden siirtyä kohti ennakoivaa johtamista. Oppilaitosten ja korkeakoulujen tavoitteiden saavuttamiseksi sekä toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi tarvitaan ylimmän johdon sitoutuminen turvallisuuteen sekä koko kouluyhteisön mukaan ottaminen turvallisuuden kehittämiseen. Turvallisuus saadaan näin kytkettyä kiinteäksi osaksi arjen toimintaa. Hyvä turvallisuuskulttuuri heijastaa turvallisuuden tärkeää asemaa koko kouluyhteisössä ja näkyy näin myös ulkomaantyön turvallisuutta kehitettäessä ja yllä pidettäessä.

Pikaohjeet turvallisuusjohtamiseen

Lähtökohtana kokonaisvaltaiseen, riskiperusteiseen turvallisuusjohtamiseen on ylimmän johdon sitoutuminen.

Kytke turvallisuusjohtaminen osaksi arjen toimintaa myös ulkomaantyön osalta.

Johda turvallisuutta tunnistettujen riskien pohjalta myös silloin, kun yhteisön jäsenet suunnittelevat ulkomaille lähtöä.

Ota koko kouluyhteisö mukaan turvallisuuden kehittämiseen myös ulkomaankohteissa - turvallisuus on kaikkien yhteinen asia.

3. TAVOITTEENA ENNAKOIVA TURVALLISUUSKULTTUURI

Yksi johtamisen tärkeimmistä tehtävistä on luoda ja hallita organisaatiokulttuuria. Kulttuuri on ryhmän näkemys organisaation todellisuudesta. Se on sosiaalisen oppimisen tuote ja samalla hiljainen malli. Organisaatiokulttuuri määrittää, miten ajatellaan ja miten ratkaistaan ongelmia. Esimerkkejä kulttuurista ovat havaitut käyttäytymismallit vuorovaikutustilanteissa, ryhmänormit, arvot, filosofiat, säännöt ja ilmapiiri. Organisaatiokulttuuri sisältää myös henkisiä malleja, kielellisiä paradigmoja, metaforia, muodollisia rituaaleja ja juhlia sekä yhteisiä, jaettuja merkityksiä. (Schein 2004, 10 - 14; Schein 2009, 27, 217, 219 - 220).

3.1 Turvallisuuskulttuuri osana organisaatiokulttuuria

Schein (2004, 225, 245–246) muistuttaa, että organisaatiokulttuuri kehittyy johtajien vaikutuksella kuuden ensisijaisen upotusmekanismin avulla. Ensinnä johtajat opettavat kulttuuria kiinnittämällä huomiota, mittaamalla ja valvomalla tiettyjä asioita säännöllisesti. Toiseksi he opettavat reagoimalla sekä kriiseihin että kriittisiin tapahtumiin ja kolmanneksi he opettavat jakamalla resursseja. Neljänneksi johtajat opettavat kulttuuria toimimalla roolimallina, opettamalla ja valmentamalla. Viidenneksi he opettavat palkitsemalla ja tarjoamalla organitorisista asemaa. Kuudenneksi johtajat opettavat kulttuuria valintojen, rekrytoinnin, nimitysten ja eläkkeelle jäämisen kautta. Organisaatiokulttuuria opetetaan myös kuuden toissijaisen upotusmekanismin kautta. Johtajat opettavat kulttuuria organisatorisen suunnittelun ja rakenteen, järjestelmien, menettelyjen sekä organisaation rituaalien kautta. Kulttuuria opetetaan myös fyysisen tilan, julkisivujen ja rakennusten

suunnittelun kautta, kuten myös tärkeistä henkilöistä ja tapahtumista koskevien tarinoiden kautta. Lisäksi johtajat opettavat kulttuuria virallisten lausuntojen avulla. Turvallisuuskulttuuri on osa organisaatiokulttuuria.

3.2 Reagoivasta turvallisuuskulttuurista

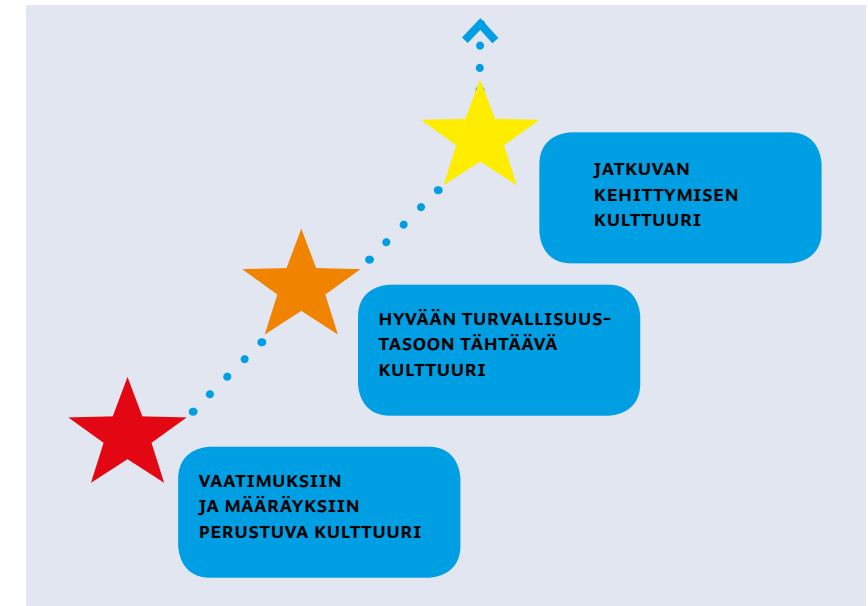
Turvallisuuskulttuuri on erilainen eri oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. Erot näkyvät tehtävien, työnkuvausten, tietämyksen ja persoonallisuuksien vaihteluissa. Myös motivaatiotasot ovat erilaisia. (Martikainen 2016, 152.) Ruuhilehto ja Vilppola (2000, 22-23) mainitsevat, että turvallisuuskulttuuri voi olla ennakoivaa tai jälkikäteen reagoivaa. Reagoivassa turvallisuuskulttuurissa tyypillinen tapa on ”tulipalojen sammuttaminen”. Vasta onnettomuus saa organisaation reagoimaan ja aloittamaan korjaavat toimet. Reagoivassa kulttuurissa turvallisuustoiminnan tavoitteena on onnettomuuksien vähentäminen, mutta organisaatiolla ei ole välttämättä turvallisuustavoitteita. Myöskään turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia ei tehdä tai jos tehdään, suunnitelmat ovat kovin yleisellä tasolla. Turvallisuusohjeita laaditaan ja turvallisuuskoulutusta järjestetään siksi, että lainsäädäntö edellyttää niiden olemassaoloa. Lisäksi osa ohjeista on suullisia ja vasta onnettomuus saa organisaation laatimaan yksityiskohtaisia ohjeita. Reagoivassa organisaatiokulttuurissa turvallisuusasioista keskustellaan harvoin. Juurisyiden etsimisen sijaa onnettomuuksien syiksi tunnustetaan olosuhteet tai henkilöiden välitön käyttäytyminen.

3.3 Ennakoivasta turvallisuuskulttuurista

Ennakoiva turvallisuuskulttuuri määrittää turvallisen toiminnan kriteerit, arvioi säännöllisesti käyttäytymistä sekä antaa organisaatiolle palautetta turvallisuustoiminnasta. Ennakoiva kulttuuri parantaa siten avainalueiden toimintaa ja organisaation käyttäytymistä. Kaikille organisaation tasoille asetetaan turvallisuuden tavoitteet ja ne integroidaan muuhun tavoitteenasetteluun. Henkilöstö otetaan mukaan turvallisuustyöhön. Riskienarviointi näkyy organisaation toiminnassa muun muassa siten, että turvallisuusohjeet pohjautuvat työtehtävien tunnustettuihin riskeihin. Työhön laaditaan sekä yleisiä että yksityiskohtaisia turvallisuuteen kytkeytyviä työohjeita. Turvallisuusasiat ovat säännöllisesti esillä kokousten esityslistoilla. Organisaation johtamisjärjestelmän vaikutus onnettomuksiin on tunnustettu. Turvallisuuskoulutus on suunnitelmallista ja omia turvallisuustavoitteita tukevaa. (International Atomic Energy Agency 2002, 17-19.) Organisaation turvallisuuskulttuuri kehittyi vaiheittain kuvion 4 mukaisesti.

3.4 Turvallisuuskulttuuri eri vaiheiden kautta kuvattuna

Turvallisuuskulttuurin ensimmäinen vaihe perustuu vaatimuksiin ja määräyksiin. Turvallisuus saavutetaan sääntöjen ja vaatimusten täyttymisen kautta ja turvallisuuden katsotaan olevan tekninen asia. Turvallisuus myös koetaan viranomaisten vaatimuksiksi. Tällöin ongelmia ei ennakoita, vaan niihin reagoidaan, kun ongelma

Kuvio 4. Turvallisuuskulttuurin vaiheet (International Atomic Energy Agency 2002, 17–19)

tulee esiin. Organisaation vuorovaikutus ja yhteistyö on vähäistä eri toimintojen välillä ja yksiköt tekevät itsenäisiä päätöksiä. Organisaatio ei kuuntele eikä opi muiden kokemuksista. (International Atomic Energy Agency 2002, 17-18.)

Toinen vaihe edustaa ennakoivaa turvallisuuskulttuuria ja siinä tähdätään hyvään turvallisuustasoon. Turvallisuuden ymmärretään olevan tärkeä tavoite ilman ulkoisia vaatimuksiakin. Tiimityö lisääntyy organisaatiossa ja turvallisuudelle asetetaan tavoitteita sekä päämääriä aivan kuten muillekin johdettaville osa-alueille. Organisaatio on halukas oppimaan muiden kokemuksista, erityisesti uusista tekniikoista ja hyvistä käytännöistä. (International Atomic Energy Agency 2002, 18.)

Myös kolmas vaihe edustaa ennakoivaa turvallisuuskulttuuria. Se on jatkuvan kehittymisen kulttuuri, jossa korostuvat johtaminen, vuorovaikutus, koulutus, osaaminen ja tehokkuus. Yhteistyötä tehdään osastojen ja toimintojen välillä ja lisäksi ennakoitaan ongelmia ennen kuin ne tapahtuvat. Tavoiteristiriitaa ei nähdä turvallisuuden ja tuottavuuden välillä. Muilta oppiminen on arvo. (International Atomic Energy Agency 2002, 19.)

Hyvää turvallisuuskulttuuria on syytä tavoitella. Reiman, Pietikäinen ja Oedewald (2008,4) tuovat esiin asioita, joissa ilmentyy hyvä turvallisuuskulttuuri: turvallisuuden tärkeys näkyy organisaatiossa, turvallisuuden kehittämistä otetaan vastuuta ja turvallisuuteen koetaan voitavan vaikuttaa. Lisäksi työpaikan vaaroista ollaan tietoisia ja henkilöstöllä on edellytykset suoriutua hyvin tehtävistään.

Yhteenveto

Johdon tehtävänä on luoda ja hallita organisaatiokulttuuria, jonka yksi ilmenemismuoto on turvallisuuskulttuuri. Kulttuuri määrittää, minkä arvon turvallisuus saa organisaatiossa. Turvallisuuskulttuurin kehityspolku etenee tyypillisesti reagoivasta kulttuurista kohti ennakoivaa, jatkuvan kehittymisen kulttuuria. Ennakoivassa kulttuurissa näkyy johtaminen, vuorovaikutus ja yhteistyö, koulutus, osaaminen ja muilta oppiminen. Hyvä turvallisuuskulttuuria kannattaa tavoitella. Hyvä turvallisuuskulttuuri luo turvalliset puitteet myös ulkomaantyöhön.

4. ULKOMAANTYÖTÄ KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ, LUVAT JA ILMOITUKSET

Tässä luvussa tarkastellaan koulutusorganisaatioiden ulkomaantyöhön monipuolisesti vaikuttavaa lainsäädäntöä. Tällöin keskitytään oppilaitosten ja korkeakoulujen toimintaan nimenomaisesti silloin, kun se suuntautuu kotimaan rajojen ulkopuolelle.

Luvussa esitelty lainsäädäntö on valittu sillä perusteella, että se tukee systemaattista turvallisuusjohtamista ja sen kautta turvallista ulkomaantyötä. Kaikessa turvallisuustoiminnassa sen suunnittelusta aina täytäntöönpanoon saakka on huomioitava myös voimassa oleva lainsäädäntö. Tämä lainsäädäntö velvoittaa erityisesti työnantajaa. Lopuksi käydään läpi vielä laista tulevia erityisvaatimuksia ja tarkastellaan lainsäädännön vaikutuksia ulkomaantyön turvallisuuteen.

4.1 Lain veloitteesta tarjota turvallinen ja viihtyisä ympäristö

Systemaattinen turvallisuusjohtaminen vaatii toteutuakseen oppilaitosten ja korkeakoulujen vastuullisilta toimijoilta riittävien turvallisuustietojen ja -taitojen lisäksi myös korostetusti halua mahdollistaa turvallinen sekä viihtyisä opiskelu- ja työympäristö (Huovila & Ranta, 2015). Vaatimus turvallisesta oppimisympäristöstä on kirjattu lakiin – se velvoittaa oppilaitosten ja korkeakoulujen johtoa toimimaan niin, että tämä vaatimus tulee täytetyksi ja varmistetuksi (Ranta & Martikainen 2018, 25). Sen lisäksi se edellyttää ajantasaisen lainsäädännön haltuunottoa ja sen ymmärtämistä, että vasta aito, koeteltu kyky ja siitä syntyvä valmius toimia kaikissa mahdollisissa tilanteissa ovat korkeakoulun ja oppilaitoksen toiminnan jatkuvuuden edellytyksiä (Martikainen & Ranta 2014, 34). Suunnitelmat eivät vielä tätä ole, vaikka ovatkin hyvä alku matkalla kohti toimintakeskeistä turvallisuusosaamista.

Suunnitelmien lisäksi tarvitaan jatkuvaa perehdytystä, tehtäväkohtaista koulutusta ja yhteistä harjoittelua. (Ranta & Pekki 2014, 36.) Nämä kaikki lainsäädännöstä tulevat vaatimukset liittyvät kiinteästi myös ulkomaantyön toteuttamiseen.

Turvallisuutta monipuolisesti käsittelevä lainsäädäntö toimii vahvasti myös turvallisuustoiminnan edistäjänä kattaen useita eri turvallisuuden osa-alueita. Se määrittelee sekä oikeuksia että myös velvollisuuksia niin opiskelijoille, työntekijöille kuin työnantajallekin. Organisaatioiden toimintaan kohdistuu useita eri lakeja, joista esimerkkeinä voi mainita työturvallisuuslain (738/2002), pelastuslain (379/2011) ja kemikaalilain (599/201).

4.2 Velvoite järjestää turvallinen työympäristö

Velvoite järjestää turvallinen opiskelu- ja työympäristö on kokonaisuus, jonka pitäisi olla näkyvästi esillä tavoitteissa ja sitä kautta osana arjen kaikkea toimintaa. Turvallisuus toteutuu parhaiten silloin, kun sitä toteutetaan ylimmän johdon tahdonilmauksena. Sama vaatimus koskee myös ulkomailla toteutettua työtä tai opiskelua.

4.3 Työnantajan velvollisuuksista

Työturvallisuuslaki määrittelee työnantajalle velvollisuuksia, joissa korostuu työnantajan huolehtimisvelvollisuus työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä.

Tässä alla ovat lueteltuina ne keskeiset työturvallisuuslain kohdat, jotka ovat huomioitava, kun ulkomaantyötä aletaan suunnitella. (Työturvallisuuslaki 738/2002.)

Työnantajan yleinen huolehtimisvelvoite 8§: Työnantajalla on yleinen huolehtimisvelvoite, joka määrää työnantajan huolehtimaan työntekijänsä turvallisuudesta ja terveydestä työtehtäviä hoitaessaan. Se tarkoittaa oppilaitoksen ja korkeakoulujen osalta sitä, että työnantajana ne ovat velvollisia huolehtimaan työntekijöittensä turvallisuudesta ja terveydestä myös silloin, kun työtä tehdään toisessa valtiossa. Huolehtimisvelvollisuuden laajuuteen ulkomaantyön osalta voi vaikuttaa se, että tässä laissa on huomioitu myös ne olosuhteet, joihin työnantaja ei voi kuitenkaan vaikuttaa. Näitä ovat tyypillisesti epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet. Näitä voisivat olla esimerkiksi äärimmäiset luonnonilmiöt kuten esimerkiksi maanjäristys tai vaikkapa tulivuoresta ilmakehään vapautunut tuhkapilvi. Keskeinen vaatimus koulutusorganisaatioille on kuitenkin se, että normaalissa arjessa tämä huolehtimisvelvoite koskee jokaista työnantajaa ja suojaa näiden yhteisön jäseniä niin koti- kuin ulkomaillaakin. (Työturvallisuuslaki 738/2002.)

Työsuojelun toimintaohjelma 9§: Työnantajalla on oltava työsuojelun toimintaohje, josta johdetaan tavoitteet turvallisuuden ja terveyden edistämiseksi sekä työkyvyn ylläpitämiseksi (Työturvallisuuslaki 738/2002).

Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi 10 §: Työnantajan on selvitettävä ja tunnistettava työstä, työajoista, työtilasta sekä muusta työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät sekä arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Työnantajan on myös taattava työntekijälle riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. (Työturvallisuuslaki 738/2002.)

Työturvallisuuslaki velvoittaa työnantajan tunnistamaan ja arvioimaan työtehtävään liittyvät riskit (Työturvallisuuslaki 738/2002). Tämä velvoite korostuu erityisesti ulkomaantyön osalta. Riskienarviointi ei ole kuitenkaan yhtä kuin tarkastuslista, jonka yksittäinen toimija täyttää. Se on oikein toteutettuna ryhmätyötä, johon tarvitaan vetäjä ja koko ryhmälle riittävästi aikaresursseja. Riskien arvioimiseksi on olemassa helposti käytettäviä vaarojen ja riskien tunnistamismenetelmiä, joita voidaan soveltaa laajasti kaikenlaisiin järjestelmiin, tilanteisiin, olosuhteisiin, organisaatioihin sekä toimintoihin. Ne kuvataan tarkemmin tämän oppaan luvussa 11.

Työntekijälle annettava opetus ja ohjaus 14 §: Työnantajan on annettava työntekijälle riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä sekä huolehdittava siitä, että työntekijän ammatillinen osaaminen ja työkokemus huomioon ottaen:

1. työntekijä perehdytetään riittävästi työhön, työpaikan työolosuhteisiin, työ- ja tuotantomenetelmiin, työssä käytettäviin työvälineisiin ja niiden oikeaan käyttöön sekä turvallisiin työtapoihin erityisesti ennen uuden työn tai tehtävän aloittamista tai työtehtävien muuttuessa sekä ennen uusien työvälineiden ja työ- tai tuotantomenetelmien käyttöön ottamista
2. työntekijälle annetaan opetusta ja ohjausta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi
3. työntekijälle annetaan opetusta ja ohjausta säätö-, puhdistus-, huolto- ja korjaustöiden sekä häiriö- ja poikkeustilanteiden varalta ja
4. työntekijälle annettua opetusta ja ohjausta täydennetään tarvittaessa. (Työturvallisuuslaki 738/2002.)

Työntekijän työstä pidättäytyminen 23 §: Jos työstä aiheutuu vakavaa vaaraa työntekijän omalle tai muiden työntekijöiden hengelle tai terveydelle, työntekijällä on oikeus pidättäytyä tällaisen työn tekemisestä (Työturvallisuuslaki 738/2002).

Väkivallan uhka 27 §: Työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Laki siis edellyttää ennakolta ja varautumalla ehkäisemään väkivallan uhkaa ja myös niitä tilanteita, jotka voisivat päätyä väkivaltaan. Lain mukaan työnantaja on velvollinen tekemään tarvittavat turvallisuusjärjestelyt sekä tarjoamaan tarpeen vaatiessa turvallisuuslaitteet työntekijälle. (Työturvallisuuslaki 738/2002; Martikainen & Ranta 2016, 17.)

Häirintä 28 §: Jos työssä esiintyy työntekijään kohdistuvaa hänen terveydelleen haittaa tai vaaraa aiheuttavaa häirintää tai muuta epäasiallista kohtelua, työnantajan on asiasta tiedon saatuaan ryhdyttävä toimiin käytettävissään olevin keinoin epäkohdan poistamiseksi (Työturvallisuuslaki 738/2002; Martikainen & Ranta 2016, 17).

4.4 Työntekijän velvollisuuksista niin koti- kuin ulkomaantyössä

Myös työntekijällä on velvollisuuksia, jotka koskevat organisaation asettamia tavoitteita turvallisesta työskentelystä niin koti- kuin ulkomaillakin. Näistä keskeisimpiä ovat seuraavat:

- Työntekijän on huolehdittava käytettävissään olevin keinoin niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä.
- Työntekijän on noudatettava työnantajan toimivaltansa rajoissa antamia määräyksiä ja ohjeita.
- Työntekijän on ylläpidettävä turvallisuuden kannalta huolellisuutta, varovaisuutta, siisteyttä ja järjestystä.
- Työntekijällä on velvollisuus viipymättä ilmoittaa sellaisista työolosuhteissa tai työmenetelmissä, koneissa ja muissa työvälineissä havaitsemistaan vioista ja puutteellisuuksista, jotka voivat aiheuttaa haittaa tai vaaraa.
- Työntekijän on ammattitaitonsa, kokemuksensa ja perehdytyksensä pohjalta poistettava mahdollisuuksien mukaan havaitsemansa ilmeistä vaaraa aiheuttavat viat ja puutteellisuudet. (Työturvallisuuslaki 738/2002; Martikainen & Ranta 2016, 17.)

4.5 Rikoslain alaisista teoista työturvallisuusrikosten osalta

Rikoslaki on hyvä jokaisen esimiehen ja johtajan tuntea myös niiltä osin kuin se käsittelee työturvallisuusrikoksia. Lain mukaan tilanteessa, jossa työnantaja tai tämän edustaja rikkoo työturvallisuusmääräyksiä, aiheuttaa työturvallisuusmääräysten vastaisen epäkohdan tai mahdollistaa työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan jatkumisen, on seurauksena mahdollinen tuomio työturvallisuusrikoksesta. Tärkeää on myös ymmärtää, ettei työturvallisuusrikos edellytä tapaturman realisoitumista. Tällöin pelkkä työturvallisuusmääräysten vastainen tila voi aiheuttaa rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen. (Rikoslaki 39/1889; Työturvallisuuslaki 738/2002.)

Työturvallisuusmääräysten noudattamisesta huolehtiminen kuuluu koulutusorganisaatioissa taholle, jonka tehtävänä on sekä johtaa että valvoa työn suorittamista ja jolla on toimintavaltuus puuttua työn suorittamisen tapoihin. Useimmiten kysymyksessä on vastuu, joka kohdistuu sekä työnjohtoon että keskijohtoon. Ylimmän johdon osalta nämä vastuut työturvallisuusrikoksen osalta voisivat saada alkunsa esimerkiksi silloin, jos työturvallisuuden organisointi koko oppilaitoksessa tai

korkeakoulussa laiminlyödään. Organisaation johdon vastuulla on antaa työsuojaan liittyviä määräyksiä ja myös samalla mahdollistaa esimiehille riittävät valmiudet huolehtia työturvallisuuden toteutumisesta työyhteisössä. (Rikoslaki 39/1889; Työturvallisuuslaki 738/2002.)

4.6 Muista velvollisuuksista

Pelastuslaki (379/2011) asettaa myös vaatimuksia organisaatiolle. Nämä ovat valittuina oppaaseen kotimaassa toteutettavan toiminnan näkökulmasta. Lähtökohtaisesti jokaisella suomalaisella on kykyjensä ja edellytystensä mukainen, yleinen toiminta- ja huolellisuusvelvollisuus. Samoin jokaista koskee velvollisuus ilmoittaa tapahtumasta vaarassa oleville, tehdä hätäilmoitus ja ryhtyä pelastustoimiin. Pelastuslaki edellyttää rakennuksen tai kohteen haltijalta pelastussuunnitelmaa, jonka keskiössä ovat vaarojen tunnistaminen ja riskien arviointi johtopäätelmineen. Työnantajan tehtävänä on taas varmistaa, että ko. suunnitelma on ajan tasalla. Samoin pitää varmistaa, että työyhteisön jäsenet tuntevat sen. Lisäksi edellytetään turvallisuusjärjestelyiden kuvaaminen, ohjeet onnettomuuksien ehkäisemiseksi sekä sen varmistaminen, että yhteisön jäsenet osaavat toimia oikein vaaratilanteessa. Omatoimisen varautumiselle asetetun vaatimuksen mukaisesti yhteisön on harjoitettava säännöllisesti rakennuksesta poistumista sekä sisälle suojautumista. (Pelastuslaki 379/2011; Martikainen & Ranta 2016, 17.)

Taulukossa 1 kuvataan ulkomaantyön turvallisuuteen liittyviä lakeja ja asetuksia.

Taulukko 1. Esimerkkejä ulkomaantyön turvallisuutta koskevasta lainsäädännöstä (mukailten Martikainen & Ranta. 2016, 25)

TURVALLISUUSNÄKÖKULMA	LAINSÄÄDÄNTÖ
HENKILÖN OIKEUS TURVAAN	• SUOMEN PERUSTUSLAKI (731/1999)
TYÖTERVEYS JA TYÖTURVALLISUUS	• LAKI NUORISTA TYÖNTEKIJÖISTÄ (998/1993) • TYÖTURVALLISUUSLAKI (738/2002) • VALTIONEUVOSTON ASETUS NUORILLE TYÖNTEKIJÖILLE ERITYISEN HAITALLISISTA JA VAARALLISISTA TÖISTÄ (475/2006) • VALTIONEUVOSTON ASETUS TYÖNTEKIJÖIDEN SUOJELEMISESTA MELUSTA AIHEUTUVILTA VAAROILTA (85/2006)

4.7 Yhteenvedo

Korkeakoulujen ja oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen on parhaimmillaan kokonaisvaltaista, päämäärätietoista, ennakoivaa ja suunniteltua toimintaa, jota sovelletaan myös ulkomaantyön osalta. Sen tarkoituksena on yhteisön jäsenten, omaisuuden, maineen, ympäristön ja tiedon suojaaminen niin koti- kuin ulkomaillakin.

Turvallisuusjohtaminen pohjautuu riskien arvioinnille ja sisältää jatkuvan parantamisen periaatteen. (Martikainen 2015, 7.)

Myös ulkomaantyön osalta turvallisuustyötä pitäisi ohjata periaatteet. Näillä tarkoitetaan ylimmän johdon vahvistamia linjauksia turvallisuustyön keinojen, toteuttamisen ja vastuuden näkökulmasta. Näitä periaatteita ovat muun muassa turvallisuuden tavoitteiden ja työn vastuuden määrittely, riskienhallinnan, turvallisuuskoulutuksen ja -viestinnän toteuttamiseen liittyvät linjaukset sekä turvallisuustyön vaikuttavuuden mittaaminen. (Ranta & Martikainen 2014.)

Kaikkeen ulkomaantyöhön sovelletaan lainsäädäntöä, jonka noudattaminen on sekä johdon että myös työntekijöiden tehtävänä. Ulkomaantyön osalta on huomioitava myös mahdollinen kohdemaan lainsäädäntö, joka voi erota monin tavoin omastamme. Työntekijöillä on oikeus tietää työhönsä liittyvät vaarat myös ulkomaan kohteiden ja matkustamisen osalta. Työnantajan yhtenä velvollisuutena on järjestää turvallisuusperehdytystä ja -koulutusta myös ulkomaantyön osalta. (Työturvallisuuslaki 738/2002.)

Lainsäädännöstä syntyy vaateita myös turvallisuusjohtamiselle, joka linkittyy jokaiseen ulkomailla toteutettavaan harjoitteluun tai työtehtävään. Työnantajan velvollisuudet korostuvat turvallisuuslainsäädännössä, joten johdon on ymmärrettävä nämä vastuut velvoittavina. Onkin tärkeä varmistaa, että johto on aidosti tietoinen vastuistaan ja velvollisuuksistaan näiden lakien sekä määräysten noudattamisen osalta, kun henkilöstöä ollaan lähettämässä ulkomaille.

Turvallisuuslainsäädännön velvoitteet kysymyksin

Onko organisaatiossa nimetty taho, joka keskitetysti seuraa lainsäädäntöä ja jakaa sen yhteiselle niin, että samalla huomioidaan myös ulkomaantyön turvallisuus?

Onko ylimmän johdon vastuut ymmärretty ja riittävät toimet aloitettu sen toteuttamiseksi, että vaatimukset turvallisen työympäristön osalta toteutuvat myös ulkomaan kohteissa?

Onko lainsäädännöstä tulevat velvoitteet turvallisuuskoulutuksen säännönmukaisesta järjestämisestä ja opitun testaamisesta sekä dokumentoinnista huomioitu myös ulkomaantyön osalta?

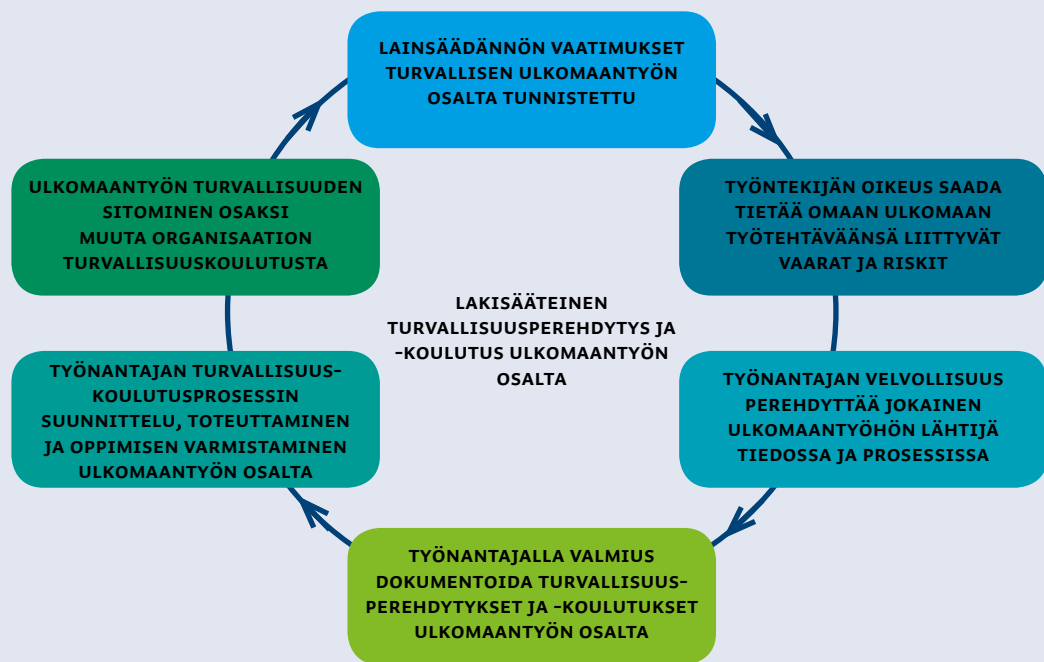
Toteutetaanko lain edellyttämää turvallisuusperehdytystä ja -koulutusta ulkomaantyöhön lähtevien osalta?

5. TURVALLISUUSPEREHDYTYKSEN TURVALLISEN TOIMINNAN MAHDOLLISTAJANA

Tässä luvussa kuvataan sitä, mitä oppilaitokset ja korkeakoulut voivat tehdä, jotta näiden yhteisöjen jäsenten oikeus turvalliseen työ- ja opiskeluympäristöön toteutuu yhden turvallisuusjohtamisen osa-alueen, turvallisuuskoulutuksen, kautta myös ulkomaantyön osalta. Tässä luvussa keskitytään kuvaamaan niitä riskilähtöiselle turvallisuuskoulutukselle tyypillisiä sisältöalueita, joita organisaatiot voivat hyödyntää omaa ulkomaanmaantyötään tukemaan. Näkökulmana on organisaation sisäinen turvallisuuskoulutus, jolloin keskiössä ovat paitsi riskilähtöisyys niin myös lainsäädännöstä nousevat vastuut ja velvoitteet. (Ranta & Martikainen 2016, 16.) Tässä luvussa sivutaan myös niitä keskeisiä lakeja, joilla on merkitystä turvallisuuskoulutuksen järjestämiseksi (Ranta 2016, 48).

5.1 Turvallisuuskoulutuksen taustoista

Turvallisuuskoulutus on pääsääntöisesti lakisääteistä toimintaa. Laissa määrätään työnantajalle velvollisuus järjestää riittävää turvallisuuskoulutusta. Tämä velvoite liittyy kiinteänä osana myös ulkomaantyöhön prosesseihin. Turvallisuuskoulutuksen järjestämiseen liittyvät lakisääteiset vaatimukset ovat kuvattuina kuviossa 5.

Kuvio 5. Lainsäädännön vaatimukset turvallisuusperehdytykselle ja -koulutukselle ulkomaantyön osalta

Työturvallisuuslain 14 § määrittelee työnantajalle velvollisuuksia työntekijälle annettavasta ohjauksesta ja opetuksesta. Lain mukaan työnantajan on annettava työntekijälle riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. Työntekijä on perehdytettävä työhön ja työpaikan työolosuhteisiin sekä turvallisiin työtapoihin. Työntekijälle on lisäksi annettava opetusta sekä ohjausta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi kuin myös työstä aiheutuvan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi. (Työturvallisuuslaki 738/2002.) Nämä velvoitteet koskevat organisaatioita paitsi kotimaassa niin myös ulkomaantyön osalta.

5.2 Matkalle kohti riskilähtöistä turvallisuuskoulutusta

Seuraavaksi tutustutaan lakisääteisen, riskiperusteisen turvallisuuskoulutuksen toteuttamiseen ulkomaantyön osalta. Tavoitteena on, että riskilähtöisen turvallisuuskoulutuksen kohteena on koko yhteisö eli henkilökunta, johto, esimiehet, opiskelijat sekä sidosryhmien edustajat. (Martikainen & Ranta 2014, 35.) Turvallisuustaitoja voidaan harjoitella ja tietoja kartuttaa suunnitellusti yksilö- tai ryhmätasolla. Joustavaa, aikaan ja paikkaan sitomatonta turvallisuusperehdytystä voi toteuttaa verkko-oppimisen keinoin esimerkiksi ulkomaantyötä käsittelevissä opintomoduuleissa. Tällöin sisällöt voivat perustua niin yksilöllisille kuin tehtäväkohtaisillekin turvallisuusosaamisvaatimuksille.

Ulkomaantyön osalta moduulien sisältö voi muodostua turvalliseen työskentelyyn liittyvistä, pienemmistä osa-alueista aina maakohtaisen riskiarvion tekemisestä ja matkan suunnittelusta kotiinpaluun jälkeisiin raportointeihin. Hyvä tavoite on, että ulkomaantyöhön lähdössä olevalla yhteisön jäsenellä on paitsi oikeus niin myös velvollisuus osallistua turvallisuustietoja ja -taitoja mahdollistaviin sekä myös ylläpitäviin koulutuksiin ja harjoituksiin. Tällä toiminnalla tavoitellaan sitä, että mahdollisessa häiriötilanteessa jokainen yhteisön jäsen osaa ja kykenee toimimaan oikein myös ulkomaan kohteessa. (Ranta & Martikainen 2018, 46-50.)

Taulukossa 2 on kuvattuna ulkomaantyöhön valmentavan turvallisuuskoulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyviä vaatimuksia.

Taulukko 2. Turvallisuuskoulutuksen toteuttamisen vaateet ulkomaantyön osalta (mukaillen Ranta & Martikainen 2018, 46-50)

KESKEINEN SISÄLTÖ	VASTUUT	TOIMENPITEET ULKOMAANTYÖN OSALTA
TURVALLISUUSJOHTAMISELLE ON MÄÄRITELTY RIITTÄVÄT RESURSSIT.	YLIN JOHTO MAHDOLLISTAA TURVALLISUUSTYÖLLE RIITTÄVÄT RESURSSIT: TÄYSIPÄIVÄNEN TURVALLISUUSJOHTO + TURVALLISUUSORGANISAATIO. LISÄKSI EDELLYTETÄÄN RIITTÄVIÄ TALOUDELLISIA RESURSSIJA, JOTTA TURVALLISUUSTYÖTÄ VOIDAAN TOTEUTTAA KAIKIN KEINAIN JA KAIKISSA OLOSUHTEISSA.	YLIN JOHTO ON TIETOINEN ULKOMAANTYÖN RISKEISTÄ, JOISTA TURVALLISUUSJOHTO JA ESIMIEHET RAPORTOIVAT SÄÄNNÖLLISESTI YLIMMÄLLE JOHDOLLE. TURVALLISUUSJOHDOLLA ON RIITTÄVÄT RESURSSIT TOTEUTTAA KATTAVAA JA ENNAKOIVAA TURVALLISUUSTYÖTÄ. MYÖS MAHDOLLISET PÄIVYSTYSVASTUUSTA ON TYÖNANTAJAN KANSSA SOVITTU VIIKONLOPPUISIN JA LOMA-AIKOINA SEKÄ MYÖS MAHDOLLISSA HÄIRIÖTILANTEISSA. SAMOIN TURVALLISUUSJOHTO TAI SEN NIMEÄMÄ RYHMÄ PITÄÄ YLLÄ VALMIUTTA LÄHTÄÄ ULKOMAANKOHTEESEEN HÄIRIÖTILANTEESSA (JOS TURVALLISTA JA PERUSTELTUA)
EDELLYTETÄÄN JOHDON MÄÄRITTELEMIÄ TURVALLISUUSTYÖN PERIAATTEITA, JOIDEN KAUPPA SYSTEMAATTINEN TURVALLISUUSTYÖ ON PAITSI MAHDOLLISTA NIIN MYÖS TAVOITTEELLISTA.	JOHDON HYVÄKSYMÄ TURVALLISUUSPOLITIIKKA, JOTA TOTEUTETAAN ORGANISAATION KAIKILLA TASOILLA – POLITIIKASSA ON MÄÄRITELTYNÄ TURVALLISUUTTA OHJAAVAT PERIAATTEET.	TURVALLISUUTTA OHJAAVAT PERIAATTEET KOSKEVAT MYÖS ULKOMAANTYÖN TURVALLISUUTTA. ERITYISINÄ PAINOTUKSINA RISKIENHALLINNAN ULOTTAMINEN KAIKKEEN ULKOMAANTOIMINTAAN.
TURVALLISUUSPOLITIIKASSA MÄÄRITELLÄÄN VELVOITE TURVALLISUUSKOULUTUKSEN JÄRJESTÄMISESTÄ SEN TOTEUTTAMISEEN LIITTYVINE VASTUINEEN.	JOHTO LINJAA, MITEN TURVALLISUUSKOULUTUSTA JÄRJESTETÄÄN.	TURVALLISUUSKOULUTUS ON TEHTÄVÄKOHTAISTA. KOULUTUSTA JÄRJESTETÄÄN AINA, KUN YHTEISÖN JÄSEN ON LÄHDÖSSÄ ULKOMAANTYÖN VUOKSI TOISEN MAAHAN. PIDETYT KOULUTUKSET DOKUMENTOIDAAN.

KESKEINEN SISÄLTÖ	VASTUUT	TOIMENPITEET ULKOMAANTYÖN OSALTA
ORGANISAATIOON ON JO NIMETTYNÄ JA RIITTÄVÄLLÄ RESURSSILLA TOIMINTAEDELLYTYKSIEN TURVAAMISEKSI VARUSTETTU TURVALLISUUSJOHTO, JOKA VASTAA TURVALLISUUSKOULUTUKSEN SUUNNITTELUSTA.	TURVALLISUUSJOHDON TOIMINTAEDELLYTYKSET OVAT TURVATTUINA RIITTÄVILLÄ RESURSSILLA NIIN TALOUDELLISESTI KUIN OSAAMISENKIN SUHTEEN. TURVALLISUUSJOHTO VASTAA, ETTÄ KOULUTUKSET JA PEREHDYTYKSET TUKEVAT SISÄLLÖLLISESTI KOKO YHTEISÖN TURVALLISTA TOIMINTAA.	TURVALLISUUSJOHTO HUOLEHTII, ETTÄ TURVALLISUUSKOULUTUSTEN SISÄLLÖT TUKEVAT ULKOMAANTYÖN TURVALLISTA TEKEMISTÄ. ULKOMAANTYÖN TURVALLISUUDEN VARMISTAMISEKSI ORGANISAATIO ON TOTEUTTANUT KOULUTUSSUUNNITELMAN, JOSSA TEHTÄVÄKOHTAISUUS KOROSTUU.
ESIMIEHET VASTAAVAT PUOLESTAAN TYÖNTEKIJÖIDEN TURVALLISUUSPEREHDYTYKSESTÄ JA -KOULUTUKSESTA SEKÄ KOKO YHTEISÖLLE JÄRJESTETTÄVÄSTÄ SÄÄNNÖLLISESTÄ, TEHTÄVÄKOHTAISESTA TURVALLISUUSKOULUTUKSESTA.	ESIMIEHET YMMÄRTÄVÄT VASTUUNSA TURVALLISUUSPEREHDYTYKSEN JA -KOULUTUSTEN TOTEUTTAMISESTA, SEURAAAMISESTA, DOKUMENTOIMISESTA JA RAPORTOINNISTA TURVALLISUUSJOHDOLLE.	ESIMIEHET VASTAAVAT, ETTÄ JOKAINEN ALAINEN SAA TURVALLISUUSPEREHDYTYKSEN ENNEN SUUNNITELTUA MATKAA. OPISKELIJOIDEN OSALTA TÄMÄ SISÄLLYTYTÄÄN OSAKSI VAIHTOPROSESSIA. PEREHDYTYKSET KIRJATAAN MOLEMMISSA RYHMISSÄ.
TURVALLISUUSKOULUTUKSEN TOTEUTUS ON RISKILÄHTÖISTÄ JA ORGANISAATION MUUTA TOIMINTAA TUKEVAA.	ORGANISAATIOSSA ON RYHMÄTYÖNÄ TOTEUTETTU KATTAVASTI RISKIENARVIOINTIA. RISKIT OVAT PIIKITTÄVÄSTI JA NIILLE ON MÄÄRITELTY PAITSI HALLINTATOIMENPITEET, NIIN MYÖS OMISTAJA SEKÄ SÄÄNNÖLLINEN SEURANTA.	TURVALLISUUSKOULUTUKSEN SISÄLLÖT MÄÄRITELLÄN RISKIENARVIOINNIN KAUTTA – MERKITTÄVIMMÄT RISKIT HUOMIOIDAAN KOULUTUSTEN SISÄLLÖISSÄ JA HUOMIOIDAAN TYÖNTEKIJÄN OIKEUS TIETÄÄ TYÖHÖNSÄ LIITTYVÄT RISKIT.
ARJEN TURVALLISUUSTYÖN TOTEUTTAMISEN SUHTEEN ON LINJATTU MYÖS YHTEISTÄ, JAETTUA VASTUUTA JA SITÄ KAUTTA MYÖS VELVOLLISUUTTA KEHITTÄÄ SEKÄ YLLÄPITÄÄ TURVALLISUUTTA KUKIN OMASSA TYÖSSÄÄN.	TURVALLISUUS ON JALKAUTETTU KOKO ORGANISAATIOON JA JOKAINEN YHTEISÖN JÄSEN PYRKII TOIMIMAAN TURVALLISESTI OMASSA TYÖSSÄÄN. JOHTO TUKEE TURVALLISUUSTYÖTÄ NÄKYVÄSTI JA OSALLISTUU ITSE MYÖS TURVALLISUUSKOULUTUKSIIN. JOKAINEN YMMÄRTÄÄ VELVOITTEENSA MYÖS ILMOITTAEN HAVAITSEMASTAAN TURVALLISUUSHAVAINNOSTA TAI – POIKKEAMASTA ORGANISAATION TÄHÄN TEHTÄVÄÄN RAKENNETTUA ILMOITUSVÄYLÄÄ PITKIN.	JOKAINEN YHTEISÖN JÄSEN TOIMII TURVALLISESTI JA VASTUULLISESTI ULKOMAAN KOHTEESSA. HÄN TOIMII ITSE MYÖS AKTIIVISESTI TURVALLISUUSPEREHDYTYKSEN SISÄISTÄMISEN OSALTA. YHTEISÖN JÄSEN YMMÄRTÄÄ VELVOLLISUUTENSA ILMOITTAEN VIIPYMÄTTÄ HAVAITSEMASTAAN TURVALLISUUSPUUTTEESTA, -POIKKEAMASTA TAI -HAVAINNOSTA. HÄN TUO ESILLE MYÖS TURVALLISUUTTA KEHITTÄVÄT IDEANSA.
KOKO KORKEAKOULUYHTEISÖLLÄ ON PAITSI OIKEUS NIIN MYÖS VELVOLLISUUS OSALLISTUA SEKÄ TURVALLISUUSTIETOJA JA -TAITOJA MAHDOLLISTAVIIN ETTÄ MYÖS YLLÄPITÄVIIN HARJOITUKSIIN. TÄLLÄ TOIMINNALLA TÄHDÄTÄÄN SIIHEN, ETTÄ MAHDOLLISSA TOSITILANTEESSA JOKAINEN YHTEISÖN JÄSEN OSAA JA KYKENEÄ TOIMIMAAN OIKEIN KORKEAKOULUYHTEISÖNSÄ HYVÄKSI.	JOKAINEN YHTEISÖN JÄSEN OSALLISTUU TEHTÄVÄKOHTAISEEN TURVALLISUUSKOULUTUKSEEN JA PITÄÄ MYÖS ITSE HUOLTA, ETTÄ TÄMÄ TOTEUTUU HÄNEN KOHDALLAAN.	TURVALLISUUSKOULUTUS JA -PEREHDYTYKSET ON TÄRKEÄ JA YHTEISESTI SOVITTU OSA ULKOMAILLE SUUNTAUTUVAA TYÖTÄ. JOKAINEN OSALLISTUU JA PITÄÄ ITSE MYÖS HUOLTA, ETTÄ RIITTÄVÄ JA AJANKOHTAINEN OSAAMINEN TURVALLISELLE ULKOMAANTYÖLLE ON OLEMASSA.

Taulukossa 2 on lisäksi esitetty, miten koulutusorganisaation tulisi järjestää turvallinen ulkomaantyö osana muuta turvallisuusjohtamistaan. Lähtökohtana ovat seuraavat vaatimukset:

- Turvallisuusjohtamiselle on määritelty jo riittävät resurssit
- Samoin edellytetään johdon määrittelemiä turvallisuusjohtamisen periaatteita, joiden kautta systemaattinen turvallisuustyö on paitsi mahdollista niin myös tavoitteellista
- Turvallisuuspolitiikassa määritellään myös velvoite turvallisuuskoulutuksen järjestämisestä sen toteuttamiseen liittyvine vastuineen.
- Organisaatioon on jo nimetty riittävällä resurssilla toimintaedellytyksien turvaamiseksi varustettu turvallisuusjohto, joka vastaa turvallisuuskoulutuksen suunnittelusta.
- Esimiehet vastaavat puolestaan työntekijöiden turvallisuusperehdytyksestä ja -koulutuksesta sekä koko yhteisölle järjestettävästä säännöllisestä, tehtäväkohtaisesta turvallisuuskoulutuksesta.
- Turvallisuuskoulutuksen toteutus on riskilähtöistä ja organisaation muuta toimintaa tukevaa.
- Samalla se tarkoittaa turvallisuustyön toteuttamisen suhteen myös yhteistä, jaettua vastuuta ja sitä kautta myös velvollisuutta kehittää sekä ylläpitää turvallisuutta kukin omassa työssään. (Huovila & Ranta 2015; Ranta & Martikainen 2018, 46-50.)

5.3 Oppimista ja osaamista kolmelta eri tasolta

Tässä esitellään turvallisuuskoulutusmalli, jossa yhteisön jäsenten riittävä ja tehtäväkohtainen turvallisuusosaaminen on jaettu kolmelle eri tasolle alla olevan jaon mukaisesti (Ranta & Martikainen 2018, 48-50).

Pronssitaso

Näistä osaamisvaatimuksista johdetuista tasoista perustason eli pronssitason muodostavat turvalliseen toimintaan tähtäävät perusasiat silloin, kun henkilö on lähdössä turvalliseksi luokiteltuun maahan. Luokituksen voi perustella esimerkiksi Amadeus-järjestelmän antaman maakohtaisen riskitiedon perusteella tai ulkoministeriön matkustustiedotteiden mukaan. Tavoitteena tässä tasossa on, että jokainen matkalle lähtevä saavuttaa riittävät tiedot ja taidot turvallisen toiminnan mahdollistamiseksi ulkomaantyön osalta. Turvallisuuskoulutus ja -perehdyttäminen pitäisi nähdä ensisijaisesti opiskelijan ja työntekijän oikeutena, vaikka se samalla on myös työnantajan tai lähettävän organisaation velvollisuus. Tärkeää on huolehtia myös siitä, että nämä yhteisön jäsenet pääsevät työnsä ohella osallistumaan myös arjessa toteutettaviin turvallisuusharjoituksiin ja muihin turvalliseen toimintaan tähtääviin aktiviteetteihin. Näitä ovat muun muassa turvallisuusaiheet teemapäivät, kilpailut, luennot sekä muut tapahtumat, joiden tarkoituksena on herättää koko yhteisö työskentelemään yhdessä turvallisemman työympäristön saavuttamiseksi. (Ranta & Martikainen 2018, 48-50.)

Hopeataso

Keskimmäisellä hopeatasolla osaamista rakennetaan perustason lisäksi esimerkiksi erilaisiin arjen häiriötilanteisiin varautumisella. Vaatimukset koulutuksen sisällöille johdetaan riskilähtöisesti ja tehtäväkohtaisesti. Tällöin yhtenä perusteena on matkakohde ja siellä tiedossa oleva turvallisuustilanne. Samoin keskeisten sidosryhmien koulutustarpeet on huomioitu. (Ranta & Martikainen 2018, 48-50.)

Kultataso

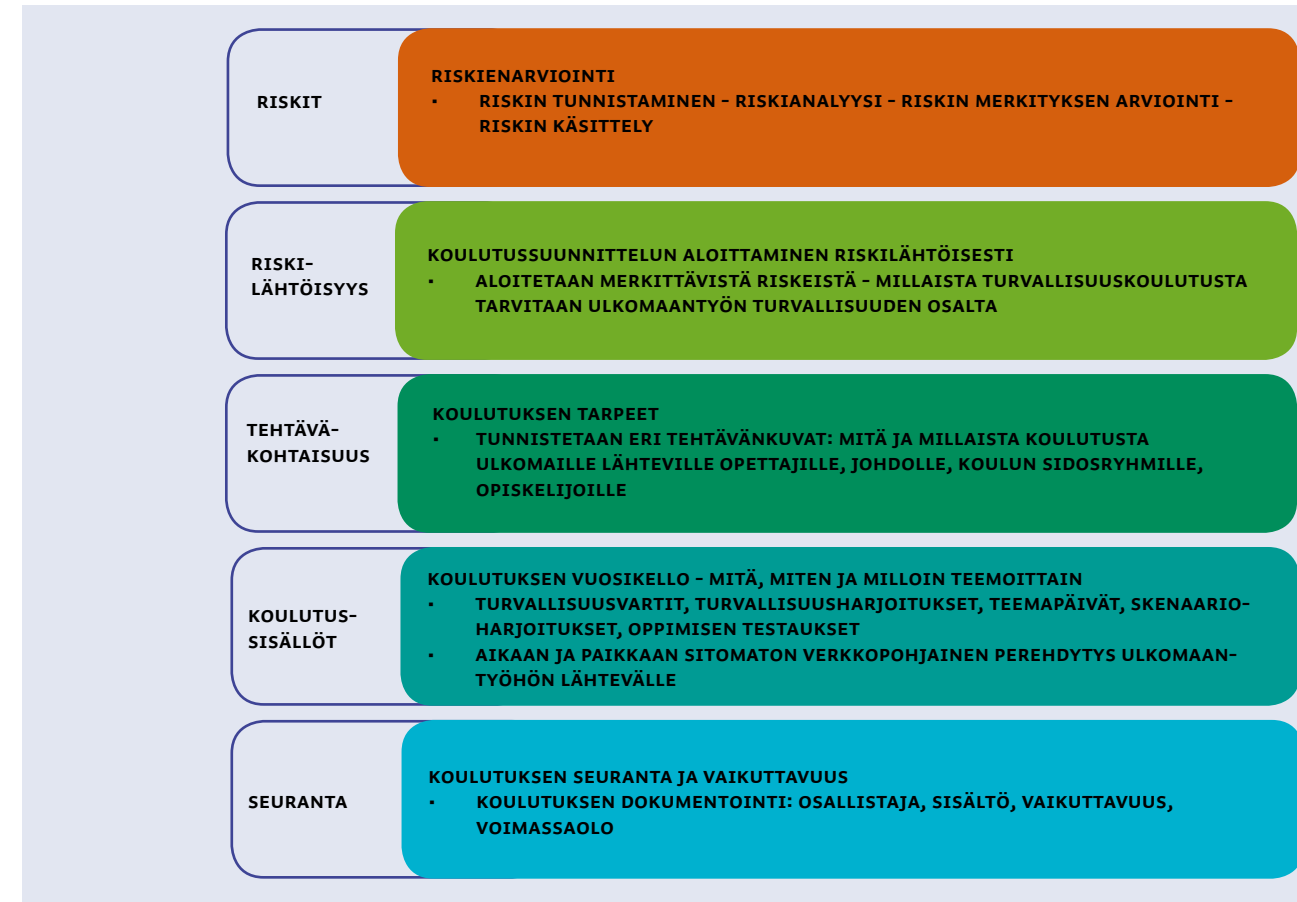
Ylimmällä kultatasolla koulutussisällöt perustuvat matkakohtaiseen riskiarvion ja siitä johdettuihin koulutus- ja perehdyttämistarpeisiin. Myös henkilön rooliin silloin, kun hän toimii turvallisuuskriittisissä tehtävissä, voi liittyä tarvetta erityisiin koulutustarpeisiin. Toimiminen työtehtävässä, joka edellyttää esimerkiksi kriisitilannejohtamista kotimaasta käsin, vaatii erityistä osaamista. Tätä taitoa ei voi oppia ja ylläpitää kuin jatkuvalla harjoittelulla. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa ylin johto sekä henkilöt, jotka ovat maakohtaisen riskiarvion mukaan matkustamassa alueelle, jossa oleskelulta vaaditaan erityistä varovaisuutta (terveyden suojelemiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi). Tähän ryhmään kuuluvien osaamista voidaan pitää yllä jatkuvalla harjoittelulla. Esimiehen tehtävänä on viime kädessä päättää, voidaananko kyseessä olevaan kohteeseen ylipäätään lähettää yhteisön jäseniä esimerkiksi vakavien turvallisuusriskien vuoksi. Päätös luvulle lähteä on myös kirjattava ja perusteltava tehdyn riskiarvion sekä sen edellyttämän varautumisen kautta. (Ranta & Martikainen 2018, 48-50.)

5.4 Vielä koulutuksen toteuttamisen mahdollisuuksista

Turvallisuuskoulutuksen toteuttamisessa suositellaan käyttämään myös verkko-opetuksen tuomia mahdollisuuksia. Koulutusten sisällöissä olisi hyvä huomioida mahdollisuus myös henkilökohtaiseen valintaan eri turvallisuusmoduulien välillä. Tällä tavoitellaan sitä, että jokaiselle syntyisi henkilökohtainen kiinnostus ja sitä kautta innostus oppia lisää turvallisesta ja viihtyisästä korkeakoulusta. (Martikainen & Ranta 2016, 17.)

5.5 Turvallisuuskoulutuskellon laadinnasta ja tehtäväkohtaisuudesta

Kun yhteisön jäsenet ovat tehtävässä tarvittavan turvallisuusosaamisen vaatimusten näkökulmasta jaoteltu ensin esimerkiksi kolmeen eri ryhmään sen mukaan, mitä heiltä odotetaan osaamisen suhteen, aletaan laatia toimintavuodeksi kerrallaan ulkomaantyyön turvallisuuskoulutuskelloa. Esimerkiksi turvallisuuskriittiset toimijat muodostavat oman ryhmänsä. Heidän kohdallaan turvallisuustyön osaamisvaatimuksia on määritelty kaikkein kriittisimmän osaamisen kautta. Tässä ryhmässä ovat jäseninä muun muassa ylin johto ja paljon matkustavat työyhteisön jäsenet.

Kuvio 6. Turvallisuuskoulutuksen suunnitteluprosessi (mukaien Ranta 2017, 45)

Heidän osaamistaan pidetään mallin mukaisesti yllä jatkuvalla harjoittelulla. (Ranta & Martikainen 2018, 48-50.) Kuviossa 6 on kuvattuna turvallisuuskoulutusten ja -perehdyttämisen prosessi, jossa keskeistä on riskilähtöisyys. Ilman riskienarviointia ei voida toteuttaa tehokasta ja kohteen tarvitsemaa, tehtäväkohtaista koulutusta.

5.6 Yhteenveto

Työntekijän oikeus turvaan perustuu keskeisten turvallisuustietojen ja -taitojen haltuunottoon turvallisuuskoulutukseen osallistumisen kautta unohtamatta kuitenkin osallistujan omaa aktiivisuutta. Paras tilanne osaamisen jatkuvan kartuttamisen osalta syntyy, kun yhteisön jäsenillä on mahdollisuus valita myös heitä itseään kiinnostavia turvallisuuskoulutusmoduuleita. Toki tarjolla on oltava myös turvallisuusharjoituksia, -perehdyttämistä ja -koulutuksia, joihin on osallistuttava tai muutoin hankittu osaaminen on pystyttävä osoittamaan muulla, dokumentoidulla tavalla. Näitä harjoituksia ovat muun muassa johdolle suunnatut (kriisi)

tilannejohtoharjoitukset, joissa harjoitellaan vakavimpien uhkien realisoituessa johtamista ja päätöksentekoa. (Martikainen & Ranta 2015, 15.)

Turvallisuuskoulutusten dokumentointi edellyttää järjestelmää, jonka kautta voidaan todentaa annetun koulutuksen, perehdytyksen tai toteutetun harjoituksen yleistiedot kuin myös keskeiset sisällöt ja osallistujat. (Ranta & Martikainen 2018, 51.) Nämä kaikki vaatimukset koskevat myös ulkomaantyötä.

Työnantajan tehtävänä on tarjota niin tehtäväkohtainen turvallisuusperehdyttäminen kuin myös jatkuva, riskilähtöinen turvallisuuskoulutus. Jokaisella yhteisön jäsenellä on oltava oikeus osallistua omien kykyjensä ja taitojensa mukaisesti tähän toimintaan. (Ranta & Martikainen 2018, 50-51.)

Kysymykset kattavan turvallisuuskoulutuksen järjestämiseksi huomioiden erityisesti ulkomaantyö

Toteutetaanko turvallisuuskoulutusta tehtäväkohtaisesti huomioiden erityisesti ulkomaantyö?

Onko turvallisuuskoulutus suunnitelmallista ja riittävää myös ulkomaantyön osalta?

Onko turvallisuuskoulutuksen suunnittelu toteutettu ja dokumentoitu turvallisuuskoulutusvuosikellon kautta?

Perustuuko turvallisuuskoulutus ja -perehdytys tunnistettuihin riskeihin ja niiden prioriteetteihin?

Onko kohteen turvallisuuskoulutus riskilähtöistä myös ulkomaan työn osalta?

Dokumentoidaanko annetut turvallisuuskoulutukset osallistujien, keston ja sisältöjen mukaan säännönmukaisesti?

Huomioidaanko turvallisuuskoulutuksessa myös mahdolliset sidosryhmät?

Varmistetaanko turvallisuuden kannalta kriittisten toimijoiden osalta riittävä turvallisuusperehdytys?

Toteutetaanko kohteessa myös lakisäätteistä turvallisuus-perehdytystä uusien työntekijöiden osalta?

Tarjotaanko kouluyhteisön jäsenille koulutusta, jotta varmistetaan riittävät valmiudet kohdata häiriötilanteet sekä omassa yhteisössä että myös ulkomaantyössä?

6. TURVALLISUUSVIESTINTÄ ULKOMAANTYÖSSÄ

Tässä luvussa kuvataan sitä, miten ulkomaantyön turvallisuus ja avoin turvallisuusviestintä voivat yhdessä tuottaa lisäarvoa organisaation jäsenille. Suomalaisten koulutusorganisaatioiden haasteena on, ettei positiivista, ennakoivaa turvallisuusviestintää vielä toteuteta systemaattisesti ja tavoitteellisesti. Etuina tästä olisi, että parhaimmillaan avoimesti ja positiivisesti toteutettu turvallisuusviestintä osana ulkomaantyön prosesseja toisi myös matkaanlähtijöille turvaa siitä, että työnantaja välittää ja huolehtii yhteisönsä jäsenistään myös ulkomailla.

6.1 Ulkomaantyötä tukemaan turvallisuusviestinnän keinoin

Ulkomaantyön luonne on muuttumassa. Tätä tehtävää tukemaan voi tuoda positiivisen, ennakoivan turvallisuusviestinnän mahdollisuudet. Tällöin viesti on, että me lähettävänä organisaationa pidämme huolen Sinusta ulkomaantyön aikana. Me vastaamme siitä, että matkasi suhteen on tehty kaikki mahdollinen turvallisuutesi varmistamiseksi. Lain vaatimukset on samoin täytetty. Myös sen kertominen, että mahdollisessa poikkeama- tai häiriötilanteessa olemme tukenasi, vahvistaa lähtijälle tunnetta siitä, että hän on turvassa myös ulkomaan kohteessa.

Myös ohjeiden tuottaminen turvallista matkustamista ja esimerkiksi kriisitilannetta varten ovat keskiössä. Pelkät ohjeet eivät ole kuitenkaan vielä riittävä panostus, mutta hyvä alku. Se, miten oppaiden sanoma saadaan tarjolle ja niissä kuvatut lupaukset turvallisesta ulkomaantyöstä toteutettua, ratkaisee. (Pekki & Ranta 2014.) Myös eri viestintäkanavien tunnistaminen ja tehokas hyödyntäminen ulkomaantyön turvallisuudessa on osa turvallisen vaihdon prosessia.

6.2 Suunnitelmallinen viestintä ohjaa oikeaan

Elämme ajassa, jossa koko viestintäympäristömme käy läpi valtavaa muutosta. Kaikki toimijat eivät enää pysy mukana. Osaa heistä johtaa edelleen se ajatus, että kaikkea voisi edelleen hallita. Tämä ei ole kuitenkaan enää mahdollista, sillä yleisöt sirpaloituvat ja henkilökohtainen joukkoviestintä yleistyy. Tässä hetkessä jokaisella on mahdollisuus osallistua tuottamalla sisältöjä, osallistumalla keskusteluihin tai vakkapa vaikuttaa ja kerätä vaikutteita. (Ranta & Martikainen 2018, 54; Juholin, 2013, 19.)

Korpiolan (2011) mukaan viestintä ei ole enää organisaation tukitoiminto, vaan keskeinen osa strategiaa ja johtamista. Nykyisin viestintäkulttuuri haastaa organisaatiot viestinnässään avoimuuteen, nopeuteen, tiedon saatavuuteen ja läpinäkyvyyteen. (Korpiola, 2011, 13.) Hyvin suunniteltu ja toteutettu viestintä on edellytys sille, että luottamus organisaatioiden toimintaan säilyy (Korpiola, 2011, 13). Turvallisuusviestintä on osa niiden muuta aktiivista ja ennakoivaa viestintää. Se on kuin silmälasit, joiden läpi viestintää katsotaan turvallisuussuunnittelun ja -työn kautta.

6.3 Positiivinen turvallisuusviestintä vaikuttaa

Positiivisen, turvallisiin toimintatapoihin kannustavan viestinnän tiedetään vaikuttavan paremmin turvallisuuteen kuin negatiivisiin puoliin ja huonoihin toimintatapoihin keskittyvän. (Koskenranta, Paasonen & Ranta 2012, 60.) Parhaimmillaan turvallisuusviestintä näyttäytyy kannustavana, yhteisenä asiana. Se rakentuu systemaattisen turvallisuusjohtamisen tueksi.

Ennakoivan turvallisuustyön yksi keskeinen toteuttamisen väline on positiivinen ja avoin turvallisuusviestintä. Merivirta (2011) kuvaa turvallisuusviestinnän määritelmää Realin ja Cooperin (2009) mukaan niin, että se on yksinkertaisimmillaan keino välittää organisaation turvallisuusnormeja ja näkemyksiä henkilöstölle. Kun organisaatio toimii näillä periaatteilla, se ohjaa koko yhteisöä kohti positiivista turvallisuusilmapiiriä (Real & Cooper 2009, Merivirta 2011, 19 mukaan.) Kun organisaatiossa kehitetään turvallisuusviestintää, on perusteltua samalla suunnitella ja harjoitella myös kriisiviestintää. Jokaisen organisaation arkeen kuuluu myös varautuminen häiriötilanteisiin, jonka kautta kriisiviestinnän yhdeksi tehtäväksi muodostuu kriisin kielteisten seurausten vähentäminen. Kriisiviestintä on parhaimmillaan proaktiivista toimintaa, jonka edellytyksenä on, että erityistilanteisiin on varauduttu ennakolta. (Kortetjärvi-Nurmi & Murtola 2015, 110.)

Proaktiivisuus käsitteenä kertoo aktiivisesta ja aloitteellisesta toiminnasta, jossa yksilö ottaa vastuun käyttäytymisestään (Katajainen, Lipponen & Litovaara, 2006). Yleisen suomalaisen asiansaston mukaan proaktiivisuudella tarkoitetaan tulevaisuuden haasteiden ja uhkien varhaista tunnistamista sekä niihin varautumista.

Proaktiivisuuden ytimessä onkin pyrkimys ennalta ehkäistä ongelmatilanteita tavoitteellisen, aloitteellisen sekä ennakoivan toiminnan kautta. (YSA 2015.)

6.4 Turvallisuusviestinnän keinoin kohti avointa viestintäilmapiiriä

Parhaimmillaan organisaation proaktiivisesta turvallisuusviestinnästä muodostuu kokonaisuus, johon kuuluvat esimerkiksi turvallisuusperehdytykset, turvallisuus-työtä tukemaan tuotetut suunnitelmat, turvallisuuskoulutukset sisältöineen, arjen keskustelut, kokoukset, tiedotteet, palautteet, turvallisuuspoikkeamailmoitukset, kyltit sekä ilmoitustaulut (Merivirta & Mäkelä, 2011, 4 - 5).

6.5 Lista varmistettavista asioista

Alla vielä yhteenvetomaisesti niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat turvallisuusviestinnän onnistumiseen huomioiden ulkomaantyön vaateet. Organisaation on varmistettava seuraavat asiat:

- Laadittava yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa suunnitelma siitä, miten positiivinen turvallisuusviestintä tulee toteutetuksi ja näkyväksi ulkomaantyössä.
- Huolehdittava siitä, että suunnitelma kuvaa minimissään turvallisuusviestinnän toteuttamisen periaatteet ja vastuut.
- Varmistettava, että turvallisuusviestinnän tavoitteet ovat kuvattuina myös ulkomaantyön osalta.
- Tunnistettava ja toteutettava turvallisuusviestinnässä käytettävät kanavat myös ulkomaantyön osalta.
- Toteutettava ulkomaantyön turvallisuusperehdytykseen liittyvät materiaalit.
- Toteutettava suunnitelma siitä, miten turvallisuusperehdytys toteutetaan myös ulkomaantyön osalta.
- Varmistettava, että toiminta häiriötilanteissa ulkomaan kohteissa on kuvattu turvallisuusperehdytysmateriaalissa lähtöä suunnitteleville ja esimerkiksi taskuoppaana mukaan otettavaksi.

6.6 Turvallisuusviestinnän kaksisuuntaisuus

Hyvän turvallisuusviestinnän edellytyksenä ovat muun muassa avoin viestintäilmapiiri, kahdensuuntaisen viestinnän toteuttaminen ja informaation helppo saatavuus. Avoin viestintäilmapiiri edesauttaa turvallisuuteen liittyvän tiedon itsestä hakemista, turvallisuusaiheista keskustelua sekä turvallisuuspoikkeamista raportointia. Se mahdollistaa ja tukee myös kahdensuuntaista viestintää eri henkilöstöryhmien välillä. (Real & Cooper 2009, 21 - 24.)

Kaksisuuntaisuus näkyy parhaimmillaan turvallisuusviestinnässä niin, että esimerkiksi turvallisuuspoikkeamista ilmoittamiseen kannustetaan ja niistä seuraa ilmoittajalle palaute asian eteenpäinviemisestä. Turvallisuuspoikkeamailmoitusmenettely toteutetaan niin, että läheltä piti -tapaukset, onnettomuudet sekä muut turvallisuustapahtumat ovat esillä erillisinä, mahdollisina valintoina. Kaksisuuntaisuus toteutuu myös erilaisten “kysy – vastaa” -palstojen kautta, joissa ajankohtaisia turvallisuuteen liittyviä asioita kuvataan avoimen turvallisuusviestinnän keinoin. (Koskenranta, Paasonen & Ranta 2012, 60.)

6.7 Johdon näkyvyys turvallisuusviestinnässä

Johdon esille tuoma viesti siitä, että turvallisuus on organisaation toiminnassa etusijalla, rohkaisee kouluyhteisön jäseniä toimimaan turvallisten toimintatapojen edistämiseksi. Turvallisuusviestintä ilman johdon näkyvää sitoutumista voidaan tulkita pelkäksi puheeksi, johon ei tarvitse reagoida eikä sitä tarvitse noudattaa. Keskittyminen pelkkiin ongelmatilanteisiin ei tue henkilöstön sitoutumista turvalliseen toimintaan. Sen sijaan turvallisuusviestinnän olisi oltava monipuolista ja kannustavaa. (Merivirta 2011, 21–22.)

Johdon näkyvä tuki turvallisuustoiminnalle toteutuu esimerkiksi sen toiminnasta kertovalla tallenteella, jossa korostetaan turvallisuuden merkitystä koko toiminnan jatkuvuuden ja ihmisten hyvinvoinnin lähtökohtana. Johdon kirjalliset kuvaukset turvallisuustoiminnasta voivat taas kertoa johdon positiivista asenteesta turvallisuustyötä kohtaan. (Koskenranta, Paasonen & Ranta 2012, 61.)

6.8 Positiivinen ja kannustava turvallisuusviestintä

Positiivinen ja turvallisiin toimintatapoihin kannustava viestintä vaikuttaa todennäköisesti paremmin turvallisuuteen kuin negatiivisiin puoliin sekä huonoihin toimintatapoihin keskittyvä viestintä (Merivirta 2011, 21). Parhaimmillaan turvallisuusviestintä näyttyy avoimena ja kannustavana. Turvallisuus kuvataan kouluyhteisön jäsenien yhteisenä asiana. (Koskenranta, Paasonen & Ranta 2012, 62.)

6.9 Erilaisten henkilöstöryhmien huomioiminen

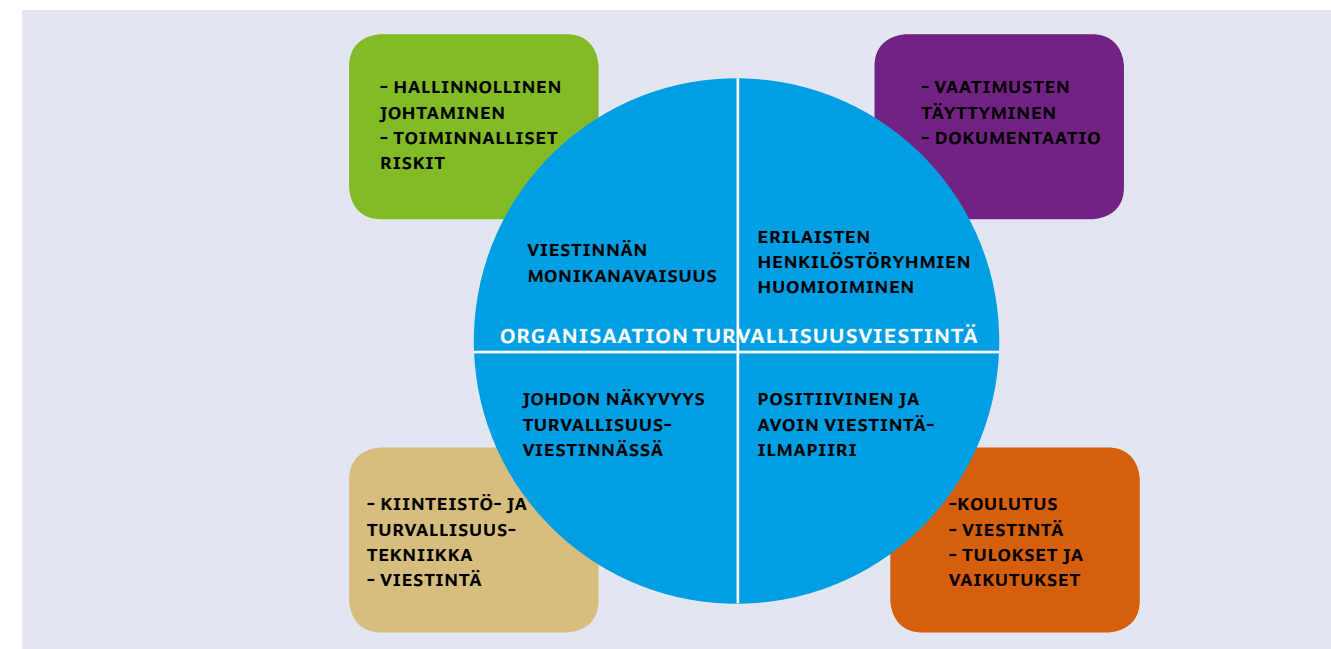
Parhaimmillaan organisaatioiden turvallisuusviestinnässä näkyy erilaisten vastaanottajien huomioiminen, lähiesimiesten viestintä, yksinkertaisuus, positiivisuus ja monikanavaisuus (Real 2008, 355–358). Erilaisia vastaanottajia ovat esimerkiksi sidosryhmät tai erilaisista työtehtävistä syntyvät roolit. Turvallisuusdokumentaatio on näkyvin osoitus erilaisten jäsenten tai ryhmien tarpeesta - ne rakennetaan paitsi tehtävän niin myös vastaanottajan tarpeiden mukaisesti. Erilaiset vastaanottajat huomioidaan myös niin, että esimerkiksi aktiivisille työntekijöille on perusviestin lisäksi tarjolla syventävää tietoa asioista. (Koskenranta, Paasonen & Ranta 2012, 62–63.)

6.10 Havainnot positiivisesta viestintäilmapiiristä

Positiivinen viestintäilmapiiri rakentuu seuraaville tekijöille: avoin viestintäilmapiiri, kahdensuuntainen viestintä ja informaation saatavuus. Avoin viestintäilmapiiri edesauttaa turvallisuustiedon itsenäistä hakemista, keskustelua turvallisuudesta sekä turvallisuuspoikkeamien raportointia. Se tukee myös kahdensuuntaista viestintää. Organisaatiossa viestintäilmapiiri jo itsessään vaikuttaa positiivisesti onnettomuustilanteiden syiden selvittämiseen ja niistä mahdollisesti seuraavien interventioiden sekä muutosten vastaanottamiseen. (Real & Cooper 2009, Merivirran 2011, 20 mukaan.) Turvallisuusdokumentaation helppo saatavuus ja sisällön luotettavuus liitetään vahvasti positiiviseen turvallisuusilmapiiriin ja sitä kautta myös turvallisen käyttäytymisen aikaansaamiseen (Real & Cooper 2009, 21 - 25).

6.11 Yhteenveto

Yksi turvallisuusviestinnän tavoitteista on olla mahdollistamassa avointa viestintäilmapiiriä keskitetyn mallin kautta huomioiden myös ulkomantyön vaateet. Positiivisen, turvallisiin toimintatapoihin kannustavan viestinnän tiedetään vaikuttavan paremmin turvallisuuteen kuin negatiivisiin puoliin ja huonoihin toimintatapoihin keskittyvän viestinnän. Parhaimmillaan turvallisuusviestintä näyttyykin kannustavana, koko työyhteisön yhteisenä asiana. Se rakentuu systemaattisen turvallisuusjohtamisen tueksi. Kuviossa 7 on jäsenetty turvallisuusjohtamisen sisältöjen kautta syntyvää turvallisuusviestintää (Paasonen, Koskenranta & Ranta 2012, 61).

Kuvio 7. Turvallisuusjohtamisen sisältö ja turvallisuusviestinnän käytänteet (Paasonen, Koskenranta & Ranta 2012, 61)

Kysymykset turvallisuusviestinnän toteuttamisesta ulkomaantyössä

Toteutetaanko organisaatiossa kriisiviestinnän suunnittelun ja toteuttamisen ohella myös samoja toimintaperiaatteita ennakoivan turvallisuusviestinnän osalta?

Onko organisaatiossa tunnistettu turvallisuusviestinnän tarpeita ja mahdollisuuksia sekä viestintäkanavia ulkomaantyön osalta?

Onko organisaatiolla ennakoivan turvallisuusviestinnän suunnitelmaa, jossa huomioidaan myös ulkomaantyö?

Onko turvallisuusviestinnän vuosikello laadittu ennakoivan ja positiivisen turvallisuusviestinnän toteuttamiseksi?

Onko organisaatiossa tunnistettu positiivisen turvallisuusviestinnän mahdollisuudet ja vaikuttavuus ulkomaantyön osalta?

Onko eri käyttäjäryhmät sekä heidän tarpeensa ja odotuksensa tunnistettu turvallisuusviestinnän osalta huomioiden erityisesti ulkomaantyö?

Näkykö turvallisuusviestinnän toteutuksessa ylimmän johdon tuki turvallisuustyölle?

Onko turvallisuusvaatimuksista viestitty avoimesti kertomalla esimerkiksi, mitä ne ovat tiettyihin maihin matkatessa?

7. TURVALLISUUSILMOITUS- MENETTELYSTÄ TUKEA ULKOMAANTYÖN TURVALLISUUDELLE

Turvallisuushavaintoja ja -poikkeamia varten on hyvä suunnitella oppilaitos- ja korkeakoulu yhteisölle suunnattu turvallisuusilmoitusmenettely myös ulkomaantyötä varten. Tarjolla on useita erilaisia kaupallisia ratkaisuja, joissa ilmoituksen voi jättää mobiilisti tai esimerkiksi organisaation intran kautta. Tärkeintä on, että prosessi on huolella suunniteltu kohdeorganisaation tarpeiden mukaisesti. Sisällöllisesti sen pitäisi kattaa kaikki turvallisuuden osa-alueet.

Tässä luvussa kuvataan ensin perusteita hyvälle turvallisuusilmoitusmenettelylle, sitten perehdytään menettelyn suunnitteluun ja lopuksi implementointiin osaksi organisaation ulkomaantyön prosesseja. Samoin keskitytään kuvaamaan hyvän ilmoittamisen periaatteita sekä ohjataan kehittämään kaikkia turvallisuuden osa-alueita tasapuolisesti huomioiva ilmoitusmenettely.

7.1 Yleistä turvallisuusilmoituksista

Kaikki työyhteisön jäseniltä saadut turvallisuushavainnot asioista, jotka liittyvät niin arjen toimintaan kuin myös työ- ja opiskelu ympäristön turvallisuuteen sekä viihtyisyyteen, ovat arvokkaita. Paras tilanne syntyy, kun ilmoituksia saadaan

laajasti kaikista mahdollisista turvallisuushavainnoista ja -poikkeamista huomioiden erityisesti myös ulkomaantyö. Samoin edellytyksenä on, että ylin johto tukee näkyvästi tätä toimintaa omilla kannanotoillaan ja myös ilmoittamalla aktiivisesti. Yhteisölle säännöllisesti suunnattu raportointi ilmoitusten määrästä ja luonteesta tuovat luottamusta menettelyä kohtaan. Tämä kertoo siitä, että turvallisuus koetaan organisaation yhteisenä asiana. Tällöin jokainen yhteisön jäsen voisi kokea tekemänsä ilmoituksen arvokkaana ja yhteistä hyvää edistävänä. (Ranta & Martikainen 2018, 76-81.)

Turvallisuusilmoitusmenettelyksi on tärkeä suunnitella organisaation omaa toimintaa tukeva ratkaisu. Tällä voidaan varmistaa tärkeäksi koettuun turvallisuustehtävään entistä luottamuksellisemmat ja myös asian myöhempää käsittelyä paremmin tukevat puitteet. Ilmoituksen teosta ja jättämisestä on hyvä pyrkiä tekemään paitsi helppoa niin myös turvallista sekä ilmoittajan että vastaanottajan näkökulmasta. IT-palveluiden kytkeminen mukaan jo suunnitteluvaiheessa ja sitten myös itse toteuttamisessa on tietoturvan- ja -suojan varmistamisen näkökulmasta välttämätöntä. (Ranta & Martikainen 2018, 76-81.)

Ilmoituksesta mahdollisesti seuraavien puuttumistoimenpiteiden kattavuus, tehokkuus ja samalla ehdoton objektiivisuus ovat myös osaltaan auttamassa luomaan turvallista työympäristöä. Organisaation on samalla määriteltävä myös se, kenelle yhteisön jäsenistä syntyy oikeus arkaluonteiseen tietoon. Tällaista tietoa näissä prosesseissa väkisininkin syntyy. Esimerkiksi ammattikorkeakoululaki edellyttää vielä erikseen niiden tahojen nimeämistä, joilla on oikeus arkaluonteiseen tietoon. Arkaluonteisen tiedon käsittelyn huolellisuutta ei voi koskaan korostaa liikaa. Myös välitön asiaan puuttuminen ja oikean sekä objektiivisen ratkaisun löytäminen on koko yhteisön edun mukaista. (Ranta & Martikainen 2018, 76-81.)

7.2 Turvallisuusilmoitusmenettelyn rakentamisesta

Tiedetään, että henkilöstö on yrityksen tärkein voimavara. Samaa pätee myös turvallisuushavainnoista ja -poikkeamista ilmoittamiseen. Tällöin henkilöstö ja sidosryhmät ovat turvallisuustyön tärkein voimavara. Hyvää, kokonaisvaltaista ja tuloksellista turvallisuusjohtamista ei voida saavuttaa ilman osallistuvaa kouluyhteisöä jäsenineen. Heistä jokaisella on tärkeä rooli yhdessä ja erikseen myös silloin, kun toiminta tapahtuu oman maan rajojen ulkopuolella.

Turvallisuusviestintään liittyvissä tutkimuksissa on esille tuotu hyvinä käytänteinä viestinnän kaksisuuntaisuus ja viitattu tällä turvallisuushavainnoista ilmoittamiseen taulukon 3 mukaisesti. Havainnoiksi on määritelty englanninkielisissä lähteissä ”incident, accident, near miss – case” (Koskenranta, Paasonen & Ranta 2012, 60).

Taulukko 3. Hyvien turvallisuusviestintäkäytänteiden tulokset selvityksen mukaan (Koskenranta, Paasonen & Ranta 2012, 60)

TURVALLISUUSVIESTINNÄN HYVÄT KÄYTÄNTEET	SELVITYKSESSÄ TODETTUJA KORKEAKOULUJEN VERKKOVIESTINNÄN HYVIÄ KÄYTÄNTEITÄ
<p>TURVALLISUUSVIESTINNÄN KAKSISUUNTAISUUS</p> <p>HAVAINNOT VIESTINTÄILMAPIIRISTÄ RAKENTUVAT SEURAAVILLE TEKIJÖILLE ELI HYVIN RAKENNETUN JA TOIMIVAN TURVALLISUUSVIESTINNÄN MERKITTÄVIMPINÄ TEKIJÖINÄ VOIDAAN PITÄÄ AVOINTA VIESTINTÄILMAPIIRIÄ, KAHDENSUUNTAISTA VIESTINTÄÄ JA INFORMAATION HELPPOA SAATAVUUTTA.</p> <p>AVOIN VIESTINTÄILMAPIIRI EDESAUTTAA TURVALLISUUSTIEDON ITSENÄISTÄ HAKEMISTA SEKÄ TURVALLISUUSHAVAINNOISTA JA -POIKKEAMISTA RAPORTOINTIA. SE TUKEE MYÖS KAHDENSUUNTAISTA VIESTINTÄÄ (REAL & COOPER 2009, MERIVIRRRAN 2011 MUKAAN).</p>	<p>KAKSISUUNTAISUUS NÄKYVÄ KOHTEIDEN TURVALLISUUSVIESTINNÄSSÄ NIIN, ETTÄ ESIMERKIKSI TURVALLISUUSPOIKKEAMISTA ILMOITTAMISEEN KANNUSTETAAN JA NIISTÄ SEURAA ILMOITTAJALLE VÄLITÖN PALAUTE ASIAN KÄSITTELYN ALOITTAMISESTA.</p> <p>TURVALLISUUSPOIKKEAMAT OVAT MÄÄRITELTYINÄ NIIN, ETTÄ LÄHELTÄ PITÄ -TAPAUKSET, ONNETTOMUUKSET SEKÄ MUUT TURVALLISUUSTAPAHTUMAT OVAT MAHDOLLISTETTU ERILLISINÄ TAPAHTUMINA.</p> <p>ARKALUONTEISTEN ASIOIDEN ILMOITTAMISEEN KANNUSTETAAN MAHDOLLISTAMALLA MYÖS ANONYMI-ILMOITTAMINEN. ILMOITTAMISEEN KANNUSTETAAN JA SIITÄ MYÖS VOIDAAN PALKITA.</p>

Toinen näkökulma liittyy tapahtuneiden tapaturmien sekä muiden tapausten nopeaan ja perusteelliseen tutkimiseen – sitä pidetään keskeisenä tekijänä käytännön turvallisuustyössä onnistumisessa. On tärkeä nähdä tapahtumien syiden taakse. Simolan mukaan perussyöt ovat varsinainen tauti tapahtuman takana, ja ne heijastavat koko johtamisjärjestelmän, toimintaohjeiden tai niiden noudattamisen puutteita (Simola 2005, 133).

Myönteisen turvallisuusasenteen ja -tietoisuuden luominen organisaatioon perustuu myös osaltaan siihen, että hyvin toimiva tapaturmien ja vaaratilanteiden tutkimus- ja raportointijärjestelmä tukee myönteisen turvallisuusilmapiirin kehittämistä. Tällöin vaaratilanteet nähdään erityisen arvokkaina oppimiskokemuksina syystä, ettei syntyneessä tilanteessa ole kukaan vielä loukkaantunut. Huomion pitäisi kohdistua myös ulkomaantyöhön ja sen yhteydessä koettuihin vaara- tai läheltä piti -tilanteisiin. Vaaratilanteiden avoin raportointi edellyttää, ettei ketään syyllistetä ja ilmoittajalle annetaan palautetta asiasta. Hyvin toimiva vaaratilanneilmoitusjärjestelmä voi paljastaa sellaisia vahinkoja, joista ei olisi voitu ilmoittaa ilman järjestelmän olemassa oloa. Simolan mukaan toimivalla vaaroista ilmoittamisella voidaan saavuttaa muun muassa seuraavia etuja:

- Sattuneita tapauksia analysoimalla voidaan jatkossa estää samanlaisen tai vakavamman vahingon syntyminen.
- Ihmiset eivät koe vaaratilanteita tunteen kautta, kun taas tapaturmiin reagoimisessa tunnetekijät korostuvat. Vaaratilanteiden käsittely tapahtuu helpommin ja mahdolliseen muutostarpeeseen on helpompi suhtautua positiivisesti.
- Vaarantilanteita on lukumääräisesti riittävästi laadullisen analyysin tueksi (verrattuna tapatumamääriin).
- Vaaratilanteiden raportoinnilla on mahdollisuus parantaa turvallisuustoiminnan yhteistyötä henkilöstön ja johdon välillä. (Simola 2005, 133.)

Hyvällä ja toimivalla ilmoitusmenettelyllä myös työnantajan mahdollisuudet saada ajankohtaista tietoa työpaikan vaaroista monikertaistuu. Voidaankin ajatella, että kattava ilmoitusmenettely on keino toteuttaa lainsäätäjän tavoitetta työhön liittyvien vaarojen tunnistamiseksi.

7.3 Luotettava ilmoitusmenettely koko yhteisön käyttöön

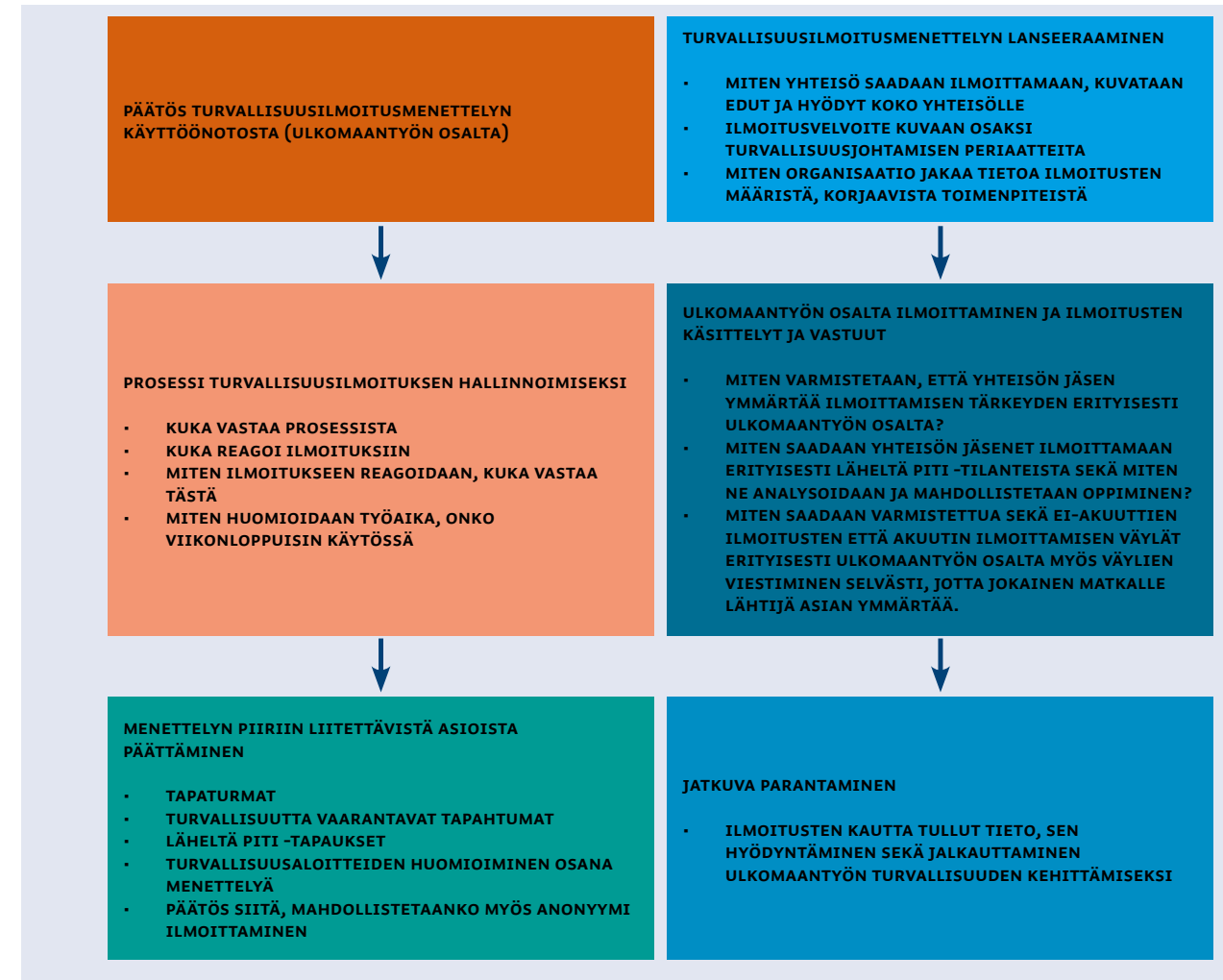
Kun organisaatio haluaa kantaa vastuunsa yhteisönsä turvallisuudesta myös ulkomaan kohteissa, se suunnittelee ja toteuttaa kattavan turvallisuusilmoitusmenettelyn kaikkien yhteisönsä jäsenten käyttöön (kuvio 8). Se määrittelee myös vastuut ilmoitusten vastaanotosta, arkaluonteisen tiedon käsittelystä ja asioihin puuttumisesta. Pelkkä ilmoitusmenettely ei vielä yksistään riitä, vaan tähän rinnalle on luotava vielä myös riittävä osajaverkosto. Näissä verkostoissa korostuu eri toimijoiden saumaton yhteistyö - akuuttia puuttumista edellyttävässä tilanteessa näitä erityisesti tarvitaan. Tämäkin vaatii hyvää etukäteissuunnittelua ja vahvaa turvallisuusjohtamista toteutuakseen. (Ranta 2016, 61 – 63.)

7.4 Ilmoituksen sisällön suunnittelusta

Organisaation itsensä suunnitteleman ilmoitusmenettelyn kautta voidaan ilmoitettuihin asioihin puuttua nopeasti ja myös luottamuksella. Anonymisti jätetty ilmoittaminen on hyvä myös mahdollistaa. Perusteena tälle on se, että tällaisen väylän mahdollistaminen palvelee myös tapauksissa, joissa asia arkaluonteisuutensa vuoksi voisi muutoin jäädä ilmoittamatta.

7.5 Avoin turvallisuusviestintä ilmoitusmenettelyn tueksi

Turvallisuusilmoitusmenettely edellyttää koko yhteisön ohjeistamista. Luottamuksen aikaansaamiseksi on hyvä kuvata, miten menettelyn kautta voidaan turvallisuushavaintoja ja -poikkeamia sekä mahdollisia jatkotoimia käsitellä luottamuksellisesti sekä systemaattisesti (Ranta 2012, 66 - 69). Samalla voidaan korostaa myös sitä, että jokaisen oppilaitos- tai korkeakoulu-yhteisön jäsenen oikeutena ja samalla myös velvollisuutena on tehdä havaintonsa mukainen ilmoitus turvallisuuteen liittyvästä havainnoista, onnettomuudesta, vaaratilanteesta tai muusta

Kuvio 8. Turvallisuusilmoitusmenettelystä päättäminen ja prosessin suunnittelu riskienarvioinnin jälkeen

poikkeamasta niin koti- kuin ulkomaankin kohteissa. Tämä vaade on hyvä kirjata organisaation turvallisuutta ohjaaviin periaatteisiin osaksi turvallisuuspolitiikkaa. (Laurea, 2013.)

7.6 Turvallisuusilmoitusmenettelyn periaatteista

Käytännössä menettely toimii siten, että tehdyt ilmoitukset tai esitetty turvallisuusaloite tai esimerkki hyvästä käytännöstä kirjautuvat järjestelmään, josta vastaa organisaation turvallisuusjohto edustaja. Jokainen ilmoitus käsitellään, tutkitaan ja mahdolliset turvallisuustoimenpiteet aloitetaan sen mukaan, merkitykselliseksi tai kiireelliseksi esitetty asia arvioidaan. Yhteisön jäsenille on kuitenkin hyvä

painottaa, ettei tämä menettely toimi ilmoitusväylänä akuutisti, samalla hetkellä toimintaa vaativille turvallisuustehtäville. Näihin tapauksiin on kuvattava erilliset ohjeet. Tähän menettelyyn voi sisällyttää esimerkiksi kahden arkipäivän vastaamis-
lupauksen. (Ranta & Martikainen 2018, 71.)

7.7 Yhteenveto

Osalla organisaatioita on käytössään erilaisia välivalta- ja uhkatilanteisiin liittyviä ilmoitusmenettelyitä. Ne edustavat jo hyvää alkua ilmoittamisen suhteen, vaan jos organisaatio haluaa keskittyä systemaattiseen ja kokonaisvaltaisen turvallisuusjohtamisen kehittämiseen, on aiheellista kysyä, miksi ilmoittaminen kohdistuisi vain kapealle sektorille. Laajentamalla ilmoittamisen näkökulmaa saadaan samalla kokonaiskuva organisaation kaikista turvallisuuden osa-alueista. Ulkomaantyön osalta tapahtuu onnettomuuksia ja myös läheltä piti -tilanteita, joihin liittyvien, ennakolta havaittujen olosuhteiden tai tekijöiden tunnistamisella ja ilmoittamisella voitaisiin joko osin tai kokonaan välttää ikävilta seurauksilta. Jokainen jätetty ilmoitus on arvokas – sellaista turvallisuusorganisaatiota ei ole, joka pystyisi kaiken ilman yhteisönsä apua havaitsemaan. Mitä monipuolisemmin yhteisö oppii ilmoittamaan, sitä paremmin saadaan turvallisuutta kehittäviä toimet aloitetuksi ilmoitusten perusteella. Siksi kaikkien turvallisuuden osa-alueiden huomioiminen ilmoitusmenettelyä laajennettaessa on ensiarvoisen tärkeää.

Toimivan turvallisuusilmoitusmenettelyn kautta organisaatio voi parhaimmillaan saada satoja ilmoituksia. Toisin kuin uskotaan, jätettyjen ilmoitusten runsaus ei kerro huonosti johdetusta turvallisuudesta, vaan päinvastaisesta tilanteesta: mitä enemmän yhteisö ilmoittaa, sitä paremmalla tasolla turvallisuus organisaatiossa on. Vähäinen ilmoitusten määrä ei siis indikoi turvallisia olosuhteita, vaan kertonee enemmin siitä, että organisaation pitäisi tehostaa turvallisuustyötään. Erityisesti henkilöstöltä saatu palaute on osoittanut, että toimiva ja kaikki turvallisuuden osa-alueet kattava menettely koetaan paitsi tärkeänä niin myös turvallisuuden tunnetta lisäävänä. (Martikainen & Ranta 2016, 81.) Tällöin ilmoittajille syntyy kuva, että oma panos kannattaa koko yhteisön puolesta. Saadut hyödyt ovat kiistattomat ja varmaa on, että kohteissa, joissa on jo kaikki turvallisuuden osa-alueet kattava turvallisuusmenettely, on saatu estettyä jo iso joukko haitallisia tai jopa vaarallisia tapahtumia, asioita tai ilmiöitä.

Tärkeitä kysymyksiä turvallisuusilmoitusmenettelystä

Onko organisaatio erikseen nimennyt ne tahot, joilla on oikeus arkaluoteiseen tietoon?

Miten turvallisuutta organisaatiossa johdetaan ulkomaantyön osalta?

Onko erityisesti ulkomaantyön turvallisuuteen liittyvät vastuut määritelty selvästi ja onko tälle työlle osoitettu riittävät resurssit?

Onko yhteisössä kaikki turvallisuuden osa-alueet huomioiva turvallisuusilmoitusmenettely, joka kattaa myös ulkomaantyön turvallisuuden?

Miten yhteisön jäseniä kannustetaan ilmoittamaan havaitsemistaan poikkeamista ulkomaantyön osalta?

Onko varmistettu, että organisaatiossasi on riittävä osaaminen sen selvittämiseksi, mitä ulkomaan kohteessa on tosiasiallisesti tapahtunut?

Kuka vastaa puuttumisista, jos kysymyksessä olisi esimerkiksi epäily rikoslain alaisesta teosta? Onko puuttumisesta vastaavalla riittävä taito ja ymmärrys siihen, miten puututaan ja miten suojataan sekä ilmoittajaa että myös mahdollista ilmoituksen kohdetta? Miten varmistetaan, että puuttuminen hoidetaan asiallisesti, kohdetta leimaamatta ja kuitenkin tavoitteellisesti?

8. KRIISIJOHTAMINEN OSANA VASTUULLISTA ULKOMAANTYÖTÄ

Tässä luvussa kuvataan koulutusorganisaatioiden mahdollisuutta järjestää kriisijohtaminen ja -viestintä osaksi niiden ulkomaantöiden prosesseja. Jokaisen näistä toimijoista on mahdollista varautua ulkomaantöiden kriiseihin osana muuta varautumista. Varautuminen on ehdoitta jokaisen sitä toteuttavan organisaation etu – ilman sitä häiriötilanteessa hapuilu ja siitä seuraavat mahdolliset epäonnistumiset välittyvät lyhentymättöminä työyhteisölle. Pahimmillaan julkisuuteen päättyessään nämä hapuillut ja epäonnistumiset syövät jokaisen toimijan uskottavuutta ja myös mainetta. Systemaattisesti toteutettuna varautuminen lisää luottamusta paitsi yhteisön sisällä niin myös sen ulkopuolella. Ilman ylimmän johdon myötävaikutusta ja ymmärrystä ei organisaatio voi vastuullisesti kuitenkaan varautua. Ulkopuolisen konsultin palkkaaminen suunnitelmia laatimaan ei liioin pelasta: tarvitaan johdon myötävaikutusta ja koko organisaation sitoutumista, jotta ulkomaantöiden osalta varautuminen olisi paitsi suunniteltua niin ennen kaikkea harjoiteltua.

8.1 Mikä on kriisi?

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (2011, 100) määrittelee kriisin tilanteena, joka vaatii tehostettuja toimia ja on vaikea, vaarallinen, poikkeuksellinen tai sekava. Kriisi voidaan määritellä myös koulun sidosryhmien kautta, jolloin se voi syntyä pelkästään näiden uskomusten ja oletusten perusteella. Tällöin sidosryhmät voivat

reagoida koulun toimintaan sen mukaan, että se olisi kriisissä, vaikka sillä itsellään olisikin täysin päinvastainen ymmärrys käsillä olevasta tilanteesta. (Coombs 2012, 2).

Kriisi on harvinainen, mutta kerrannaisvaikutuksia aikaan saava prosessi. Sitä on johdettava ja siitä on viestittävä. Kriisin merkitys tulee määritellyksi viestinnän avulla. Silloin jonkun on sanoitettava kriisiä – on kerrottava, mistä kriisissä on kysymys. (Pedak 2018, 15.) Tässä on myös ulkomaantöihin liittyvän kriisin vaativin osa: miten johtaa ja samalla myös viestiä asiasta, joka on pahimmillaan tapahtunut tuhansien kilometrien päässä.

8.2 Kriisi edellyttää aina johtamista

Kun kriisi riepottelee kohdettaan, tarvitaan eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä tietty määrä tehokkuutta ja osaamista – toisin sanoen todellista kykyä ja valmiutta toimia. Organisaation tavoitteena pitäisi olla mahdollisimman nopea palautuminen takaisin normaalitilaan. Kriisitilannetta ei voi koskaan täysin hallita. Siinä on usein odottamattomia käännteitä – se on kuin korttipeli. Kriisi on kuin vastustajan kortit: et voi koskaan tietää, mikä kortti vastustajallasi on. Kaikista ei ole korttipelissä onnistujaksi, mutta harjoittelu mahdollistaa jokaiselle jonkinlaiset taidot. Onnella tai hyvällä tuurilla emme voi kriiseihin kuitenkaan varautua. Kriisi edellyttää aina johtamista, eikä sitä voi erottaa kriisiviestinnästä (Pedak, 2018, 15). Nämä molemmat tekijät on oltava hallinnassa ja lisäksi harjoiteltuina.

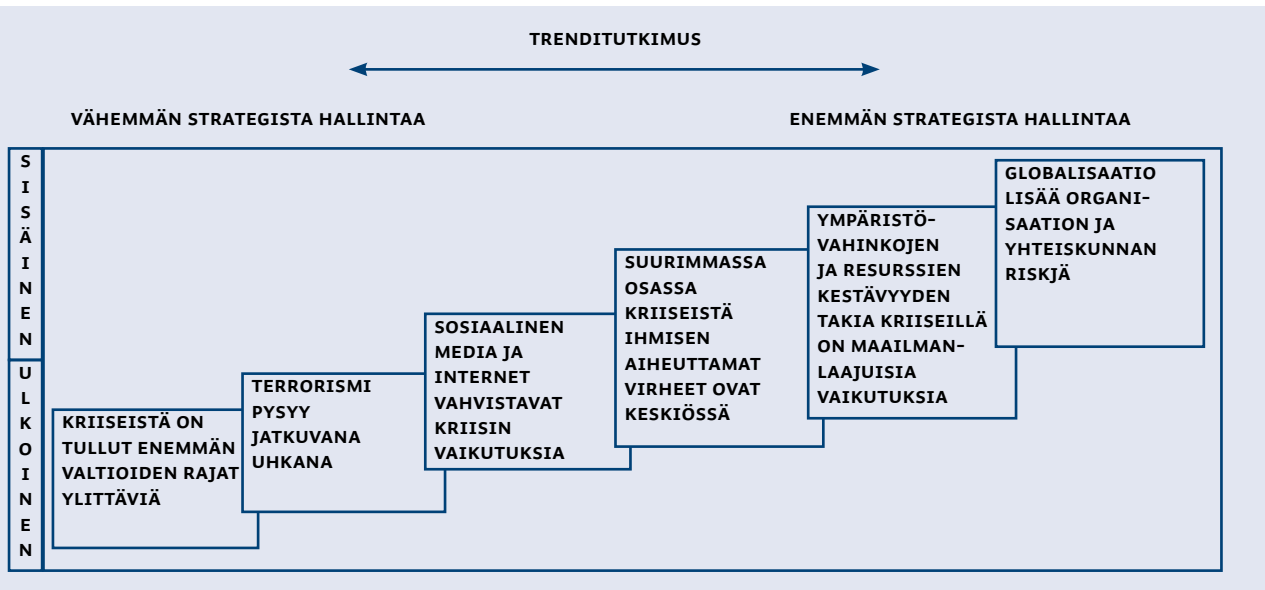
8.3 Kriisikeskeisyydestä turvallisuuden hallintaan

Oppilaitoksissa ja korkeakouluissa arkea värittää usein kriisikeskeinen turvallisuustoiminta. Sitä, että kriisitilanne on kuitenkin monen toimijan arjessa epätodennäköinen tapahtuma, on monen haasteellista mieltää. Se on epätodennäköinen, kyllä, mutta realisoituessaan sillä on aina kuitenkin seurauksia – välistä siedettäviä, pahimmillaan fataaleja. Tämän vuoksi kriiseihin pitää varautua.

Ulkomaantöiden turvallisuuden varmistamisen yhteydessä on jokaisella organisaatiolla vielä tehtävää, vaikka riskitietoisuus onkin lisääntynyt ja turvallisuuteen suhtaudutaan positiivisesti. Riskilähtöisen turvallisuustyön pitäisi olla keskiössä erityisesti silloin, kun alemme suunnitella yhteisömme jäsenten lähettämistä ulkomaille.

8.4 Kriisitrendit

Kuviossa 9 esitellyt kriisitrendit ovat huomionarvoisia syystä, että tämän päivän kriisit antavat vastuutahoille tärkeän viestin varautumisen kärkeä. Esimerkiksi pandemiat, jolloin jokin yleisvaarallinen tartuntatauti alkaa levitä hallitsemattomasti, vaatii iskiessään tällöin välittömiä toimenpiteitä niin täällä kotimaassa kuin myös ulkomailla.

Kuvio 9. Kriisijohtamisen trenditutkimus (mukaillen Lehtimäki 2017, 15; Grandall ym. 2014, 29)

Grandallin ym. (2014, 28-29) tutkimuksessa esitellyt trendit kuvaavat kattavasti tämän päivän kriisejä. Tunnusomaista niille on, että ne näyttävät olevan yhä enenevässä määrin valtioiden rajat ylittäviä. Aiemmistä oletuksista poiketen myöskään yksittäisten organisaatioiden kriiseillä ei ole maantieteellisiä rajoja. Esimerkkeinä näistä rajat ylittävistä kriiseistä ovat yleisvaarallisten tartuntatautiin aiheuttamat pandemiat, vakavat luonnonkatastrofit ja myös terroriteot.

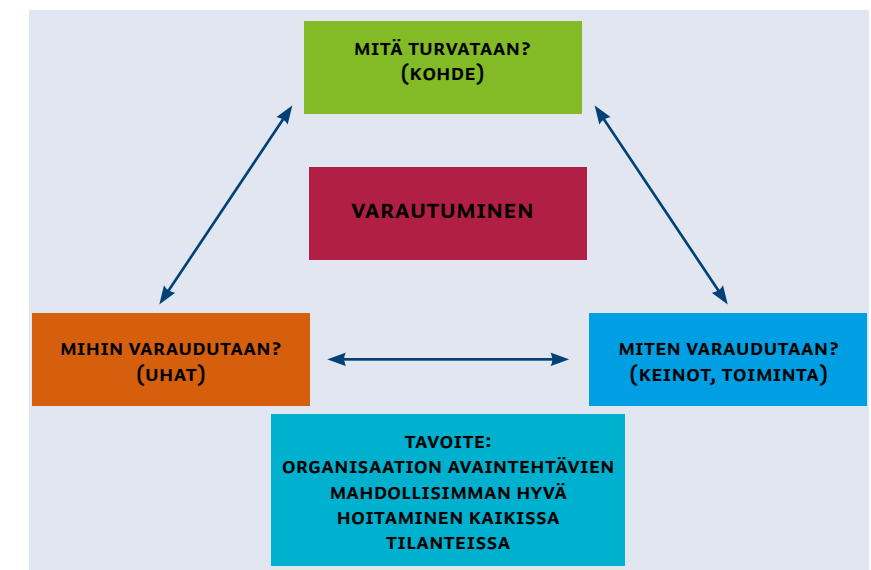
Grandallin ym. (2014) mukaan myös terrorismi pysyy jatkuvana uhkana. Riskienhallinnan näkökulmasta juuri nämä teot ovat haasteellisimpia ennakoita ja arvioida. Tämä johtunee siitä, että kyseessä on toiminta, jossa mahdollisimman pienin kustannuksin tavoitellaan mahdollisimman suurta tuhoa. Samoin Grandall ym. nostaa esiin internetin ja sosiaalisen median vaikutukset kriiseihin ja toteaa niiden vaikuttavan kriiseihin niitä vahvistaen. Perusteluiksi esitetään sitä, että internet antaa yksilöille mahdollisuuden jakaa negatiivista viestiä organisaatiosta nopeasti ja maantieteellisistä rajoista huolimatta. Internet voi joko kiihdyttää olemassa olevaa kriisiä tai jopa laukaista kokonaan uuden. (Lehtimäki 2017, 15; Grandall ym. 2014, 29-34.)

8.5 Turvallisuusjohtamisen suhde kriisijohtamiseen

Koulutusorganisaatioiden turvallisuusjohtaminen on hyvä mieltää kokonaisuutena, joka näkyy parhaimmillaan kaikessa toiminnassa. Se linkittyy erityisesti johtamiseen, jonka kautta syntyvät myös vastuut ja velvoitteet. Onnistunut turvallisuustyö vaatii tiedon ja taidon lisäksi myös halua mahdollistaa turvallinen työympäristö

niin koti- kuin ulkomaillakin. Se edellyttää kaiken muun lisäksi myös ajantasaisen lainsäädännön haltuun ottoa ja sen ymmärtämistä, että vasta aito, koeteltu kyky ja valmius toimia kaikissa mahdollisissa tilanteissa ovat toiminnan jatkuvuuden edellytys. (Martikainen & Ranta 2014, 34.)

Systemaattinen turvallisuusjohtaminen ja riskienhallinta muodostavan vankan kivijalan silloin, kun organisaatio haluaa toimia proaktiivisesti, ennakoiden. Mitä paremmin systemaattisuus turvallisuusjohtamisessa toteutuu, sitä pienempi todennäköisyys organisaatiolla on joutua kohtamaan kriisi. Jokainen organisaatio kohtaa kriisejä – enemmän tai myöhemmin. Ne tahot, jotka ovat tämän ymmärtäneet ja alkaneet varautua, selviävät kriiseistä vähemmän tappioiden tai jopa pystyvät kääntämään ne edukseen. Varautuminen ei onneksi edellytä kalliita investointeja, vaan se on enemmän ymmärrystä ja tekoja sen varmistamiseksi, että organisaation todellinen kyky ja valmius toimia kaikissa olosuhteissa on olemassa. Tähän tarvitaan systemaattista riskien arviointia, suunnittelua, jatkuvaa harjoittelua ja kriiseistä oppimista kuvion 10 mukaisesti.

Kuvio 10. Jatkuvuudenhallinnan toteuttaminen (mukaillen Pekki, J. 2014)

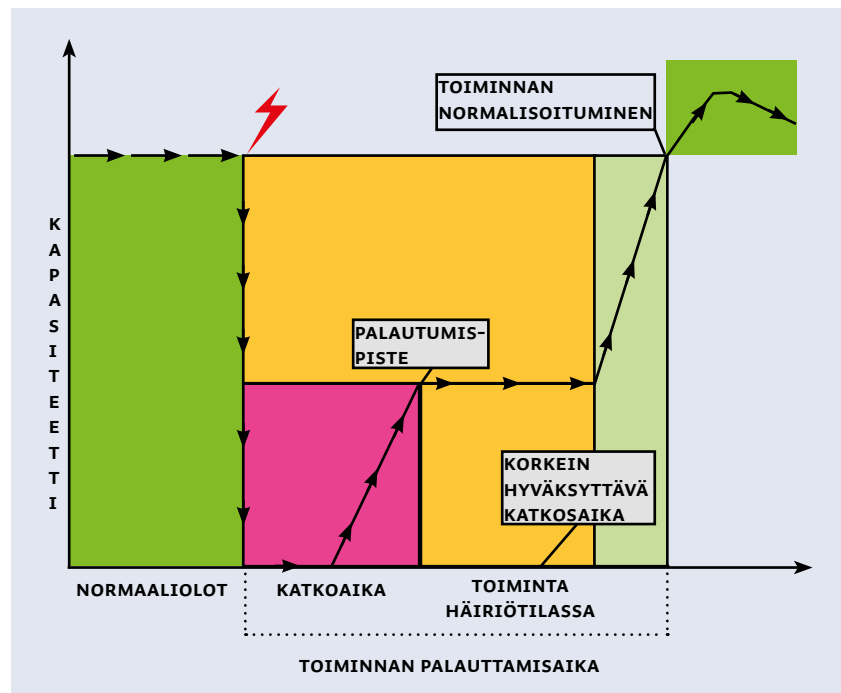
Kun kehittämisen kohteena on ulkomaantyön turvallinen toteuttaminen, tulee tästä erityinen vaatimus systemaattiselle varautumiselle. Kotimaassa, tutussa ja turvallisessa ympäristössä, on arjen häiriötilanteet kuitenkin paljon helpompi kohdata kuin ulkomaan kohteissa. Tilanne muuttuu haasteelliseksi silloin, kun organisaation pitäisi operoida vieraassa valtiossa ja pahimmillaan mahdollisesti keskellä kaaosta. Siksi turvallisuutta ylläpitävien prosessien on oltava kuvattuina, vastuut jaettuina (sekä kuvattuina) ja jokaisen yhteisön jäsenen tiedossa. Kriisijohtamisen

on oltava vastuutettuna myös varahenkilöiden osalta. Riittävät henkilöresurssit ovat aiemmin tunnistettu ja niiden on oltava saatavilla 24/7. Avainhenkilöriskien realisoitumiseen pitää myös varautua, jotta tarvittavaa osaamista on organisaatiossa riittävän laajasti saatavilla, eikä se ole henkilösidonnaista. Samoin on huomioitava se, että kriisijohtamista ja -viestintää on pystyttävä hoitamaan sellaisinkin ajankohtina, jotka ovat normaalityöajan ulkopuolella.

Varautumisella organisaatio kykenee hallitsemaan toimintakykyään mahdollisimman hyvin kaikissa tilanteissa, myös erilaisissa uhka- ja häiriötilanteissa. Varautuminen on jatkuvuudenhallintaa. Se on toimintaa, jolla voidaan varmistaa mahdollisimman häiriötön toiminta varautumalla erilaisiin uhka- ja häiriötilanteisiin. Varautumisen työkaluina toimivat muun muassa riskienarviointi ja turvallisuussuunnittelu. (Pekki & Ranta, 2014.)

8.6 Turvallisuustiloista

Myös eri turvallisuustilat on huomioitava ulkomaantyötä suunniteltaessa. Turvallisuustilat määritellään siten, että ne jakautuvat normaalioloihin, normaaliolojen häiriötiloihin ja poikkeusoloihin. Kuviossa 11 on Takalan (2015) kuvaus aikajänteen muodossa siitä hetkestä, kun häiriö syntyy aina tilanteeseen, jossa ollaan jälleen saavutettu täydellinen palautuminen.

Kuvio 11. Aikajänne häiriöstä täydelliseen palautumiseen (Takala 2015; BSI 100-4 2009, 46.)

Turvallisuustilat

- Normaalioloista on kysymys, kun turvallisuustila on häiriötön. Pieniä häiriöitä voi ilmetä, mutta ne voidaan torjua joko ennalta tai viranomaisten ohjeistuksella.
- Häiriötila voi olla valtakunnallinen, alueellinen, paikallinen tai organisaation sisäinen turvallisuustila. Se vaatii viranomaisten erityistoimia, mutta sen seuraukset eivät ole niin vakavia kuin poikkeusoloissa.
- Poikkeusolot - häiriötila voi kasvaa poikkeusoloiksi, jos sen hallitsemiseen eivät enää riitä viranomaisten normaaliolojen toimivaltuudet. Normaaliolojen häiriötila voi toteutua, kun esimerkiksi kohdeorganisaatioon kohdistuu merkittävä rakennuspallo. Poikkeusoloja kuvaa tila, jolloin kyse voi olla kansallisesta hätätilasta tai merkittävästä sotilaallisesta uhasta. (Suomen pelastusalan keskusjärjestö 2011, 54-56.)

8.7 Laki velvoittaa varautumaan

Ammattikorkeakoulu- ja yliopistolaieissa määritellään koulutusorganisaatioille velvoite varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen. Esimerkiksi ammattikorkeakoululain (932/2014) 66 §:ssä säädetään veloitteesta varautua seuraavasti:

Varautumissuunnitelmat

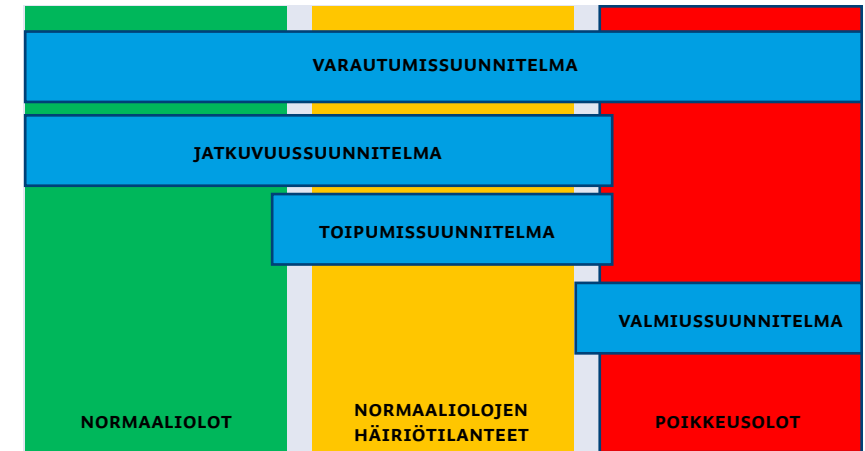
Ammattikorkeakoulujen tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä häiriö- ja erityistilanteissa. Varautumissuunnitelmat sekä häiriö- ja erityistilanteista laaditut tilannekuvaraportit on pyynnöstä toimitettava opetus- ja kulttuuriministeriölle. Varautumista valvoo opetus- ja kulttuuriministeriö. Jos varautumisessa havaitaan puutteita, opetus- ja kulttuuriministeriö voi määrätä puutteiden korjaamisesta.

9. TURVALLISUUSTYÖTÄ OHJAAVAT SUUNNITELMAT

Avainkysymys tässä yhdessä keskeisimmässä turvallisuustehtävässä on, miten organisaatiot voisivat paremmin varautumalla varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriöttömän hoitamisen (kuvio 12). Mahdollisia, hyviä vastauksia edelliseen kysymykseen olisi tarjolla useita, mutta harmittavan usein lähtökohtana näyttää vielä edelleen olevan ”paperinmakuisen” suunnitelman laatiminen (Pekki & Ranta, 2014). Iivari ja Laaksonen toteavat (2009, 24): ”Turhan usein suunnitelma on laadittu kertaluontoisena projektina pakon edessä jonkin vaatimuksen täyttämiseksi. Tällainen suunnitelma ei koskaan jalkaudu osaksi joka-päiväistä toimintaa, eikä siitä ole muuta hyötyä kuin vaatimuksen hetkellinen täyttäminen.” Tässä luvussa kuvataan keskeisiä varautumiseen liittyviä suunnitelmia ja niiden jalkauttamista osaksi kriisijohtamista sekä jatkuvaa harjoittelua.

9.1 Erialaisten suunnitelmien sisällöt

Jatkuvuussuunnittelulla tarkoitetaan prosessia, jonka tavoitteena on vähentää normaaliolojen häiriötiloista johtuvia palvelu- tai tuotantokatkoja sekä pienentää niistä mahdollisesti aiheutuvia vahinkoja kuvion (x) mukaisesti. Jatkuvuussuunnittelua kuvataan jatkuvuussuunnitelmassa, jossa keskitytään normaaliolojen häiriötiloihin sekä niitä lievempiin häiriöihin. Näitä ovat tyypillisesti tilanteet, joiden vaikutus kohdentuu yksittäiseen organisaatioon ilman valtakunnallisia vaikutuksia. Toipumissuunnitelma on taas jatkuvuussuunnitelmaan liittyvä osa, jossa keskiössä on normaaliolojen häiriötilasta palautuminen. Se ulottuu häiriön alkamisesta aina täydelliseen palautumiseen asti. (Takala 2015, 16; Iivari & Laaksonen 2009, 18-20.)

Kuvio 12. Turvallisuustilojen suunnitelmien väliset suhteet (Takala 2015, 15)

Valmiussuunnitelman sisällön keskiössä ovat poikkeusolot. Takalan (2015) mukaan jatkuvuussuunnitelmaan sisältyy normaaliolojen ennakoivia keinoja kuten varautumissuunnitelmassakin on. Samoin se sisältää normaaliolojen häiriötilanteita varten reaktiiviseksi kuvattuja toimenpideohjeistuksia, jotka ovat sijoitettuina toipumissuunnitelmiin. Jokaiselle turvallisuustilalle on määrittely oma suunnitelmansa. (Takala 2015, 16; Iivari & Laaksonen 2009, 18-20.)

9.2 Suunnitelma organisaation omasta tarpeesta

Varautumisen suuntaviivat voivat olla eri organisaatioilla samankaltaisia, mutta täysin samanlaista varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan toimintatapaa ei ole. Tällöin toiselle organisaatiolle räätälöity suunnitelmaphoja ei voi toimia (Leino, Steiner & Wahlroos 2005, 137–139). Hektisessä arjessa saattaa ”oikotieksi” löytyä kuitenkin ulkopuolisen toimijan tuottama suunnitelma, josta pahimmillaan muodostuu valtava kokoelma epämääräisiä ohjeita ja kaavioita.

Elliot, Swartz ja Herbane korostavat kirjassaan ”Business Continuity Management” (2010, 27) sitä, miten jatkuvuudenhallinta ja varautuminen on keskitettävä tärkeimpien prosessien ja toiminnan varmistamiseen. Heidän mukaansa tavoitteena ”ei voi olla vain nippu paperia ja suunnitelma mappihyllyssä, vaan organisaation jatkuvuuden sekä sisäisen kyvykkyyden ja ymmärryksen varmistaminen”. Pelkkä ennalta laadittu suunnitelma voi harvoin mahdollistaa järkevän toiminnan, kun tilanne on jo luisumassa käsistä ja mahdolliset vahingot uhkaavat pahimmillaan koko organisaation toiminnan jatkumista. Entä silloin, kun luvattuja palveluita ei pystytäkään toteuttamaan tai jokin aiemmin tunnistamaton ilmiö uhkaa tuhota maineen tavalla, jota ei voida enää korjata? Erityitä huomiota on kiinnitettävä ulkomaantöiden toteuttamiseen – on selvää, että ulkomailla koettu kriisi koettelee varmuudella rankimman kautta, kun pahimmillaan yhteydet ovat poikki ja syvä epätietoisuus on keskeinen nimittäjä.

9.3 Palveluiden häiriötön jatkuminen

Palveluiden häiriötön tarjoaminen ja toteuttaminen ovat myös koulutusorganisaatiolle keskeisin, jos ei jopa kriittisin tehtävä. Tässä tehtävässä onnistuvat ne organisaatiot, joissa on ymmärretty palveluiden mahdollisimman häiriöttömän toteuttamisen merkitys. Parhaimmillaan varautuminen ja jatkuvuudenhallinta ovat olennainen osa organisaation johtamis-, suunnittelu- ja päätöksentekomenettelyitä sekä hallinto- ja toimintakulttuuria. Varautumisen toteuttaminen kiinteänä osana organisaation laatulupausta mahdollistaa edellisten lisäksi onnistumisen. (Pekki & Ranta, 2014.)

Oleellista menestyksen ja kilpailukyvyn kannalta on, että organisaatio pystyy jatkamaan toimintaansa mahdollisimman pienin menetyksin, vaikka sen toiminta jostain syystä häiriintyisikin tai sen maine olisi uhattuna. Menestyksen ja kilpailukyvyn takaaminen on aina osa organisaation johtamistehtävää. Johdolla on aina paras tietämys siitä, miten tämä omassa organisaatiossa varmistetaan. Harvoin häiriötilanteissa on enää aikaa alkaa etsiä esille sitä ulkopuolisen laatimaa suunnitelmaa, jolla ajateltiin joskus aiemmin oikaista ja säästää aikaa. (Pekki & Ranta, 2014.)

Tutkimusten mukaan yhteisesti toteutettu ennakkosuunnittelu parantaa organisaation kykyä toipua odottamattomasta tapahtumasta. Ilmiselvää onkin, ettei hyvään toimintaan päästä Iivarin ja Laaksosen (2009, 24) kuvaamalla kertaluontoisella suunnitelman laatimisprojektilla, vaan tavoitteeseen pääsy vaatii koko organisaation osallistumista sekä sitoutumista pidempiaikaiseen prosessin kehittämiseen. Näillä toimin voidaan saavuttaa valmius ja kyky ennakoita mahdollisia häiriötilanteita ja kriisejä varten ja saada aikaan herkkyyttä reagoida tarkoituksenmukaisesti toimenpiteitä vaativissa olosuhteissa.

9.4 Hyvän kriisijohtamisen toteuttaminen

Jokaisen organisaation on varauduttava mahdollisiin häiriötilanteisiin. Jotta näistä tilanteista voitaisiin selvittää mahdollisimman pienin vaurioin, edellyttää tämä kriisijohtamisen suunnittelua, toteutusta ja ennen kaikkea jatkuvaa harjoittelua huomioiden myös ulkomaantyo.

Usein kysytään, mitä hyvä kriisijohtaminen edellyttää. Yksikertaisimmillaan kysymys on ”rahoista, rakkineista ja raatajista”. Kriisijohtaminen edellyttää resursseja. Taloudelliset resurssit vaativat ensisijaista panostusta, kun taas ”rakkineet” voivat olla erilaisia kriisijohtamisalustoja, hälytysjärjestelmiä tai tilannejohtohuoneen varustukseen tarvittavia laitteita (näyttöjä, tietotekniikkaa yms.) ”Raatajilla” tarkoitetaan eri alojen osaajia, jotka tuovat riskienhallinnan keinoin varautumisen osaamista organisaatiolle. Sillä tarkoitetaan myös sitä osaajajoukkoa, jolla (kriisi) tilannejohtamista toteutetaan, harjoitellaan ja toimintaa kehitetään. Tämän ryhmän tavoitteena on tavoitella todellista kykyä ja valmiutta toimia kaikissa

olosuhteissa. Tähän rinnalle on perusteltua tuoda ymmärrettävä malli kriisijohtamisen toteuttamiseksi.

Konkreettiset toimet kriisitilannejohtamisen suunnittelun tueksi (Lehtimäki 2018, 13-14; Coombs 2014, 75):

Organisaatiossa on nimettyä monialainen (turvallisuus tai kriisi)johtoryhmä

Oleennaista ryhmän toiminnassa on, että mukana on eri tehtävistä sekä erilaisilla taidoilla ja tiedoilla varustettuja yksilöitä. Tänä päivänä erityisesti SOME-taidot ovat keskiössä. Muun muassa Twitterin käyttö kriisiviestinnässä on tärkeää hallita ja myös harjoitella.

Se, miten turvallisuusorganisaatio ja -vastuut ovat toteutettuina, määrittelevät sitä, miten kriisijohtamistoiminta muun toiminnan ohessa jäsentyy. Tähän vaikuttaa myös kohteen koko. Organisaatiossa voi olla kiinteistökohtaisia ryhmiä, jotka ovat nimettyinä esimerkiksi turvaryhmiksi. Tällöin nimi kuvaa jo itsessään laajempaa vastuualueutta kuin vain kriisit. Parhaimmillaan turvaryhmät keskittyvät edistämään osaltaan ennakoivaa turvallisuustyötä, mutta valmius ja kyky liittyä toimimaan tilannejohdon apuna myös kriisitilanteissa on olemassa.

Ylimmän johdon osallistuminen koko organisaatiota koskevien kriisitilanteiden johtamiseen on varmistettava. Mukana on lakiasioista vastaava osaja, turvallisuusjohdon edustaja, eri yksiköiden ja toimintojen johto. (Bernstein 2011, 20; Lehtimäki 2018, 13-14.)

Ryhmän tehtävät on tunnistettu, ne on kuvattu ja ne ovat kaikkien tiedossa

Jokainen ryhmän jäsen ymmärtää tehtävänsä. Ryhmä harjoittelee säännönmukaisesti yhdessä ja varmistuu, ettei tietty osaaminen ole vain yhden henkilön hallussa. Jäsenet tuntevat toisensa ja jokainen pystyy tarpeen vaatiessa johtamaan kulloistakin tilannetta. Tehtävät ovat kuvattuina roolien eli toiminnan kautta. Roolit eivät ole siis henkilökohtaisia. Avainhenkilöriskit ovat tunnistettu ja niihin on varauduttu riittävällä henkilöressursilla. Avainhenkilöillä on nimettyinä varahenkilöt (vähintään kaksi), jotka osallistuvat täyspainoisesti harjoituksiin ja koulutuksiin muun ryhmän osana. (Lehtimäki 2018, 13-14.)

Tilannejohtamissuunnitelmat, ohjeet ja määräykset

Ryhmä vastaa suunnitelmatasolla siitä, että kriiseihin on varauduttu suunnitelmin. Pääpaino on kuitenkin suunnitelmien sijasta siinä, että organisaatio pitää yllä todellista ja koeteltua kykyä toimia kaikissa olosuhteissa (Pekki & Ranta, 2014).

Kriisistrategian luominen ja jalkauttaminen edellyttävät vastuuttamista, jos oppilaitos tai korkeakoulu päätyvät tähän. Se, millä nimellä tämä kriisitoiminnan strategiadokumentti organisaatiossa toteutetaan, ei ole oleennaista. Tärkeää on päästä

sopimaan siitä, miten organisaatio varautuu, toteuttaa ja jälkikäteen arvioi kriisi-johtamistaan. Tässä ajassa turvallisuusjohtaminen on muodostunut yläkäsitteeksi ja kriisijohtaminen voidaan nähdä yhtenä sen toteuttamisen osa-alueista. Kirjallisuudessa esitellään myös strategisia ja operatiivisia kriisitoimintaryhmiä. Nämäkin ovat jokaisen organisaation toiminnasta lähteviä linjauksia, joista myös tämä toiminta on tärkeä johtaa. (Lehtimäki 2018, 13-14.)

Hälytysjärjestelyistä on sovittu ja niitä testataan säännönmukaisesti

Kriisitilanteessa on tärkeintä saada viivytyksettä koottua kriisijohtoryhmä hälytysjärjestelyjen avulla ja aloittaa kriisijohtaminen suunnitelmien ja aiemmin harjoitellun mukaisesti. Tavoitettavuus- ja hälytysjärjestelyt korostuvat aina silloin, mitä merkittävämmästä kriisistä on kysymys. Hälyttämisen nopeudella on erityinen merkitys, kun kriisi pitää saada nopeasti organisaation hallintaan. Näin saadaan minimoitua kriisin haitallisia vaikutuksia ja päästään toteuttamaan toipumissuunnitelman mukaisia toimenpiteitä. Selvää on, että organisaatiolla on oltava yhteisesti sovitut toimintatavat avainhenkilöiden tavoittamiseksi. (Lehtimäki 2018, 13-14; Leppänen 2006, 211-212.)

Jokainen organisaatio ratkaisee, millaisia järjestelmiä se toimintansa tueksi haluaa hankkia. Suomessa on tarjolla laadukkaita viestintäjärjestelmiä, joilla voidaan paitsi toteuttaa arjen viestintää niin myös hätäviestiä valituille ryhmille. Tässä valinnassa on tärkeä tunnistaa sellaisia menettelyjä, joilla voidaan tarpeen vaatiessa olla yhteydessä ulkomaankohtaisiin. Tarjolla on myös sähköisiä tilannejohtalustoja, joilla kriisitilanteen johtaminen ja siihen osallistuminen onnistuvat etänä. Myös erilaiset Whatsapp-ryhmät ovat hyvä lisä häiriötilanteita varten.

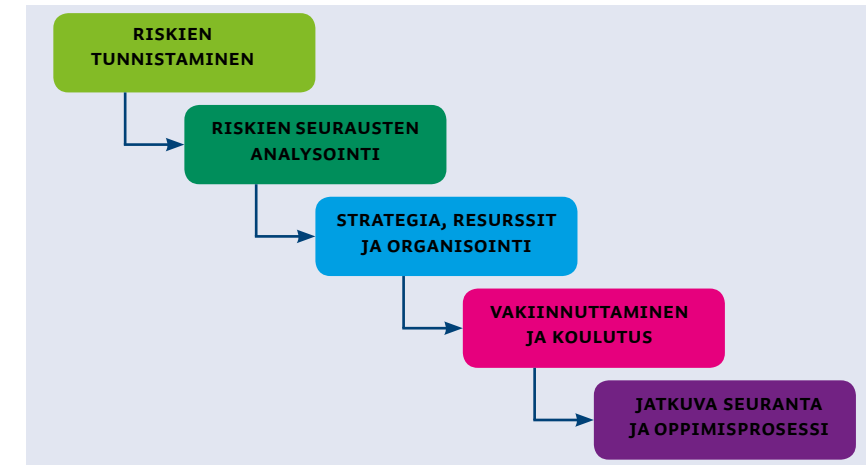
Mediat

Perinteinen media toimii kriisitilanteissa niin, että se huolehtii kansalaistiedotuksesta yhtenä pääasiallisena tehtävänä. Esimerkkinä tästä on Yleisradion velvoite välittää hätä- ja viranomaistiedotteita. Tänä päivänä kriisitilanteessa korostuu sosiaalisen median palvelut. Siksi erityisesti SOME-osaajien tarve myös kriisijohtamisessa on aivan keskeistä. (Korpiola 2011, 29-30)

9.5 Kriisijohtamisen malli

Skoglundin (2004, 20-21) kriisijohtamisen viiden eri vaiheen malli on yksinkertaisuudessaan ymmärrettävä ja siksi helppo toteuttaa (kuvio 13). Sitä voi soveltaa hyvin myös ulkomaantyöhön. Riskilähtöinen ulkomaantyö on tässä oppaassa kuvattu jo aiemmin.

Skoglundin mallissa keskeistä on, että kaikki kriisijohtaminen perustuu riskienhallintaan. Sillä ei ole merkitystä, tapahtuuko toiminta koti- tai ulkomailla. Kaiken uuden toiminnan suunnittelu käynnistyy aina ensin riskien arvioinnilla, jonka

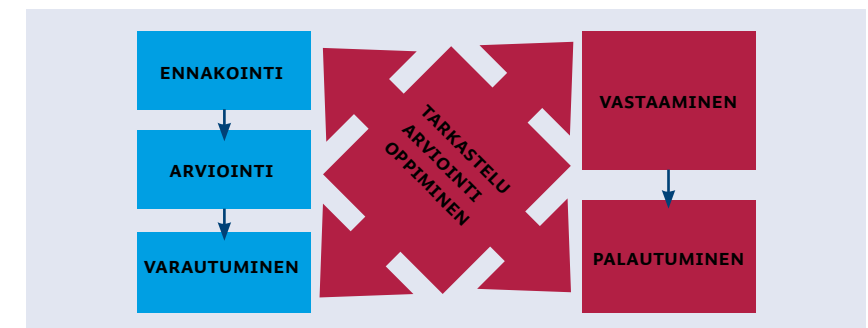

Kuvio 13. Kriisijohtamisen viisi vaihetta (Skoglund 2004, 20-21)

kautta päästään toteuttamaan listaa priorisoiduista riskeistä ja niiden hallintatoimenpiteistä. Tämän jälkeen tuotetaan muun muassa ohjeet kriisijohtamiselle. Usein näkee, miten organisaatioon sovitetaan toiselle organisaatiolle toteutettuja kriisitoiminnan ohjeita. Valitettavasti näin ei pitäisi toimia, vaan kriisijohtamiseen liittyvien ohjeiden pitäisi olla aina riskilähtöisesti omaan organisaatioon tuotettuja.

9.6 Standardin mukainen kriisijohtamisen malli

Toinen hyväksi todettu kriisijohtamisen malli perustuu brittiläiseen standardiin. Tässä mallissa keskeistä on, ettei toimintaa nähdä lineaarisena jatkumona, vaan alla kuvatut vaiheet ovat jatkuvassa muutoksessa suhteessa toisiinsa. (British Standards Institution 2014, 9). Tässä mallissa kriisijohtaminen on jaettu kuuteen eri vaiheeseen kuvion 14 mukaisesti. Kuvion vasemmalla puolella olevat vaiheet kuvaavat kriisiä edeltävää aikaa, kun taas oikealla puolella olevat tilannetta sen jo puhjettua. Mallin keskiössä on kuvattuna kriisitoiminnan tarkastelu, arviointi ja kriisistä oppiminen.

Kuvio 14. Kriisijohtamisen malli (British Standards Institution 2014, 9).

Ennakoinnista ja arvioinnista

Ennakointi ja arviointi muodostavat kiinteän osan organisaatioiden riskienarvioinnista. Riskejä voidaan arvioida tässä julkaisussa kuvatulla POA-menetelmää hyödyntämällä.

Ennakointiin ja arviointiin kuuluvat myös aikaisten varoitusmerkkien sekä heikkojen signaalien tunnistaminen. Tällöin esimerkiksi organisaation turvallisuusilmoitusmenettely voi toimia näiden varhaisten signaalien kokoajana. Osa kriiseistä syntyy kuitenkin varoittamatta, jolloin tarvitaan myös hälyttämismenettelyjä. Samoin näihin kahteen osa-alueeseen kuuluvat kokonaisvaltainen ymmärrys riskienhallinnan, jatkuvuudenhallinnan sekä kriisijohtamisen toimenpiteiden välisistä lainalaisuuksista. Näiden kahden osa-alueen sisältöön kuuluu lisäksi sen sisäistäminen, että kriisit voivat eskaloitua aiemmista toimenpiteistä huolimatta. (Lehtimäki 2017,12; British Standards Institution 2014, 9.)

Varautumisesta

Varautuminen tarkoittaa sitä, että toimijat kehittävät laajasti todellista kykyään ja valmiutta toimia. Tällöin ne pystyvät mahdollisesti jatkamaan toimimaansa kaikissa olosuhteissa. Jotta tähän päästään, edellyttää se seuraavan, neljän tehtävän toteuttamista:

1. Kriisisuunnitelman luominen
2. Viestinnän ja tilannekuvan ylläpitämisen suunnittelu
3. Kriisijohtoryhmän muodostaminen
4. Vastuiden määrittely ja toiminnan kehittäminen.
(British Standards Institution 2014, 9-10; Lehtimäki 2017, 12.)

Kriisitilanteeseen vastaaminen

Tässä vaiheessa keskeistä ovat kaikki ne toimet, joita kriisijohtoryhmä alkaa toteuttaa kriisitilanteen realisoituessa. Osa näistä toimista on ennalta määriteltyjä, ja ne kuuluvat kiinteänä osana prosessiin. Näitä ovat esimerkiksi yhteisen tilannekuvan luominen ja ylläpito sekä kriisitilanteeseen vastaamisen strategisen päämäärän nimeäminen. (British Standards Institution 2014, 13-14; Lehtimäki 2017, 12.)

Kriisistä palautuminen

Nyt keskiössä ovat toimet, joilla kohdeorganisaatio saa toimintansa palautumaan uuteen normaaliin. Toimintaan kuuluu myös kriisitilanteen pitkäaikaisten seurausten ja vaikutusten käsittely. Tällä vaiheelle on tyypillistä, että se voi kestää päivistä aina kuukausiin saakka. Samoin tyypillistä ovat riskit, jotka huonosti hallittuina voivat realisoituessaan viedä organisaation uuteen kriisiin.

Kriisistä palautumisen suunnittelu ja toteuttaminen ovat aloitettava heti kriisiin vastaamisen jälkeen. Toiminnalle on varattava riittävästi resursseja. Tämä on tärkeää syystä, että mahdolliset laiminlyönnit voivat olla seurauksiltaan fataaleja organisaation maineelle, rahavirroille tai vaikkapa työntekijöiden henkiselle kestävyvyydelle. Hyvin toteutettuina nämä luovat suotuisat olosuhteet organisaation kehittämiseksi sekä uudistamiseksi. (British Standards Institution 2014, 14-15; Lehtimäki 2018, 13.)

Kriisitoiminnan jälkikäteinen arviointi ja tapahtuneesta oppiminen

Tässä vaiheessa keskiössä ovat kriisijohtamiseen liittyvän toiminnan tarkastelu, arviointi ja tapahtuneesta oppiminen. Organisaation kohtaamat kriisit ja niiden jälkikäteinen tarkastelu ovat tärkeimpiä tehtäviä oppimisen ja jatkossa tapahtuvan varautumisen näkökulmasta. Tämä edellyttää organisaation toimijoilta avointa suhtautumista, halukkuutta käydä yhteisesti näitä tilanteita läpi niin kehittämistarpeiden tunnistamisen kuin myös onnistumisten näkökulmasta. Sillä, haluaako organisaatio oppia kriiseistään ja suhtautua tähän yhtenä keskeisenä tehtävänä, on merkitystä jatkolle: parhaimmillaan tällä toiminnalla voidaan joko minimoida tulevien kriisien seurauksia tai jopa estää ne. (British Standards Institution 2014, 15; Lehtimäki 2017, 13-14.) Ajallisesti viimeisenä steppinä kriisijohtamisen prosessissa on kertaaminen. Tällöin pureudutaan vielä siihen, missä organisaatio onnistui ja millä alueella on hyvä tehdä korjaavia toimenpiteitä.

Kysymyksiä kriisitilanteiden hallintaan

Perustuuko organisaation kriisijohtamistoiminta siihen, että reagointi alkaa vasta, kun kriisi on jo läsnä? Milloin aloitetaan korjaavat toimet? Entä miten varautuminen sekä kaikenlainen kriisitoimintaharjoittelu on toteutettu huomioiden erityisesti ulkomaantyö?

Perustuuko organisaation kriisitoiminta jonkin muun toimijan toiseen kohteeseen toteuttamaan suunnitelmaan, jota sitten kopioidaan vain tunnistetiedot vaihtamalla vai perustuuko se systemaattiselle riskienhallinnalle? Huomioivatko suunnitelmat myös ulkomaantyön?

Onko organisaatiossa olemassa toimintatapaa, jolloin riskit ovat systemaattisesti tunnistettuina, arvioituina, käsiteltyinä sekä niitä seurataan ja niiden pohjalta on laadittu suunnitelmat, ohjeet ja politiikat? Kattavatko ne myös ulkomaantyön riskit?

Leimaako toimintaa myös turvallisuusjohtamisen vaikuttavuuden mittaaminen ja jatkuva parantaminen?

10. KRIISIVIESTINNÄN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa keskitytään kuvamaan sitä, mitä on kriisiviestintä osana kriisijohtamista (kuvio 15). Samoin kuvataan hyvälle kriisijohtamiselle tyypillisiä elementtejä.

KRIISITILANTEEN VIESTINTÄ		
SISÄINEN KRIISIVIESTINTÄ - PIILOSSA OLEVA - VIRANOMAISTEN VÄLISTÄ & ORGANISAATION SISÄISTÄ TIEDONVAIHTOA JA DIALOGIA	ULKOINEN KRIISIVIESTINTÄ - VIRANOMAISTEN JA ORGANISAATION TILANNETIETOA - TIEDOTTEET - LAUSUNNOT - TIEDOSTUSTILAISUUKSIEN TILANNEKATSAUKSET	MEDIAN KRIISIUUTISOINTI

Kuvio 15. Kriisitilanteen viestintä (mukaillen Pedak 2018, 15).

10.1 Reaktiivisesta proaktiiviseen viestintään

Millainen on organisaatiosi julkisuusstrategia? Se voi olla proaktiivinen, aktiivinen, reaktiivinen tai passiivinen. Proaktiivinen ja aktiivinen tarkoittavat sitä, että organisaatio toteuttaa esimerkiksi omatoimista juttujen tarjoamista toimituksiin ja yhteydenpitoa toimittajiin. Reaktiivinen toiminta on jälkikäteen reagointia, kun taas passiivinen on yhdensuuntaista. Haastateltujen toimittajien mukaan parasta tilanne olisi, kun kerrotaan kaikki tieto heti, avoimesti ja helposti käsiteltävässä

muodossa. Suurin virhe on kertoa tietoa tipoitain. Jälkikäteisesti toteutettu korjailu ja kaikenlainen selittely ovat maineen kannalta negatiivista - vain avoimuus mahdollistaa luottamusta. Yksi tärkeimmistä taidoista on osata kertoa medialle se, ettei asiasta voi puhua juuri nyt enempää tai ettei uutta kerrottavaa ole juuri nyt. Jokainen toimija voi oman aktiivisuutensa kautta vaikuttaa myös uutisen sisältöön. Tämä syystä, että uutistyhjiö täyttyy jonkin toisen lähteen kertomasta tiedosta kuitenkin. (Korpiola 2011, 21-22.)

Viestintä muodostuu kolmesta erillisestä kokonaisuudesta, jotka liittyvät toisiinsa. Viestinnän kolme erilaista tehtävää ovat kuvattuina kuviossa 16. Pähkinänkuoressa tässä on kyse siitä, että viestinnän kautta lähettäjä välittää toivomaansa tietoa valitsemilleen vastaanottajille. Samalla syntyy yhteys lähettäjien ja vastaanottajien välille. Lisäksi sillä voidaan vastata ajankohtaiseen tarpeeseen tietoa jakamalla. (Pedak 2018; Kunelius 2003; Hakala, 2015.)

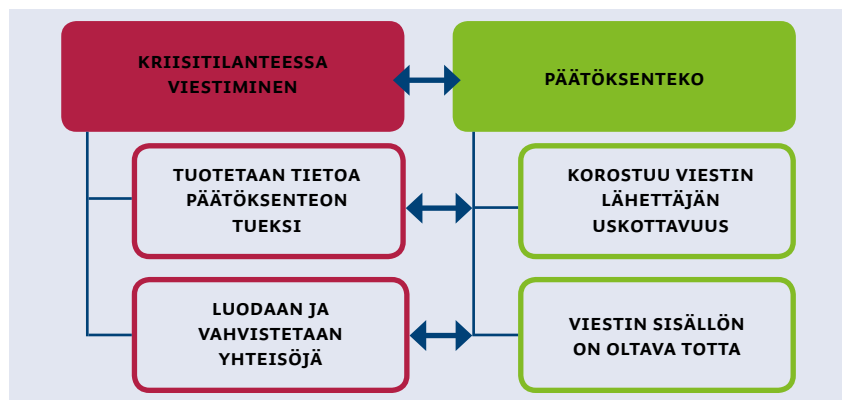
Kuvio 16. Viestinnän tehtävät (mukaillen Pedak 2018; Hakala, 2015)

Myös kriisitilanteen viestinnässä korostuu se, jos organisaatio on ennalta varautunut. Tämä näkyy muun muassa siinä, että se pystyy tuottamaan jatkuvasti ja riittävästi tietoa päätöksentekonsa tueksi. Tällöin päätökset perustuvat tiedolle, eikä organisaation tarvitse sortua arvailuihin tai jonkun kuvitelmiin. (Pedak 2018, 16.) Erityisen tärkeää on ennakoida ulkomaantyo ja siellä mahdollisesti kohdattavat kriisitilanteet.

10.2 Kriisiviestintää arvioidaan vastaanottajan silmin

Kriisitilanteessa on aina epävarmuutta ja -mukavuutta mukana. Jossain tilanteissa saattaa läsnä olla myös uhkaa. Näissä tilanteissa päätöksiä tehtäessä on keskiössä

viestin lähettäjän uskottavuus ja se, että sisältö on totta kuvion 17 mukaisesti. Samalla sekä luodaan että myös vahvistetaan yhteisöjä – yhteisen kriisin äärellä osallistutaan sekä yhdistytään. Kriisiviestinnän tehtävänä on lisäksi auttaa organisaatiota tunnistamaan tiedontarpeen mahdolliset vaihtelut ja ajankohtaisuus muille tilanteissa oleville. Olennaista onkin ymmärtää, että kriisiviestintää arvioidaan vastaanottajien näkökulmasta, ei lähettäjistä lähtevistä tarpeista. Organisaatio on onnistunut kriisiviestinnässään silloin, kun sen jakamalla tiedolla on selvästi merkitystä vastaanottajille. Tällöin se helpottaa heidän usein tuskaistakin tilannettaan tuoden siihen samalla myös selkeyttä ja myös mahdollisuuksia selviytyä hankalasta ja joskus sekasortoiseltakin vaikuttavasta tilanteesta. Ajallemme tyypillisesti myös viestintää on tärkeä katsoa digitalisaation näkökulmasta ja nähdä se kaksisuuntaisena, monenkeskisenä ja reaaliaikaisena. (Pedak 2018, 16.)

Kuvio 17. Kriisitilanne viestinnän näkökulmasta (mukaillen Pedak 2018, 16)

Organisaation näkökulmasta kriisi on aina epätavallinen tai epävakaa tilanne, joka uhkaa organisaation strategisia päämääriä, mainetta tai kannattavuutta. Organisaatio saattaa olla varautunut tavallisiin häiriötilanteisiin luomalla toimivat prosessit niistä selviämiseksi. Kriisit voivat kuitenkin olla odottamattomia sekä dynaamisia ja niistä saattaa tulla vaikeasti johdettavia. Ne haastavat epätavallisen voimakkaasti itse organisaatiota, sen työntekijöitä, toimintoja ja prosesseja. Kriisitilanteiden hoitaminen vaatii päättävistä ja joustavaa päätöksentekoa. (British Standards Institution 2014, 2-3.) Samaa korostaa Grandall ym. (2014, 3) toteamalla, että organisaation kriisi on pienen todennäköisyyden ja korkean vaikutuksen tapahtuma, joka uhkaa organisaation kannattavuutta. Kriiseille on ominaista syyn, vaikutuksen ja ratkaisutapojen epäselvyys, mutta samanaikaisesti vaatimus sille, että päätös on tehtävä nopeasti. (Grandall ym. 2014, 3.)

10.3 Kertausta kriisijohtamisesta ja -viestinnästä

Kriisi on harvemmin tapahtuma, jonka pystyy arjessa kuvittelemaan. Se voi riepotella meitä kuin myrsky laivaa ja kun uskallamme viimein huokaista tilanteen näyttäessä laantumisen merkkejä, edessä onkin jokin uusi, täysin odottamaton käänne.

Kriisi paljastaa myös sen, miten varautumista on toteutettu kohteessa. Viimeistään tässä kohtaa ne organisaatiot, joiden kriisitoiminta rakentuu pelkästään suunnitelmille ilman riittäviä resursseja esimerkiksi jatkuvan harjoittelun ylläpitämiseksi, ovat valitettavan heikoilla. Kun varautuminen on riittävällä tavalla kuvion 18 mukaisesti huomioitu, voi syntynyt kriisi olla myös erinomainen paikka näyttää, miten systemaattinen turvallisuusjohtaminen riittävine resursseineen mahdollistaa hankalan tilanteen kääntämisen voitoksi. Kriisissä viimeistään erottuu ne organisaatiot, joissa turvallisuutta on johdettu systemaattisesti ja proaktiivisesti.

VARAUTUMINEN JATKUVUUDEN- HALLINTA	<ul style="list-style-type: none"> • AVAINPROSESSIT, NIIHIN KOHDISTUVAT UHAT JA VARAUTUMISTOIMENPITEET • PROSESSIN OMISTAJA VASTAA RISKIENHALLINNASTA (RISKIEN ARVIOINNIT TOTEUTETAAN RYHMÄTYÖNÄ) => TUOTETAAN TIETOA PÄÄTÖKSENTEON TUEKSI • SKENAARIOT - MITÄ MEILLE VOI TAPAHTUA • RISKILÄHTÖISYYS • YHTEISÖN JÄSENTEN OIKEUS TIETÄÄ TYÖHÖNSÄ LIITTYVÄT VAARAT
SUUNNITTELUTASO	<ul style="list-style-type: none"> • STRATEGIAT, SUUNNITELMAT, POLITIIKAT, OHJEET RISKILÄHTÖISESTI • VASTUUT JA ROOLIT, AVAINHENKILÖRISKIT JA MONIPUOLINEN OSAAMINEN HUOMIOIDEN • TARKASTUSLISTAT • KRIISIJOHDETTAMINEN OSANA TURVALLISUUSJOHTAMISTA
VIESTINNÄN TOTEUTTAMINEN	<ul style="list-style-type: none"> • VIESTINTÄALUSTAT (HÄTÄVIESTIT, PAIKANNUS, KAKSISUUNTAISEN VIESTINTÄ) • TILANNEJOHTOALUSTAT • VARALLAOLU JA PÄIVYSTYSVASTUUT • POSITIIVINEN, ENNEKOIVA TURVALLISUUSVIESTINTÄ JA SEN KÄYTÄNNÖT • KRIISIVIESTINNÄN SUUNNITTELU • TURVALLISUUSILMOITUSMENETTELY (ACCIDENTS, INCIDENTS, NEAR MISSES, CASES)
HARJOITTELU JA LAKISÄÄTEISET KOULUTUKSET JA PEREHDYTYKSET	<ul style="list-style-type: none"> • TYÖNANTAJAN LAKISÄÄTEISET KOULUTUKSET, PEREHDYTYKSET • KRIISITILANNEJOHTAMISHARJOITUKSET • RISKILÄHTÖINEN TURVALLISUUSKOULUTUSSUUNNITELMA (TEHTÄVÄKOHTAISUUS, VUOSIKELLO) • PEREHDYTTÄMISVASTUU - TESTAAMISET • KOULUTUSTEN DOKUMENTOINTI

Kuvio 18. Yhteenveto vaatimuksista turvallisen ulkomaantyyön toteuttamiseksi

II
KONKREETTISET JA
RISKILÄHTÖISET
OHJEET
MATKAANLÄHTIJÄLLE

11. JOHDANTONA KONKREETTIEN OHJEIDEN JA NEUVOJEN OSIOLLE

Tässä luvussa korostuvat konkreettiset ohjeet ja neuvot matkaa suunnittelevalle, matkalle lähtevälle, ulkomaan kohteen turvalliselle toiminnalle sekä onnistuneelle kotiinpaluulle. Tässä osiossa tätä toimintaa kutsutaan yhteinäisyyden vuoksi ulkomaantyöksi.

11.1 Varautuminen matkan suunnittelussa

Tässä osiossa tarjotaan käyttökelpoisia ohjeita ja toimintatapoja matkalla kohdattavien vaarojen tunnistamiseksi ja niiden välttämiseksi. Kun luet tätä osiota, poimi ne tiedot, joilla voit tehdä matkasta viihtyisemmän ja turvallisemman. Kohdemaasta riippuen toimenpiteiden laatu ja määrä vaihtelevat, joten muista suhteuttaa tarvittavat turvajärjestelyt aina kohdemaan mukaan. Matkustusturvallisuuden ydin onkin matkakohteesta riippumatta hyvän suunnittelun, ennakoivan asenteen, oman toiminnan, yleisen valppauden ja tietoisuuden yhdistäminen.

Jokaisen matkajan on hyvä mieltää, että kaikesta varautumisesta huolimatta kuka tahansa voi joutua matkan aikana ennalta arvaamattomaan tilanteeseen, kuten esimerkiksi onnettomuuteen tai rikoksen uhriksi. Tällöin varautuminen ennen matkaa voi kuitenkin vaikuttaa siihen, millaiseksi mahdolliset seuraukset lopulta näissä tilanteissa muodostuvat tai kuinka nopeasti normaaliin arkeen paluu tulee mahdolliseksi. Myös mahdollisuus jälkihoitoon haasteellisen tilanteen jälkeen on tärkeä olla järjestettynä esimerkiksi työterveyshuollon kanssa yhteistyössä.

Tästä osiosta löydät tietoa matkasi kaikkiin vaiheisiin. Oppaan sisältö on rakennettu niin, että sen alussa keskitytään matkan suunnitteluun. Siihen kuuluvat riskien

arviointi sekä terveyteen liittyvät seikat, kuten rokotukset ja lääkkeet. Myös passiin, viisumiin, ajokorttiin ja eurooppalaiseen sairaanhoitokorttiin liittyviä asioita käydään läpi. Samoin tarkastellaan käteistä, luottokortteja, vakuutuksia, matkavaraita ja ulkoministeriön sivuja. Seuraavaksi käsitellään matkalle lähtöön ja kohdemaassa olemiseen liittyviä asioita, kuten liikkumista, asumista, aikaerorasitusta, terveysriskejä sekä matkaturvapakkausta ja matka-apteekkia. Tämän jälkeen kuvataan sitä, mikä liittyy matkan odottamattomiin tapahtumiin ja toimintaohjeisiin ja miten näissä tilanteissa toimitaan. Viimeisenä esitellään matkan jälkeen tehtävä uudelleenarviointi.

11.2 Matkan suunnittelusta

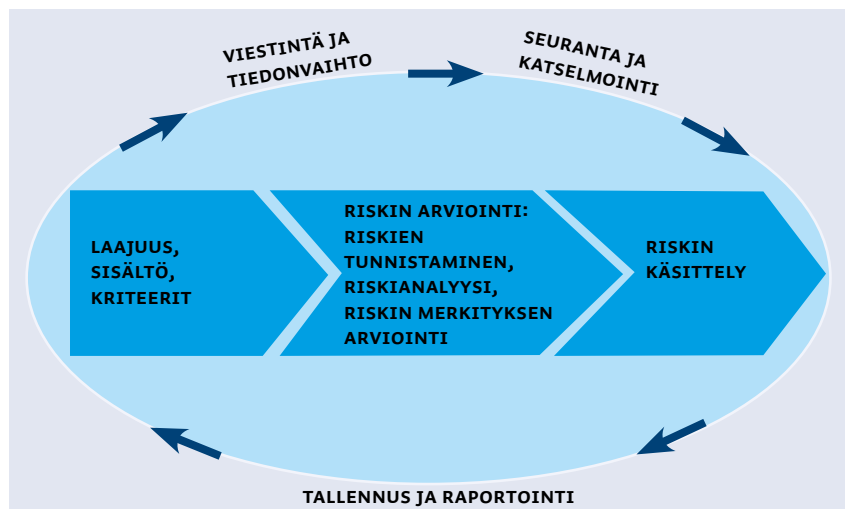
Aloita matkan suunnittelu hyvissä ajoin. Suunnitelman tulisi kattaa niin kohdemaan siirtyminen, siellä toimiminen kuin kotimaahan palaaminenkin. Osaksi matkalle lähdön suunnittelua on hyvä liittää riskiarvio, jonka kautta pyritään varautumaan ennakolta tunnistettuihin riskeihin.

11.3 Suunnittelu käynnistyy riskien arvioinnilla

Tutustu paikalliseen lainsäädäntöön, käytänteisiin ja tapakulttuuriin ennen matkaa. Ota selvää erityisesti niistä asioista, jotka eroavat koti- ja kohdemaan välillä. Tässä on hyvä huomioida ainakin paikallinen kulttuuri, uskonto, elinolot ja turvallisuustilanne. Huomioi, että turvallisuustilanne saattaa erota merkittävästi alueittain kohdemaan sisällä, joten jos suunnitelmiasi kuuluu useampi kohde, tilanne on hyvä selvittää kaikkien niiden osalta erikseen. Kriisit puhkeavat yllättäen, jonka vuoksi matkakohteen turvallisuutta on syytä seurata aktiivisesti. (SOS International 2016; Transparency International 2018; Ulkoministeriö 2017a.)

Matkustamiseen liittyvien riskien tunnistaminen tehdään jo matkan suunnittelu- vaiheessa. Näin voidaan päättää, onko matkaan lähtö riittävän turvallista. Riskien tunnistamista auttaa, kun pohditaan riskejä eri näkökulmista, kuten matkustajan henkilökohtaisten ominaisuuksien, omaisuuden, kohdemaan, matkustusmuodon, majoituksen ja vapaa-ajan näkökulmasta. Oppilaitoksen ja korkeakoulun johdon olisi linjattava, etteivät sen työntekijät matkusta alueille, jotka eivät ole turvallisia. Apuna sen päättämisessä, voidaanko kohteeseen lähteä, on tärkeä konsultoida turvallisuudesta vastaavaa. Tätä päätöstä voi olla helpompi tehdä, kun käyttää hyväkseen muun muassa vakuutusyhtiöiden listauksia vaaralliseksi matkustuskohteiksi arvoituista maista.

Riskillä tarkoitetaan epävarmuuden vaikutusta tavoitteisiin ja se kuvataan usein tapahtuman toteutumisen todennäköisyyden ja sen seurausten yhdistelmänä. Tässä osiossa tarkastellaan ei-toivottuja, negatiivisia riskejä, vaikka riski voi olla sekä positiivinen että negatiivinen. (SFS Opas 73:2011, 8.) Riskienhallintaprosessi on esitetty kuviossa 19.

Kuvio 19. Riskinhallintaprosessi (SFS-ISO 31000: 2018, 13)

Riskienhallinta on kokonaisprosessi, joka muodostuu riskienarvioinnin laajuuden ja toimintaympäristön määrittämisestä, riskikriteerien selvittämisestä, riskien arvioinnista ja riskien käsittelystä. Riskien arvioinnissa tunnistetaan riski, tehdään riskianalyysi sekä arvioidaan riskin merkitys. Riskianalysissä pyritään ymmärtämään riskin luonne ja määrittämään riskitaso joko numeerisesti tai sanallisesti. Riskin merkityksen arvioinnissa määritellään, voidaanko riski hyväksyä tai onko se siedettävä. Lähtökohtana on organisaation ylimmän johdon määrittelemät riskikriteerit. Riskin käsittelyvaiheessa muokataan riskiä, mikäli tarpeen. Riskin käsittely voi olla esimerkiksi riskin ottamista, torjumista, jakamista, lieventämistä, poistamista tai estämistä. Olennaisina osina riskinhallintaprosessissa ovat myös viestintä, tiedonvaihto, tallennus ja raportointi sekä seuranta ja katselmointi. (SFS Opas 73:2011, 14–15; SFS-ISO 31000: 2018, 15–17.) Jokaista ei-hyväksyttävää riskiä varten suunnitellaan ennaltaehkäisevät järjestelyt, varautumisjärjestelyt sekä toiminta riskin toteutuessa.

Jos organisaatiossa on määritelty, miten riskin todennäköisyys, seurausten vakavuus ja riskin merkityksen arviointi tehdään, käytetään näitä tapoja. Jos niitä ei ole vielä määritelty, voidaan käyttää tässä oppaassa kuvattuja tapoja.

Arvioi riskin todennäköisyyttä taulukon 4 avulla.

Taulukko 4. Riskin todennäköisyyden arviointi

TODENNÄKÖISYYS	TODENNÄKÖISYYDEN TUNNUSPIIRTEET
1 HYVIN EPÄ-TODENNÄKÖINEN	TAPAHTUMA, JOKA ESIINTYY HARVOIN TAI EPÄSÄÄNNÖLLISESTI
2 EPÄTODENNÄKÖINEN	TAPAHTUMA, JOKA ESIINTYY TOISTUVASTI, MUTTEI SÄÄNNÖLLISESTI
3 TODENNÄKÖINEN	TAPAHTUMA, JOKA ESIINTYY USEIN TAI SÄÄNNÖLLISESTI

Arvioi riskin todennäköisyyttä asteikolla 1–3, jossa 1 on hyvin epätodennäköinen, 2 on epätodennäköinen ja 3 on todennäköinen.

Arvioi riskin seurausta taulukon 5 avulla.

Taulukko 5. Riskin seurauksen vakavuuden arviointi

SEURAUUS	SEURAUKSEN VAKAVUUS
1 LIEVÄSTI HAITALLINEN	TAPAHTUMA AIHEUTTAA OHIMENEVÄN SAIRAUDEN TAI HAITAN. SE AIHEUTTAA ENINTÄÄN 3 PÄIVÄN POISSAOLON.
2 HAITALLINEN	TAPAHTUMA AIHEUTTAA SUUREMPIA TAI PITKÄKESTOISEMPIA SEURAUKSIA TAI VAIKUTUKSELTAAN LIEVEMPIÄ HAITTOJA. SE AIHEUTTAA 3-30 PÄIVÄN POISSAOLON.
3 ERITTÄIN HAITALLINEN	TAPAHTUMA AIHEUTTAA PYSYVIÄ TAI PALAUTUMATTOMIA VAMMOJA. SE AIHEUTTAA SAIRAALAHOITOA JA YLI 30 PÄIVÄN POISSAOLON.

Arvioi riskin seurauksen vakavuutta asteikolla 1–3, jossa 1 on lievästi haitallinen, 2 on haitallinen ja 3 on erittäin haitallinen.

Arvioi riskin merkitystä taulukon 6 avulla.

Taulukko 6. Riskin merkityksen arviointi

TODENNÄKÖISYYS	SEURAUKSEN VAKAVUUS		
	LIEVÄSTI HAITALLINEN (1)	HAITALLINEN (2)	ERITTÄIN HAITALLINEN (3)
HYVIN EPÄ-TODENNÄKÖINEN (1)	MERKITYKSETÖN RISKI	VÄHÄINEN RISKI	KOHTALAINEN RISKI
EPÄTODENNÄKÖINEN (2)	VÄHÄINEN RISKI	KOHTALAINEN RISKI	MERKITTÄVÄ RISKI
TODENNÄKÖINEN (3)	KOHTALAINEN RISKI	MERKITTÄVÄ RISKI	SIETÄMÄTÖN RISKI

Arvioi riskin suuruutta ei-toivotun tapahtuman todennäköisyyden ja seurausten vakavuuden avulla. Riski voi olla merkityksetön, vähäinen, kohtalainen, merkittävä tai sietämätön. Voit laskea riskitason seuraavilla kaavoilla:

Riskiluvun määrittämisen kaavat

- tapahtuman todennäköisyys x seurausten vakavuus; tai
- tapahtuman todennäköisyys x seurausten vakavuus² (jos haluat korostaa seurausten vakavuutta)

Käytä riskien arviointiin esimerkiksi potentiaalisten ongelmien analyysiä (POA) tai mitä jos -tekniikkaa.

11.4 Potentiaalisten ongelmien analyysi

Potentiaalisten ongelmien analyysi on riskien arviointimenetelmä, joka pohjautuu aivoriihimenetelmään. Siitä käytetään myös lyhennettä POA. Menetelmällä on mahdollista tunnistaa erityyppisiä ja -tasoisia ongelmia. Riskien arviointi tehdään pienryhmässä, jonka jäsenet tuntevat käsiteltävän kohteen, toiminnon tai tehtävän hyvin. POA aloitetaan valitsemalla ja rajaamalla tarkasteltava kohde. Tarkastelussa ei etukäteen rajata mitään ongelmatyyppejä analyysin ulkopuolelle. Analyysin toteutuksen edellytyksenä on, että organisaation johto antaa tukensa ja myöntää resurssit analyysin laadintaan. Tavoitteena on löytää kohteen, toiminnon tai työtehtävän keskeisimmät ongelma-alueet sekä keskeisimpiin vaaroihin liittyvät onnettomuustekijät. (Suomen Riskienhallintayhdistys 2016a.) Taulukossa 7 on esitetty POA täydennettynä riskianalysillä, riskin merkityksen arvioinnilla ja riskin käsittelyllä viiden vaiheen avulla.

Taulukko 7. POA täydennettynä riskianalysillä, merkityksen arvioinnilla ja käsittelyllä (Suomen Riskienhallintayhdistys 2016a; 2016b; SFS-ISO 31000: 2018, 13)

VAIHE	TEHTÄVÄT
1. VAIHE: VALMISTELU	<ul style="list-style-type: none"> ENSIMMÄISEN VAIHEEN AIKANA VETÄJÄ VALMISTAUTUU POA-ISTUNTOON. HÄN TUTUSTUU OLEMASSA OLEVAAN AINEISTOON, KUTSUU OSALLISTUJAT PIENRYHMÄÄN SEKÄ LAATII TILAISUUTEEN RÄÄTÄLÖIDYN AVAINSANALUETTELOON POA:N AVAINSANALUETTELOON AVULLA: HTTP://WWW.PK-RH.FI/UPLOADS/POA-ANALYYSI/POA-YLEINEN-AVAINSANALUETTELO-TIETOKORTTI.PDF (SUOMEN RISKIENHALLINTAYHDISTYS 2016B) PIENRYHMÄ PÄÄTTÄÄ ALUKSI, MITEN VALITTUA AIHETTA TARKASTI OTTAEN TARKASTELLAAN, KEITÄ HENKILÖITÄ AIHE KOSKEE SEKÄ MYÖS MÄÄRITTELEE MAHDOLLISEN RAJAUKSEN. TARKASTELTAVAN KOHTEEN LAAJUUDESTA JA MONIMUTKAISUUDESTA RIIPPUEN KOHDE VOIDAAN JAKAA PIENEMPIIN, ERIKSEEN TARKASTELTAVIIN OSIIN.
2. VAIHE: HILJAINEN AIVORIIHI	<ul style="list-style-type: none"> JOKAINEN KIRJOITTAU TUNNISTAMANSA RISKIT KOKONAISIN VIRKKEIN ESIMERKIKSI POST-IT -LAPUILLE JA KIINNITTÄÄ LAPUT MUOVITASKUUN (KUVA 1) ENSIMMÄISELLÄ KIERROKSELLA KIRJOITETAAN ENINTÄÄN KOLME LAPPUA PER HENKILÖ JA KIERROKSEN PÄÄTTEKSI JOKAINEN ANTAA OMAN MUOVITASKUNSA LAPPUINEEN VASEMMALLA PUOLELLA ISTUVALLE HENKILÖLLE SEURAAVILLA KIERROKSILLA KIRJOITETAAN YLEENSÄ YKSI LAPPU PER HENKILÖ KIERROSTA KOHTI MUOVITASKUT LAPPUINEEN KIERTÄVÄT EDELLEEN OSALLISTUJIEN VÄLILLÄ MUIDEN KIRJOITAMIEN LAPPUIEN LUKEMINEN AUTTAA YLEENSÄ LÖYTÄMÄÄN UUSIA RISKEJÄ VETÄJÄ AKTIVOI AIVORIIHEEN OSALLISTUJIA ESITTÄMÄLLÄ AVAINSANOJA SIINÄ VAIHEESSA, KUN LAPPUIEN KIRJOITTAMINEN ALKAA HIDASTUA HILJAINEN AIVORIIHI PÄÄTTYÄ, KUN UUSIA LAPPUJA EI ENÄÄ SYNNY

VAIHE	TEHTÄVÄT
3. VAIHE: KESKUSTELU- MUOTOINEN AIVORIIHI	<ul style="list-style-type: none"> POST-IT -LAPUT SIIRRETÄÄN SEINÄLLE FLÄPPIPAPERILLE LAPUT KÄYDÄÄN YHDESSÄ LÄPI JA VARMISTUTAAN, ETTÄ KAIKKI RYHMÄN JÄSENET YMMÄRTÄVÄT LAPUT SAMALLA TAVALLA LAPPUJA SAA TARVITTAESSA TÄYDENTÄÄ, JOTTA NIISTÄ TULEE ENTISTÄ SELKEÄMPIÄ JOS MIELEEN NOUSEE VIELÄ UUSIA RISKEJÄ, UUSIA LAPPUJA SAA MYÖS KIRJOITTAU RYHMITELLÄÄN YHDESSÄ SAMAA AIHETTA KÄSITELTÄVÄT LAPUT YHTEEN JOS ON KAKSI TAI USEAMPI TÄYSIN SAMAN SISÄLTÖINEN LAPPU, LAITETAAN NÄMÄ LAPUT PÄÄLLEKKÄIN. MITÄÄN LAPPUA EI SAA HEITTÄÄ POIS VARMISTETAAN VIELÄ, ETTÄ YHDESSÄ RYHMÄSSÄ OLEVAT LAPUT LIITTYVÄT TOISIINSA JA KÄSITTELEVÄT SAMAA AIHETTA. TARKISTETAAN, ONKO JOKIN AIHE TOISEN AIHEEN SYY TAI SEURAUUS JA RYHMITELLÄÄN AIHEET FLÄPPIPAPERILLE TÄMÄN TIEDON PERUSTEELLA AIHEET KIRJOITETAAN NÄKYVIIN FLÄPPIPAPERILLE POST-IT -LAPPURYHMIEN YLÄPUOLELLE
4. VAIHE: RISKIANALYYSI, RISKIN MERKITYKSEN ARVIOINTI JA RISKIN JA KÄSITTELY	<ul style="list-style-type: none"> TEHDÄÄN RISKIANALYYSI, JOSSA MÄÄRITELLÄÄN JOKAISALLE RISKILLE RISKITASO. ARVIOIDAAN RISKIEN MERKITYSTÄ MÄÄRITTÄMÄLLÄ, OVATKO RISKIT HYVÄKSYTTÄVIÄ VAI PITÄÄKÖ NIITÄ KÄSITELLÄ. TARVITTAESSA KÄSITELLÄÄN RISKEJÄ EHDOTTAMALLA JA SOPIMALLA RISKIEN HALLINTAKEINOISTA. NIMETÄÄN RISKEILLE OMISTAJAT SEKÄ SUUNNITTELAAN MAHDOLLISTEN KORJAAVIEN TOIMIEN AIKATAULUT TULOKSET KIRJATAAN LOMAKKEELLE
5. VAIHE: RAPORTOINTI	<ul style="list-style-type: none"> HYVÄ LOPPURAPORTTI SISÄLTÄÄ AINAKIN SEURAAVAT SEIKAT JOHDANTO TAVOITTEET JA RAJAUS MAHDOLLISET OLETUKSET JA NIIDEN PERUSTELUT TARKASTELTAVAN KOHTEEN KUVAUS JA OSALLISTUJAT LÄHTÖTIEDOT JA NIIDEN LÄHTEET KÄYTETYT RISKIENARVIOINTITYÖKALUT JA TEKNIIKAT MUKAAN LUKIEN OLETUKSET JA TARKKUUDEN/ RIITTÄVYYDEN TODENTAMINEN TULOKSET JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET YHTEENVETO RISKIREKISTERI

Toteuta POA:n hiljainen aivoriihi Post-it -lappuja käyttäen kuvan 1 mukaisesti.

Liimaa laput muovitaskuun, jotta lappujen liima säilyy puhtaana.

Liimaa Post-it -laput fläppipaperille keskustelumuotoisen aivoriihen aikana.

Kuva 1. Hiljainen aivoriihi

11.5 Mitä jos -tekniikka

Mitä jos on riskien arviointimenetelmä. Se on standardin SFS-EN 31010: 2011 liitteen B.9 mukainen menetelmä, joka on systemaattinen, ryhmätyöhön perustuva tekniikka. Vetäjä esittää kokouksessa fraaseja ja apusanoja, jotka auttavat osallistujia tunnistamaan riskejä. Vetäjä selvittää ryhmän kanssa, miten poikkeamat käytäytymisessä ja normaalitoiminnassa vaikuttavat järjestelmään, organisaatioon tai menetelmään. (SFS-EN 31010:2011, 70—74.)

Tarkasteltava näkökulma (esimerkiksi sisälle suojautumista edellyttävä tilanne) määritellään ja rajataan huolellisesti ennen riskien tunnistamisen aloittamista. Vetäjä selvittää keskusteluiden, asiakirjojen, suunnitelmien ja piirustusten avulla sekä ulkoisen että sisäisen toimintaympäristön. Vetäjä laatii myös luettelon kehoitaneista ja fraaseista. Tämän vuoksi ryhmän ei tarvitse tehdä paljoakaan valmistelua, mutta ryhmältä edellytetään kokemusta ja asiantuntemusta. Keskeiset sidosryhmät, jotka tuntevat tarkasteltavan kohteen, tarvitaan mukaan ryhmään. (SFS-EN 31010:2011, 70—74.)

Vetäjä kannustaa osallistujia tuomaan esiin ja keskustelemaan tunnetuista riskeistä, aikaisemmista tapahtumista ja kokemuksista, tunnetuista ja olemassa olevista hallintakeinoista, suojausmenetelmistä sekä lainsäädännön vaatimuksista ja rajoituksista. Keskustelua käydään ”Mitä jos” -kysymyksiä esittäen, kuten ”Mitä tapahtuisi, jos...”, ”Voisiko joku tai jokin...”, ”Onko kukaan tai jokin koskaan...”. (SFS-EN 31010:2011, 70—74.)

Kysymyksiä voivat olla esimerkiksi seuraavat:

- Mitä jos sairastuu matkan aikana?
- Mitä jos matkapuhelin katoaa?
- Mitä jos matkatavarat katoavat?
- Mitä jos käteinen katoaa hotellin tallelokerosta?
- Mitä jos luottokortti ei kelpaa maksuvälineenä?
- Mitä jos reseptilääkkeitä ei ole saatavilla?

- Mitä jos hotelli sijaitsee turvattomalla alueella?
- Mitä jos julkista liikennettä ei voi käyttää?
- Mitä jos matkustusasiakirjat katoavat?
- Mitä jos viestintäyhteydet eivät toimi?
- Mitä jos matkakohteessa tapahtuu luonnonkatastrofi?

Riskeistä tehdään yhteenveto, jonka jälkeen ryhmä vahvistaa ja tallentaa kuvauksen riskeistä, syistä, seurauksista ja olemassa olevista hallintakeinoista. Ryhmä arvioi, ovatko hallintakeinot riittävät ja tehokkaat ja tarvittaessa lisäävät hallintakeinoja. Keskustelun aikana voidaan esittää lisää ”Mitä jos” -kysymyksiä uusien riskien tunnistamiseksi. (SFS-EN 31010:2011, 70—74.)

Mitä jos -menetelmää voidaan soveltaa laajasti kaikenlaisiin järjestelmiin, tilanteisiin, olosuhteisiin, organisaatioihin sekä toimintoihin. Se vaatii ryhmältä vain vähän valmistelua. Se on suhteellisen nopea ja ryhmän työssä suurimmat riskit saadaan nopeasti esille. Sitä voidaan käyttää tunnistamaan mahdollisuuksia prosessien ja järjestelmien parantamiseen sekä käyttää yleisesti yksilöimään toimia, joilla on hyvät onnistumisen mahdollisuudet. Menetelmä luo riskirekisterin ja pienellä lisätyöllä riskienkäsitelysuunnitelman. (SFS-EN 31010:2011, 70—74.)

Järjestelmä, menetelmä, tilanne, olosuhde ja/tai sen muutos on määriteltävä huolellisesti ennen kuin mitä jos -tekniikan käyttö aloitetaan. Vetäjän on selvitettävä ulkoinen ja sisäinen toimintaympäristö keskustelujen, asiakirjojen, suunnitelmien ja piirustusten avulla. Valmistelu on tehtävä huolellisesti työryhmän tehokkaan ajankäytön mahdollistamiseksi. Vetäjän tulee olla kokenut ja osaava. Riskejä voi jäädä tunnistamatta, jos työryhmän jäsenet eivät ole riittävän kokeneita tai jos työskentelyjärjestelmä ei ole kattava. Esimerkiksi kaikkien sidosryhmien edustajien tulisi olla mukana työryhmässä. Ylätasolla tehtävä tarkastelu ei tuo välttämättä esiin monimutkaisia, yksityiskohtaisia tai riippuvuussuhteisia ongelmia. (SFS-EN 31010:2011, 70—74.)

11.6 Terveystiedot, reseptit ja rokotteet

Selvitä kohdemaan terveismääräykset ja suurimmat terveysriskit jo hyvissä ajoin ennen matkaa. Mikäli sinulla on pitkäaikainen sairaus, selvitä hoitavalta lääkäriltä, voiko matkustamisesta olla jotain haittaa. Tämä on tärkeää tehdä hyvissä ajoin ennen matkaa. Neuvoja löytyy Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kotisivuilta ja niitä voi myös kysyä oman kotipaikkakunnan terveyskeskuksesta. Myös vakuutusyhtiöltä on tärkeä tarkistaa, mitä vakuutus kattaa, jos taustalla olisi jo aiemmin todettu sairaus tai muu terveysongelma.

Omat terveystiedot, veriryhmä, tieto perussairauksista ja säännöllisesti käytettävistä lääkkeistä on hyvä pitää mukana matkalla siten, että ne ovat tarvittaessa hoitohenkilökunnan löydettävissä (Bergholm, Leppänen, Antti-Poika, Härmä & Mukala

2015, 23). Sairaudet, jotka voivat rajoittaa lentomatkaa, ovat muun muassa tuore sydäninfarkti, aivoverenvuotohäiriö, oireileva sepelvaltimotauti, vaikeat krooniset ja akuutit keuhkosairaudet, vaikea anemia ja/tai happihoidon tarve, psykoottinen käyttäytyminen tai muut vaikeat mielenterveyshäiriöt sekä eräät tartuntataudit. (Bergholm, Leppänen, Antti-Poika, Härmä & Mukala 2015, 176).

Matkalle on syytä ottaa mukaan säännöllisesti otettavia lääkkeitä tarvittava määrä. Reseptit kannattaa ottaa mukaan turvallisuus- ja rajatarkistuksia varten sekä tallettaa ne skannattuna esimerkiksi sähköpostiin. Lääkäriltä voi olla tarpeen pyytää lausunto lääkkeiden käyttötarkoituksesta, jotta tarvittaessa voi hankkia vastaavaa lääkettä kohdemaasta. Joskus voi käydä niin, ettei kohdemaassa ole saatavilla tietyn valmistajan tuotetta lainkaan ja siksi korvaava lääke on tarpeen.

Kohdemaan rokotesuositukset on myös syytä tarkistaa ajoissa. Vakava perussairaus, kuten sydämen vajaatoiminta tai huonossa tasapainossa oleva diabetes, voi edellyttää matkaan varautumista jopa kolme kuukautta ennen lähtöhetkeä. Jos matkailijan terveys on moitteeton, valmistautuminen matkaa varten kannattaa aloittaa yhdestä kahteen kuukautta ennen tropiikkiin kohdistuvaa matkaa ja muutama viikko ennen lähtöä Etelä-Eurooppaan. Terveys ja hyvinvoinnin laitoksen sivuilta löytyy maakohtaiset suositukset. (Terveys ja hyvinvoinnin laitos 2016a.) Muista pyytää myös rokotustodistus, joka on hyvä pitää mukana sairastumisen varalta.

11.7 Passi, viisumi, ajokortti ja eurooppalainen sairaanhoitokortti

Ulkomaille matkustavan on syytä selvittää hyvissä ajoin kyseisen maan vaatimat maahantulomääräykset sekä tarvittavat matkustusasiakirjat, joista tärkeimpiä ovat passi tai henkilöllisyystodistus ja viisumi. Myös muita dokumentteja voidaan vaatia. (SOS International 2016; Heljaste ym. 2008, 124.) Joissain maissa passin on oltava voimassa kuusi kuukautta matkan päättymisen jälkeen.

Selvitä ajoissa kohdemaan mahdolliset viisumivaatimukset kyseisen maan suur-lähetystön sivuilta. Varmista viisumia hakiessasi sen riittävän pitkä voimassaolo-aika. Jos kyse olisi esimerkiksi työharjoittelusta, varmista, että viisumi oikeuttaa varmuudella tekemään harjoitteluun kuuluvaa työtä. Tämä vaatimus liittyy lähinnä kuitenkin opiskelijoihimme, jotka lähtevät työharjoitteluun ulkomaille. Tietoa saa kohdemaan edustustosta Suomessa. Jos edustustoa ei kuitenkaan täällä olisi, on selvitettävä, missä lähin Suomen kansalaisten maahantuloasioita hoitava edustusto on. Myös ulkoministeriön internetsivuille on koottu maakohtaista tietoa. Oleskelulupa vaaditaan yleensä, jos matka toisessa maassa kestää yli kolmen kuukautta. (Ulkoministeriö 2018c; 2018d.) Kun suomalainen matkustaa toiseen Schengen-maahan, käy matkustusasiakirjana yleensä passi tai henkilökortti. Jos matka toiseen Schengen-maahan kestää yli kolme kuukautta, Schengen-alueen kansalaisen on rekisteröitävä oleskelunsa paikallisella poliisilaitoksella. Schengen-valtioita ovat Alankomaat, Belgia, Espanja, Islanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Latvia, Liechtenstein,

Liettua, Luxemburg, Malta, Norja, Portugali, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tšekki, Unkari ja Viro. (Ulkoministeriö 2018c.)

Muista tarkistaa passin kunto ja voimassaoloaika hyvissä ajoin ennen matkalle lähtöä. Jos passi on mennyt rikki tai se on muuten vaurioitunut, on syytä hankkia uusi viivytyksettä. Matka voi keskeytyä jossain rajatarkastuspisteessä rikki menneen tai viallisen passin vuoksi. (Poliisi 2018b.) Kaikista dokumenteista kannattaa ottaa kopiot mukaan ja kuljettaa niitä erillään alkuperäisistä. Hyväksi todettu keino on skannata dokumentit ja lähettää ne omaan sähköpostiin, josta ne ovat saatavilla tarvittaessa.

Valtioiden lainsäädännöissä määritellään, millaisen ajokortin maa hyväksyy. EU-maassa myönnetty ajokortti on voimassa toisessa EU-maassa ajokorttidirektiivin mukaan. Joissain maissa vaaditaan paikallinen ajokortti, jos oleskelu niissä kestää yli kolme tai yli kuusi kuukautta. Myös autovuokraamoilla voi myös olla omia, lainsäädännöstä poikkeavia ehtoja ajokortille. Hyvä vaihtoehto on hankkia kansainvälinen ajokortti, jolla tarkoitetaan virallista, maailman valtakielille tehtyä käännöstä kansallisesta ajokortista. Sen sisällön ja ulkonäön määrittelevät kansainväliset tieliikennesopimukset. Suomessa Autoliitolla on valtioneuvoston antama oikeus myöntää kansainvälisiä ajokortteja. Ajo-oikeus tarkistetaan Trafilta ennen kortin luovuttamista asiakkaalle. Matkalle tarvitaan kansainvälisen ajokortin lisäksi myös aina kansallinen ajokortti. Autoliiton internetsivuilta löytyy tieto siitä, missä maissa kansainvälinen ajokortti hyväksytään, missä ei hyväksy, missä maissa se on pakollinen ja missä sen hankkimista suositellaan. (Autoliitto 2018.)

Muualle Eurooppaan matkustettaessa kannattaa anoa Kelasta maksutonta eurooppalaista sairaanhoitokorttia, jota voi tarvita tapaturman tai äkillisen sairastumisen vuoksi. Kortin voi tilata Kelan asiointipalvelun kautta verkossa. Se oikeuttaa oleskelumaan käytännön mukaiseen, välttämättömään sairaushoitoon EU- ja ETA-maissa sekä Sveitsissä. Korttia voi käyttää julkisessa terveydenhuollossa, sairausvakuutus sopimuksen tehneiden yksityisten lääkäreiden vastaanotoilla sekä myös sopimuksen tehneissä sairaaloissa. (Kela 2018a, 2018b.) Kortti ei kuitenkaan korvaa matkavakuutusta.

11.8 Käteinen ja luottokortti

Ennen lähtöä on selvitettävä, toimiiko pankki- tai luottokortti kohdemaassa. Korttien numerot kannattaa kirjata muistiin katoamisen varalta. Myös korttien sulkunumero on syytä tallentaa puhelimeen valmiiksi ennen matkalle lähtöä. Lisäksi on otettava huomioon, että monet majoitusliikkeet ja autovuokraamot edellyttävät maksua luottokortilla. On tärkeä huomioida myös se, etteivät luottokortit käy kaikkialla. Kortilla maksettaessa se kannattaa pitää koko ajan näköetäisyydellä. Kortin tunnusluku suojataan maksutilanteessa esimerkiksi peittämällä näppäimistö toisella kädellä. Ennen maksun hyväksymistä on tarkistettava loppusumma.

Kuitit ostoksista kannattaa säilyttää ja lisäksi se kannattaa pyytää myös epäonnistuneesta maksutapahtumasta. Arveluttavissa tilanteissa käteinen on paras vaihtoehto. (Heljaste ym. 2008, 125; Korttiturvallisuus.fi 2018). Kotimaassa oleva henkilö voi lähettää rahaa ympäri vuorokauden internetin kautta toimivan rahansiirtopalvelun avulla. Näin vastaanottaja saa lunastettua lähetetyn rahan käteisenä, pankkitilin tai mobiililompakon kautta. (Western Union 2016.)

11.9 Vakuutukset

Perehdy huolella matkavakuutuksiin. Osassa oppilaitoksia ja korkeakouluja esimerkiksi opiskelijat on vakuutettu vain pakollisella tapaturmavakuutuksella. Tällöin opiskelijan itse hankkiman matkavakuutuksen on katettava ainakin vapaa-aikana sattuneet tapaturmat ja matkasairaudet sekä mahdollisen kotiinkuljetuksen sairaus- tai onnettomuustilanteissa. Myös matkatavaroiden, matkan peruutumisen ja keskeytymisen turva on suositeltavaa hankkia. Opiskelijan vastuulla on hankkia riittävä vakuutusturva oikeanlaisella vakuutuksella. Hänen tehtävänä on myös osoittaa riittävä vakuutussuoja ennen matkaa.

Työntekijöiden lakisääteinen tapaturmavakuutus voi olla voimassa kaikkialla maailmassa työaikana, mutta sen turva on suppea. Vapaaehtoisen matkavakuutuksen ottaminen on suositeltavaa. Matkustajavakuutus antaa suojaa matkalla tapahtuvan sairastumisen, vahingon, matkan keskeytymisen tai peruuntumisen, tapaturman tai matkalta myöhästymisen varalta. Matkavakuutukseen voidaan liittää matkatavaravakuutus, joka korvaa matkatavaroiden varkauden, rikkoutumisen ja myöhästymisen. Matkavastuuvakuutus korvaa tilanteita, jossa matkustaja on aiheuttanut vahinkoa ulkopuoliselle. Matka oikeusturvavakuutus korvaa asianajaja oikeudenkäyntikuluja. (Fennia 2018; Lähitapiola 2018.)

11.10 Matkatavarat

Lennettäessä on tärkeää tutustua ennakoita turvatarkastusohjeisiin, jotta pakatessa olisi selvää, mitä saa pakata käsimatkatavaroihin ja mitä on kuljetettava ruumassa. Tärkeää on myös selvittää tieto siitä, mitä lennolle ei saa ottaa lainkaan mukaan. (Finavia 2018c.) Lisäksi on huomattava, että lentoyhtiöt määrittävät sallitun koon ja määrän käsimatkatavaroille. Tämä tieto on syytä tarkistaa lentoyhtiöittäin.

Matkatavarat kannattaa pakata kestävään matkalaukkuun tai rinkkaan. Ruumaan menevät matkatavarat voivat hävitä tai joutua väärälle lennolle. Matkatavaroista kannattaa tehdä luettelo siltä varalta, että matkalaukku katoaa. Omat yhteystiedot kiinnitetään matkatavaroihin katoamisen varalta. Käsimatkatavaroihin on syytä pakata tarpeellimmat ja vaikeimmin korvattavissa olevat tavarat. (Bergholm, Leppänen, Antti-Poika, Härmä & Mukala 2015, 31.) Arvokkaampien laitteiden ja tavaroiden osalta kannattaa kirjata muistiin sarjanumerot sekä muut tunnistetiedot.

Matkatavaroiden painoa kannattaa seurata pakkausvaiheessa, jottei laukuista tule liian painavia. Lentomatkatuksessa on rajoitteita painon ja käsimatkatavaroiden sisällön suhteen. Määräyksiä on annettu muun muassa elektroniikan, kosmetiikan, alkoholin, elintarvikkeiden, saksien, veitsien, tulitikkujen, tupakansytyttimien ja sähkötupakan kuljetukseen. Myös kalastus-, retkeily-, metsästys- ja hiihtotarvikkeiden pakkaamiseen on omat sääntönsä. Lisätietoja saa esimerkiksi Finavian (2018c) sivuilta.

11.11 Ulkoministeriön sivut

Jos epäilet kohteen turvallisuustilannetta, selvitä jo heti matkan suunnittelun alussa turvallisuustoimijoilta, onko kohteeseesi turvallista ylipäätään matkustaa. Paras olisi, jos oppilaitoksessa tai korkeakoulussa olisi yhteisesti käytössä järjestelmä, josta jokaisen matkan varaamisen yhteydessä saisi maakohtaisen riskitiedon. Näistä maakohtaisista, kansainvälisestä riskitietojärjestelmästä saaduista riskiluokituksesta on tärkeä sopia, ettei tietyn riskitason maihin matkusteta. Matalimmilla riskitasoilla pitäisi yhdessä työntekijän kanssa selvittää tarkemmin vielä kohteen riskit.

Ulkoministeriö julkaisee matkustajia varten matkustustiedotteita, joista saa tietoa eri maiden turvallisuustilanteista. Tiedotteita on saatavana niistä maista, joissa Suomella on edustusto tai joista ne kykenevät saamaan luotettavaa tietoa. Jos ulkoministeriö ei suosittele kohteeseen matkustamista, on todennäköistä, että matkailuun ei saa lupaa. Turvallisuustilanteessa huomioitavia seikkoja ovat ainakin maan yleinen turvallisuustilanne, terveysriskit, luonnonolot, rikollisuus, liikenne, kulttuuri, maan lait ja käytännöt sekä maahantulosäännökset. (Ulkoministeriö 2017b.) Kuten yllä jo todettiin, on tärkeä arvioida työntekijän tai opiskelijan valitsemien kohteiden turvallisuutta esimerkiksi riskitietojärjestelmästä saadun tiedon perusteella. Jokaisen yhteisön jäsenen on tärkeä mieltää se, että ennen kuin maan turvallisuustilanne on selvitetty ja lupa matkustamiseen saatu, ei järjestelyjä kannata aloittaa. Se, kuka päätöksen matkan suhteen tekee, on tärkeä määrittää osana ulkomaantien prosessia.

Hanki kohdemaasta ja matkakohteesta mahdollisimman paljon tietoa ennakoita. Käytä virallisten tahojen ja tunnettujen matkailuyritysten sivuja. Selvitä ennen matkaa ulkoministeriön kotisivuilta kohdemaasi Suomen suurlähetystö ja tallenna tiedot sähköiseen sekä paperiseen muotoon myöhempää tarvetta varten. Edustustot auttavat matkailijaa kaikissa hätätilanteissa kuten esimerkiksi rikos-, onnettomuus- tai sairaustapauksissa. (Ulkoministeriö 2018b.) Matkailijan on hyvä ottaa yhteyttä hätätilanteessa ensisijaisesti kohdemaan viranomaisiin, joilla on vastuu auttaa myös maassa olevia ulkomaalaisia. Aina se ei kuitenkaan ole mahdollista ja silloin ulkoministeriön päivystyskeskus auttaa. Päivystyskeskus palvelee vuoden jokaisena päivänä ympäri vuorokauden. (Ulkoministeriö 2017c.) Koulutusorganisaatiot voivat turvata yhteisönsä jäseniä ulkomaantien hankkimalla esimerkiksi kaksisuuntaisen viestintäjärjestelmän.

Tee matkustusilmoitus ennen matkaa ulkoministeriön kautta. Matkustusilmoitus kattaa omat henkilötiedot, yhteystiedot sekä tiedon matkan ajankohdasta, kohteesta ja majoituksesta. Tätä henkilörekisteriä ylläpidetään, jotta kaikkiin suomalaisiin saataisiin mahdollisimman nopeasti yhteys hätätapauksissa ja kriisitilanteessa. (Ulkoministeriö 2017b.) Huomioi tämän lisäksi myös oman oppilaitoksesi tai korkeakoulusi sisäiset ohjeet.

11.12 Turvallisushavainnoista ja -poikkeamista ilmoittaminen

Vastuullisesti toimiva oppilaitos tai korkeakoulu mahdollistaa opiskelijoilleen ja työntekijöilleen sekä myös sidosryhmilleen turvallisuusilmoitusmenettelyn. Tällöin menettelyn kautta voidaan ilmoitettuihin asioihin puuttua nopeasti ja myös luottamuksella. On tärkeää, että yhteisön jäsenet ilmoittavat turvallisuushavainnoista ja -poikkeamista myös ulkomailta käsin. Ilmoitukset voivat koskevat sattuneita onnettomuuksia, turvallisuuspoikkeamia, rikoksia sekä myös läheltä piti -tilanteita. Myös kaikki turvallisuutta kohentavat ideat ja ehdotukset ovat arvokkaita. Ilmoituksesta seuraavien puuttumistoimenpiteiden kattavuus, tehokkuus ja samalla ehdoton objektiivisuus ovat myös osaltaan mahdollistamassa turvallisempaa työ- ja opiskeluympäristöä myös ulkomailla oleskeltaessa. Jokainen raportoitu vaara- tai läheltä piti -tilanne nähdään myös mahdollisuutena oppia.

Ulkomaantyössä tapahtuu onnettomuuksia ja myös läheltä piti -tilanteita, joihin liittyvien, ennakolta havaittujen olosuhteiden tai tekijöiden tunnistamisella ja ilmoittamisella voidaan joko osin tai kokonaan välttyä ikäviltä seurauksilta. Siksi jokainen jätetty ilmoitus on arvokas. Muista ilmoittaa ja kehittää näin osaltasi turvallisempaa ulkomaantyötä.

12. KUN MATKAPÄIVÄ KOITTAÄ

Tässä luvussa käydään läpi matkapäivään liittyvät asiat, joita ovat matkalle lähtö, asumisen järjestelyt, aikaerorasitus sekä terveysriskit. Jokaisen matkallelähtijän on hyvä käydä nämä läpi oman matkakohteensa ja matkan luonteen näkökulmasta.

12.1 Matkustaminen ja liikkumisturvallisuus

Matkustusasiakirjojen mukana olo kannattaa tarkistaa vielä ennen lähtöä. Jos passi unohtuu kotiin, voi Helsinki-Vantaan lentoaseman poliisi myöntää väliaikaisen pikapassin. Se on voimassa vain matkan ajan. (Poliisi 2018a.)

Etukäteen on tärkeää myös selvittää, milloin ja miten tehdään lähtöselvitys. Se vaihtelee matkakohteen, lentoyhtiön ja matkanjärjestäjän mukaan. Lentoaseman kotisivuilta löytyvät ohjeet siitä, miten turvatarkastuksessa toimitaan. Etukäteen on syytä tarkistaa, mitä terminaalia lentoyhtiö käyttää. Myös lentoasemien ruuhka-ajat kannattaa ottaa huomioon. Esimerkiksi Helsinki-Vantaan lentoasemalla ruuhkaa on usein aamulla kello 6.00 - 8.30, iltapäivällä kello 14.00 - 17.30 sekä kesä-, syys- ja joulukuussa koulujen lomien alkaessa. Lähtöselvityksessä luovutetaan ruumaan menevät matkatavarat. Matkustajille ja käsimatkatavaroille tehdään turvatarkastus lähtöselvityksen jälkeen ennen porttialueelle menoa. (Finavia 2018a; Finavia 2018b; Finavia 2018d.) Lähtöportille kannattaa saapua hyvissä ajoin.

Perillä matkakohteessa paikallinen liikennekulttuuri voi olla hyvin erilainen kuin kotimaassa. Ulkomailla liikkua kannattaa ennakolta selvittää, mikä on turvallinen reitti ja matkustusmuoto. Ympäristön tarkkailu on tärkeää. Liikkua kannattaa

paikoissa, joissa on myös muita ihmisiä. Käveltäessä turvallisuutta lisää määrätietoinen kävely ja on suositeltavaa käyttää pääteiden varsilla sijaitsevia kävelyteitä. Slummit ja vaaralliseksi tunnetut alueet kannattaa kiertää kaukaa.

Arvoesineet ja ylimääräinen käteinen on hyvä jättää majoituspaikkaan. Omaisuudesta huolehtiminen on tärkeää julkisissa liikennevälineissä, rautatie- ja metrosemilla sekä toreilla. Omaisuutta ei kannata esitellä ja yksin liikkumista on syytä välttää pimeällä, yöllä ja eteenkin päihtyneenä. Välttää kannattaa myös tuntemattoman henkilön tarjoamaa kyytiä sekä epävirallisia kuljetuksia. Puhelimitse tilattavan virallisen taksin käyttö on suositeltavaa ja ajo-ohjeet on hyvä olla kirjoitettuna paikallisella kielellä. Liftareita ei myöskään kannata ottaa mukaan kyytiin. (Hellsten 2009, 201–202; Heljaste ym. 2008, 126–128; SOS International. 2016.)

12.2 Asumisen turvaa

Jos oleskelu kestää ulkomailla kauan, asumisjärjestelyistä on syytä ottaa selvää hyvissä ajoin ennen matkaa. Ulkomailla asumista koskevat samat ohjeet kuin kotimaassakin. Tietyissä kohdemaissa asumista ensimmäisessä kerroksessa kannattaa välttää murtautumisvaaran vuoksi. Pelastautumisen näkökulmasta kerroksella on merkitystä - viidennestä kerroksesta ylöspäin sijaitsevia yöpymistiloja kannattaa välttää. (Hellsten 2009, 202.) Huone on hyvä varata suositellusta hotellista (Työturvallisuuskeskus 2017, 17). Tietoa sopivista majoituspaikoista voi löytyä esimerkiksi työ- tai opiskelupaikan kautta. Majoituspaikassa on syytä selvittää heti hätäuloskäyntien sijainnit (SOS International 2016).

Palovaroittimen olemassaolosta on syytä varmistua tai sen voi tuoda mukanaan Suomesta. Sähkölaitteiden kunto kannattaa tarkistaa silmämääräisesti. Poistuttaessa majoituspaikasta on hyvä tarkistaa, että ovet ovat lukossa ja ikkunat kiinni. Omaan huoneistoon ei pidä kutsua tuntemattomia. Tallelokeroa kannattaa käyttää aina kuin mahdollista arvokkaimpien esineiden, rahan ja matkustusasiakirjojen säilyttämiseen. Matkustaminen majoituspaikasta työ- tai opiskelukohteeseen kannattaa myös selvittää ennakolta.

12.3 Aikaerorasitus

Aikaerorasitus syntyy lennolla, jossa aikaero ylittää enemmän kuin yhden tai kaksi aikavyöhykettä. Matkustaminen on helpompaa länteen kuin itään, koska elimistön sisäisen kellon vuorokausi on hieman pitempi kuin 24 tuntia. Aikaerorasituksen oireita ovat muun muassa aamu- tai iltapäiväväsymys, katkonainen yöuni, yleinen huono olo, päänsärky, ärtyisyys, heikentynyt keskittymiskyky, vatsavaivat, huimaus ja ruumiillisen suorituskyvyn heikentyminen. Oireet aiheutuvat sisäisen uni-valverytmin ristiriidasta sekä myös muiden elimistön rytmien erilaisuudesta. (Terveyskirjasto 2012.)

Vuorokausirytmia ei kannata yrittää siirtää muutaman vuorokauden pituisella matkalla. Rytmien säilyttäminen onnistuu parhaiten välttämällä kirkasta auringonvaloa väärään aikaan verrattuna omaan sisäiseen kellonaikaan. Lentokoneessa kello kannattaa siirtää tulevaan aikaan. (Terveyskirjasto 2012.)

Elimistön vuorokausirytmien tahdistajista tärkein tekijä on valo, joka vaikuttaa siihen, miten nopeasti matkailijan vuorokausirytmistö sopeutuu matkakohteen aikaan. Auringonvalon avulla voi tahdistaa biologista kelloa taulukon 8 mukaisesti kahden ensimmäisenä perillelupäivänä. (Bergholm, Leppänen, Antti-Poika, Härmä & Mukala 2015, 71, 73.) Itään suuntautuvan lennon jälkeen kirkas aamuvalo ja auringonvalossa oleminen päivällä nopeuttavat oikeaan vuorokausirytmien siirtymistä. Länteen suuntautuvan lennon jälkeen valo kannattaa lisätä ensimmäisinä päivinä erityisesti illalla ja iltayöllä. (Terveyskirjasto 2012.)

Taulukko 8. Biologisen kellon tahdistus auringonvalon avulla (Bergholm, Leppänen, Antti-Poika, Härmä & Mukala 2015, 74; Käypä hoito 2015)

LENTO SUOMESTA	1. TULOPÄIVÄ		2. TULOPÄIVÄ	
	VALOA / KLO	EI VALOA / KLO	VALOA / KLO	EI VALOA / KLO
LÄNTEEN / AIKAERO				
7 H (NEW YORK)	15-21	22-4	19-24	01-
10 H (LOS ANGELES)	12-18	19-1	16-21	22-
12 H (ANCHORAGE)	10-16	17-23	14-19	20-
ITÄÄN / AIKAERO				
6 H (PEKING)	11-17	4-10	10-15	-9
7 H (TOKIO)	12-18	5-11	11-16	-10
9 H (SYDNEY)	14-20	7-13	13-18	-12

Kolmantena matkapäivänä valolle altistumista kannattaa vähitellen viivästyttää, jos matka on suuntautunut länteen ja vastaavasti vähitellen aikaistaa, jos se on suuntautunut itään. (Bergholm, Leppänen, Antti-Poika, Härmä & Mukala 2015, 71, 73.) Auringonvalon tahdistavaa vaikutusta heikentää tummien aurinkolasien käyttö. Myös liikunta on hyvä hoitokeino aikaerorasitukseen. (Terveyskirjasto 2012.)

12.4 Terveysriskit matkan aikana

Terveyden kannalta hygieniasta huolehtiminen on tärkeää. Pesemättömissä käsissä on aina mikrobeja eli pieneliöitä, joka vuoksi käsihigienin merkitystä ei voi koskaan

korostaa liikaa. Huolellisella käsienpesulla voidaan ehkäistä muun muassa vatsataudin ja influenssan leviämistä. (Evara 2016.) Monet ongelmat voidaan välttää käsienpesulla sekä valitsemalla huolellisesti, mitä syö. Riskialueilla kannattaa syödä vain kypsennettyä ruokaa. (Matkailijan terveysopas 2016.) Terveysten vaikuttaa myös kohteen ilmasto. Trooppisten maiden kova kuumuus ja kostea ilma voivat viedä tottumattomalta nopeasti voimat. Monissa maissa ja erityisesti suurkaupungeissa ilman laatu voi olla huono. Ilmansaasteet kuormittavat sydäntä ja hengityselimiä sekä lisäksi ne voivat aiheuttaa muun muassa limakalvoärsytystä sekä iho- ja silmäoireita. (Terveyskirjasto 2017a; Ulkoministeriö 2018a.)

Normaali terveydenhoito ei yleensä kuulu matkavakuutuksen piiriin ja siksi lähimmän luotettavan lääkäriaseman selvittäminen kannattaa tehdä heti matkan alussa. (Bergholm, Leppänen, Antti-Poika, Härmä & Mukala 2015, 191; Terveyskirjasto 2016.)

Ripuli

Matkaripulin saa yleisimmin saastuneesta ruoasta tai juomasta. Ripulin vaara on yleinen lämpimänä vuodenaikana sekä alueilla, joissa on puutteellinen hygienia tai jos puhdasta vettä ei ole helposti saatavilla. Matkaripulin aiheuttajina ovat bakteerit, virukset ja alkueläimet, vaikkei taudinaiheuttajaa voidakaan yleensä tunnistaa pelkkien oireiden perusteella. Bakteerien ja virusten itämisaika on noin 6–72 tuntia ja alkueläinten 1–2 viikkoa. Tämän vuoksi matkaripuli puhkeaa usein ensimmäisen matkaviikon loppupuolella. Yleisimmät oireet ovat ripulin lisäksi kuume, päänsärky, pahoinvointi ja vatsakouristukset. Ripuli kestää yleensä 3–5 vuorokautta. Matkaripulia vastaan ei ole yleistä suojaa antavaa rokotetta. Jos matkalta kotiin palaavalla henkilöllä on ripulin lisäksi korkea kuume, voi kyseessä olla esimerkiksi malaria tai dengue-kuume. (Matkailijan terveysopas 2016.)

Matkaripulia voidaan estää elintarvike- ja käsihygienialla. Käsien pesu saippualla tai puhdistus alkoholipitoisella desinfiointiaineella ennen ruoan käsittelyä, ennen ruokailua, wc-käynnin jälkeen sekä raakojen kasvien, juuresten ja raa'an lihan käsittelyn jälkeen on tärkeää terveyden kannalta. Pullotettua vettä on syytä käyttää juomavetenä, hampaiden pesuun sekä kahvin tai teen valmistukseen. Juomia ei kannata viilentää jääkuutiolla. (Matkailijan terveysopas 2016; David Livingstone -seura 2016.)

Turvallisimpia ruokalajeja ovat seuraavat:

- itse kuorittavat tuoreet hedelmät
- kuumana tarjoiltavat, keitetyt tai paistoksiin lisätyt vihannekset
- leipä sekä muut kuivat viljatuotteet
- vastavalmistetut, kuumana tarjoiltavat liha- ja kalaruokat ja keitot
- hiilihappoiset, pullotetut juomat
- kuumat juomat, kuten kahvi, tee ja keitetty vesi.

(Matkailijan terveysopas 2016.)

Ellei ruoan hyvästä hygieniasta ole varmuutta, on syytä välttää seuraavia ruokia:

- hedelmät ja vihannekset, joita ei voi itse pestä tai kuoria sekä marjat
- katukeittiön ruoka
- pehmeäksi keitetty kananmuna, munakas ja munakokkeli
- kastikkeet
- kylminä tarjotut osterit, simpukat, ravut ja muut mereneläimet
- kylmät jälkiruoat
- kylmät leikkeleet
- kotona tehdyt säilykkeet
- majoneesipohjaiset salaattit
- mehut ja juomat, joihin on lisätty jääkuutioita
- pakkaamaton ja pastöroimaton maito, kerma, jäätelö, voi ja tuorejuustot
- raa'at tai riittämättömästi kypsennetyt lihaa, kalaa tai kananmuna sisältävät ruoat, jotka tarjotaan kylminä tai haaleina
(Matkailijan terveysopas 2016; David Livingstone -seura 2016.)

Sukupuolitaudit

Matkailuun liittyy merkittävä terveysriski, jonka aiheuttajana ovat sukupuoliteitse tarttuvat taudit. Ne voidaan välttää helposti suojautumisella. Tilastojen mukaan tartunnan saaminen matkalla on 6–8 -kertainen, kun tilannetta verrataan tavanomaisiin elämäntiloihin kotimaassa. Sukupuolitauteihin on saatavissa rokotteita vain hepatiitti B -ja papilloomavirusta vastaan, joten varmin keino tartunnan välttämiseksi on tilapäisistä seksisuhteista pidättäytyminen. Tilapäisissä seksisuhteissa on syytä käyttää kondomia. Kondomit kannattaa ottaa mukaan Suomesta, sillä kaikissa maissa niitä ei ole helposti saatavissa. Yleisimmin matkoilla saadaan klamydia-, tippuri- ja kuppatauti. Joka kymmenes klamydiatartunta saadaan tyypillisesti muualta Euroopasta. Puolet tippuri- ja kuppatautitunnoista saadaan ulkomailla. Tippuri hankitaan yleensä Kaakkois-Aasiasta, ja kuppa tuodaan etenkin Baltian maista ja Venäjältä suuntautuneilta matkoilta. LVG-tartuntoja miesten välisestä seksistä on raportoitu eri puolilta Eurooppaa, Yhdysvaltoja ja Kanadaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016b.)

Jaksaminen

Henkinen tasapaino ja stressinhallinta ovat tärkeitä seikkoja työskenneltäessä tai opiskeltaessa ulkomailla. Omasta jaksamisesta huolehtiminen on välttämätöntä. Realistiset odotukset, oman työn hyvä hallinta, osallistuminen matkan suunnitteluun, kohdemaahan sekä sen kulttuuriin tutustuminen ennakolta helpottavat sopeutumista. Terveystilaa ja jaksamista on syytä seurata erityisesti silloin, kun matkustetaan toistuvasti ulkomaille, ja matkat kestävät pitkään. Seurattavia asioita ovat muun muassa unen laatu, riittävä palautuminen, elintavat sekä riskitekijät sydän- ja verisuonisairauksiin liittyen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016c.)

Työn tai opiskelun psykologiset kuormitustekijät muodostuvat työn tai opiskelun järjestelyihin liittyvistä kuormitustekijöistä, niiden sisältöön liittyvistä kuormitustekijöistä sekä työ- tai opiskeluyhteisön sosiaaliseen toimivuuteen liittyvistä kuormitustekijöistä. KV-vastuuhenkilöltä tai esimieheltä kannattaa pyytää ajoissa apua, jos ilmenee ongelmia jaksamisen kanssa. Parhaat tulokset saavutetaan, kun korjaaviin toimiin ryhdytään mahdollisimman aikaisin ongelmien ilmetessä. (Työturvallisuuskeskus 2015, 7, 12.)

12.5 Matkaturvapakkaus ja matka-apteekki

Matkakohde vaikuttaa siihen, mitä matkaturvapakkaus sisältää. Se voi kostua esimerkiksi taskulampusta ja varaparistoista, desinfiointiliinoista, ensiaputarvikkeista sekä palo- ja murtohälyttimestä.

Matkalle kannattaa ottaa mukaan matka-apteekki. Sen avulla on hyvä varautua ainakin särkyyn ja kuumeeseen, hyönteisten pistoihin, vatsatautiin ja jalkojen hierymisiin. Mukaan kannattaa varata myös auringonsuojavoidetta, matkapahoinvointilääkettä, ripulilääkettä ja mahdollisesti myös hampaan lohkeamiseen tarvittava väliaikainen paikkamateriaali. (Terveyskirjasto 2017b.) Matka-apteekkiin kuuluu myös perussairauksiin liittyvät lääkkeet. Kehitysmaissa lääkeväärennöksiä voi olla jopa 10–30 % markkinoilla olevista lääkkeistä ja ne ovat levinneet jopa lääketukku-kauppoihin ja apteekkeihin. Lääkeväärennösten määrä on lisääntynyt myös kehittyneissä maissa ja EU:ssa. Lääkkeen käyttäjä ei kykene tunnistamaan lääkeväärennöstä, joten perussairauksiin liittyvät lääkkeet kannattaa ottaa mukaan kotimaasta. (Fimea 2018; Kansallinen Terveysarkisto 2017.) Lääkkeet kannattaa kuljettaa käsimatkatavaroissa alkuperäispakkauksissa. Myös reseptilääkkeiden reseptit pakataan käsimatkatavaroihin, jotta ne löytyvät helposti tullissa tai turvatarkastuksessa. Apteekista tai lääkäriltä voi saada allekirjoitetun, englanninkielisen yhteenvetotulosten reseptilääkkeistä. (Kansallinen Terveysarkisto 2017.)

13. JOS ODOTTAMATON KUITENKIN TAPAHTUU

Rikollisuutta esiintyy kaikkialla maailmassa - ryöstöjä ja taskuvarkauksia tapahtuu myös ulkomailla. Tässä luvussa tarkastellaan yhteydenpitoa ja viestintää matkan aikana sekä varovaista suhtautumista liialliseen avuliaisuuteen. Lisäksi kerrotaan, miten toimia, jos passi katoaa sekä mitä tehdä hätätilanteissa, onnettomuuksissa ja rikoksen uhrina.

13.1 Yhteydenpito ja viestintä

Tärkeimmät yhteystiedot kotimaassa ja ulkomailla on syytä kirjoittaa muistiin. Listaann kannattaa kirjoittaa ainakin lähin konsulaatti tai paikallinen edustusto, paikallinen hätänumero, kotimaan lähiomaiset ja paikallisen yhteystahon tiedot. Omaan matkapuhelimeen kannattaa tallentaa myös ICE-kontakti (In Case of Emergency), jotta viranomaiset voivat ottaa yhteyttä lähiomaisiisi, jos joudut esimerkiksi onnettomuuteen. (Bergholm, Leppänen, Antti-Poika, Härmä & Mukala 2015, 191.) Säännöllinen yhteydenpito matkan aikana muihin henkilöihin samassa matkaseurueessa, kotiin, koulun ja paikalliseen organisaatioon matkan aikana on tärkeää, jotta mahdollinen hätätilanne tunnistetaan nopeasti.

Kriisitilanteissa voi hyödyntää sosiaalista mediaa, jos puhelinlinjojen ja muiden viestintäkeinojen toimivuudesta ei ole takeita. Ulkoministeriöllä ja Suomen edustustoilla ulkomailla on useita verkkosivustoja ja sosiaalisen median tilejä tätä tarkoitusta varten (Ulkoministeriö 2018b).

Perillä paikasta toiseen liikuttaessa mukana kannattaa pitää vain tarpeelliset tavarat. Passi, ylimääräiset rahat ja arvoesineet on hyvä säilyttää hotellin tallelokerossa

tai muussa varmassa paikassa. Lompakko takataskussa tai käsilaukku tuolin selkänojalla viedään helposti. (Ulkoministeriö 2016a.) Jos joudut ryöstön kohteeksi, anna ryöstötilanteessa ryöstäjälle suosiolla se, mitä hän vaatii. Voit pitää mukana valemompakkoa, jossa on vain vähän rahaa ja kuitteja – ryöstötilanteessa luovuta se ryöstäjälle. Oma lompakko kannattaa säilyttää turvallisessa paikassa lähellä vartaloa. (Työturvallisuuskeskus 2017, 24–25.) Ilmoita aina myös oppilaitokseesi tai korkeakouluusi, jos olet joutunut rikoksen uhriksi. Huomioi kuitenkin, että paikalliset viranomaiset ovat ensisijaisesti se taho, jonka tehtävänä on akuutisti hoitaa myös ulkolaisiin kohdistuneet rikokset yms.

13.2 Liiallinen avuliaisuus

Vieraisiin, liian avuliaisiin henkilöihin on syytä suhtautua varauksella (Työturvallisuuskeskus 2017, 25). Iltasanomat (2011, 2017) tuo esiin yleisiä turistien huijauskeinoja. Käteen tyrkyttävää tavaraa ei pidä ottaa vastaan, sillä hetken kuluttua siitä voidaan vaatia rahaa. Taksilla liikuttaessa on hyvä selvittää ennakolta, miten pitkä matka haluttuun kohteeseen on ja mikä on taksin hintataso. Taksin hinta kohteeseen kannattaa sopia etukäteen. Toimimaton taksimittari on todennäköisesti tarkoituksella laitettu pois päältä, joten hinta on tällöin hyvä sopia ennen kuin taksi lähtee liikkeelle. Erilaisiin suosituksiin on syytä suhtautua epäillen. Jos taksinkuljettaja kertoo, että taksimatkan kohteena oleva hotelli on täynnä tai suljettu ja suosittelee toista kohdetta, tähän ei kannata suostua. Uusi kohde voi olla alkuperästä kauempana tai kalliimpi. Taksinkuljettajan suositteliin kauppoihin ja ravintoloihin on myös syytä suhtautua varauksella. Samoin linja-auto- ja rautatie-asemien ympärillä olevat hyvän majapaikan suosittelijat kannattaa kiertää kaukaa. Yllättävä avuliaisuus voi olla vaarallista ja matkalla tällaiseen majapaikkaan voi tulla ryöstetyksi. Spontaani toiminta voi hyvinkin olla organisoitua rikollisuutta ja avulias henkilö voi olla esimerkiksi taskuvaras. Kadulla olevilta rahanvaihtajilta ei pidä vaihtaa rahaa. (Iltasanomat 2011, 2017.)

Paikallisia tapoja ja lakeja on syytä noudattaa sekä kunnioittaa maan uskontoa ja kulttuuria. On huomattava, että ulkomaalaiselta voidaan edellyttää tietynlaista pukeutumista ja käyttäytymistä uskonnosta tai sosiaalisista säännöistä johtuen. (SOS International 2016.)

Pankki- ja bensa-automaatilla asioidessa on syytä olla varovainen. Ympäristöä kannattaa tarkkailla. Liian avuliaat henkilöt voivat olla vaaraksi. Automaatille jonottaessa kortti on syytä pitää lompakossa ja jos automaatti näyttää jollain tavalla epäilyttävältä, kannattaa etsiä toinen vastaava. Automaatin käytön tulee olla häiriötöntä. Jos vieressäsi olisi sinulle tuntematon henkilö, älä käytä automaattia. Varmista, ettei kukaan muu voi nähdä tunnuslukua, kun näppäilet sen. (Korttiturvallisuus.fi 2081).

Kaupassa tai ravintolassa lasku kannattaa tarkistaa ennen maksamista. Kortilla maksettaessa kortin on pysyttävä koko ajan näkyvillä. Tunnuksluvun suojaaminen on tärkeää myös kaupassa ja ravintolassa. (Korttiturvallisuus.fi 2081).

13.3 Passin katoaminen

Jos passi katoaa, varkaus- tai katoamisilmoitus tehdään mahdollisuuksien mukaan paikallispoliisille. Uutta passia voi kotimatkaa varten hakea mistä tahansa Suomen edustuston passinmyöntämispisteestä. Jos kohdemaassa ei ole Suomen omaa edustustoa, hätämatkustusasiakirjan (Emergency Travel Document, ETD) voi saada jonkun toisen EU-maan edustustosta. Varkaus- ja katoamisilmoituksen sekä uuden passin hakemisessa auttaa mahdollinen kopio passista. Lisäksi tarvitaan yksi valokuva uuden passin saamiseksi. (Ulkoministeriö 2016b.)

13.4 Hätätilanne, onnettomuus ja ryöstö

Hätätilanteisiin kannattaa valmistautua aina ennakolta siitäkin huolimatta, vaikka matkakohde olisikin matalan riskin aluetta. On myös hyvä muistaa, että maan riskiluokitus voi muuttua nopeasti. Hätätilanteessa on syytä huomioida taulukossa 9 mainitut asiat.

Taulukko 9. Hätätilanteessa varmistettavia ja vältettäviä asioita (SOS International 2016.)

VARMISTETTAVAT ASIAT	VÄLTETTÄVÄT ASIAT
<ul style="list-style-type: none"> • TARKKAAVAISUUS JA TILANTEEN KEHITTÄMISEN SEURAAMINEN • MATKAPUHELIMEN AKUN LATAUS • TÄRKEIDEN NUMEROIDEN TALLENTAMINEN MATKAPUHELIMEEN • PASSIN TAI MUUN VIRALLISEN HENKILÖLLISYYSTODISTUKSEN MUKANA PITÄMINEN HENKILÖLLISYYDEN TODISTAMISEKSI VIRANOMAISILLE • UUTISTEN SEURAAMINEN PAIKALLISTEN JOUKKOViestimien välityksellä tai vaihtoehtoisesti kansainvälisten uutistoimistojen, kuten CNN:n ja BBC:n, uutisten seuraaminen • EPÄVARMOISSA TILANTEISSA NEUVON KYSYMINEN PAIKALLISILTA • VIRANOMAISTEN SUOSITUSTEN NOUDATTAMINEN 	<ul style="list-style-type: none"> • HUOMION HERÄTTÄMINEN • SUURET VÄKIJOUKOT • JULKINEN LIIKENNE

Paikalliselle poliisille on syytä ilmoittaa, jos on joutunut onnettomuuteen tai tullut ryöstetyksi. Rikostapauksessa tarvitaan poliisilta rikosilmoitusnumero. (Työturvallisuuskeskus 2017.) Rikosuhripäivystys (2014) tarjoaa tukea ja neuvoja ulkomailla rikoksen uhriksi joutuneelle henkilölle yhteydenottolomakkeen avulla tai soittamalla virka-aikana palvelemaan palvelupisteeseen.

Taulukko 10. Keskeiset kysymykset matkan jälkeen

KYSYMYS	JOS EI, NIIN MITÄ?
OLIKO MATKAN KESKEISET RISKIT TUNNISTETTU ENNEN MATKAA?	JOS EI, NIIN MITÄ UUSIA RISKEJÄ MATKAN AIKANA HAVAITTIIN?
OLIKO ENNAKOLTA TUNNISTETTUJA RISKEJÄ PIENENNETTY RIITTÄVÄSTI?	JOS EI, NIIN MITÄ KORJAAVIA TOIMIA TARVITAAN?
OLIVATKO MATKAN SUUNNITTELUVAIHEESSA TEHDYT TOIMET RIITTÄVIÄ?	JOS EI, NIIN MITÄ KORJAAVIA TOIMIA TARVITAAN?
SUJUKO MENOMATKA SUUNNITELLUSTI?	JOS EI, NIIN MITÄ KORJAAVIA TOIMIA TARVITAAN?
SUJUJIVATKO ASIAT KOHDEMAASSA SUUNNITELLUSTI?	JOS EI, NIIN MITÄ KORJAAVIA TOIMIA TARVITAAN?
SUJUJIKO PALUUMATKA SUUNNITELLUSTI?	JOS EI, NIIN MITÄ KORJAAVIA TOIMIA TARVITAAN?

14. MATKAN JÄLKEEN

Matkan jälkeen on vielä hyvä pohtia, mitkä seikat auttoivat matkan onnistumisessa sekä pitäisikö seuraavaa matkaa suunniteltaessa ja matkalla ollessa tehdä jotain toisin. Pohdinta kannattaa tehdä esimerkiksi esimiehen tai KV-vastuuhenkilön kanssa, jotta onnistumiset ja mahdolliset epäonnistumiset voidaan ottaa huomioon seuraavia matkoja järjestettäessä.

Huomaathan, että jos sinulla matkan jälkeen ilmeni joitain oireita tai jos esimerkiksi työpaikkasi vaatisi tiettyjä näytteitä ao. maasta saapuille, on tärkeä ottaa yhteyttä työterveyshuoltoon. Myös se, että matkasta tai pidempiaikaisesta oleskelusta ulkomailla voi seurata ajan kanssa ohimenevää sopeutumishaastetta, on tärkeä tiedostaa jo ennakkoon.

Jos matkaasi liittyy jokin traumaattiseksi kokemasi tilanne, on tärkeä hakeutua viimeistään kotimaassa työterveyshuollon piiriin. He pystyvät parhaalla mahdollisella tavalla auttamaan näissä tilanteissa.

Ennen matkaa tehty riskienarviointi on hyvä käydä uudelleen läpi taulukossa 10 näkyvien kysymysten kautta.

Viimeistään tässä vaiheessa kirjataan turvallisuushavainnot ja -poikkeamat organisaation käyttämän turvallisuusilmoitusmenettelyn mukaiseen järjestelmään. Pohdinnan tulosten perusteella päivitetään tarvittaessa ohjeita, tarkistuslistoja, prosesseja sekä matkustukseen liittyviä menettelytapoja.

LÄHTEET

Ammattikorkeakoululaki (932/2014). Viitattu 02.09.2018. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>

Autoliitto. 2018. Kansainvälinen ajokortti. Viitattu 17.4.2018. <https://www.autoliitto.fi/matkailu/kansainvalinen-ajokortti>

Bergholm, B., Leppänen, A., Antti-Poika, T., Härmä M. & Mukala K. 2015. Työmatkalla maailmalla. Helsinki: Työterveyslaitos.

Bernstein, J. 2011. Manager's Guide to Crisis Management. Madison: CWL Publishing Enterprises.

British Standard Institution 2014. Crisis management – Guidance and good practice. BSI Standards.

Coombs, W. 2012. Ongoing Crisis Communication - Planning, Managing and Responding. 3. uudistettu painos. SAGE Publications. Thousand Oaks.

David Livingstone –seura. 2016. Matkailijan ohjeet. Viitattu 30.4.2018. <http://www.fsih.fi/matkailijan-ohjeet/>

Dunlap, E. S. (Editor) 2013. The Comprehensive Handbook of School Safety. Boca Raton, FL: CRC Press.

Grandall, W., Parnell, J. & Spillan, J. 2014. Crisis Management. 2. painos. Los Angeles: SAGE Publications.

Hakala, S. (2015). Vallan merkilliset tiedottajat. Tiedottajan ammatillisen roolin muuntuminen ministeriöiden viestinnässä. Sosiaalitieteiden julkaisuja, 2015:1. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016122121355>

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2016. Yritysturvallisuuden malli. Viitattu 21.4.2018. <https://ek.fi/mita-teemme/tyoelama/yritysturvallisuus/>

Elliot, D., Swartz, E. & Herbane, E. 2010. Business Continuity Management, A Crisis Management Approach. 2. uudistettu painos. New York: Routledge.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 336/2006 kansainvälisen turvallisuusjohtamissääntösten täytäntöönpanosta yhteisössä. Viitattu 20.4.2018. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R0336&from=FI>

Evira. 2016. Käsienpesu selkokielellä. Viitattu 30.4.2018. <https://www.evira.fi/elintarvikkeet/tietoa-elintarvikkeista/kasittely-ja-sailyttaminen/kasienpesu/kasienpesu-selkokielella/>

Fennia. 2018. Matkavakuutus työntekijöille. Viitattu 30.4.2018. <https://www.fennia.fi/fi/yritykset-ja-yrittajat/vakuutukset/tyontekijat/matka/>

Fimea. 2018. Lääkeväärennökset. Viitattu 30.4.2018. <http://www.fimea.fi/vaestolle/laakkeiden-turvallisuus/laakevaarennokset>

Finavia. 2018a. Lentomatustajan muistilista. Viitattu 4.6.2018. <https://www.finavia.fi/fi/lentoasemalla/lentomatustajan-muistilista>

Finavia 2018b. Mistä lento lähtee ja milloin kentällä pitää olla? Viitattu 4.6.2018. <https://www.finavia.fi/fi/lentoasemat/helsinki-vantaa/lentoasemalla/terminaalit>

Finavia. 2018c. Näin pakkaat matkatavarat lennolle. Viitattu 29.4.2018. <https://www.finavia.fi/fi/lentoasemalla/matkatavarat/ennen-matkaa>

Finavia. 2018d. Turvatarkastus. Viitattu 29.4.2018. <https://www.finavia.fi/fi/lentoasemalla/turvatarkastus>

Heljaste, J.-M., Korkiamäki, J., Laukkala, H., Mustonen, J., Peltonen, J. & Vesterinen, P. 2008. Yrityksen turvallisuusopas. Helsinki: Kauppakamari.

Hellsten, K. 2009. Ulkomaantyö. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Hitt, M.A., Ireland, R.D. & Hoskisson, R.E. 2005. Strategic Management: Competitiveness and Globalization (Concepts). Sixth Edition. Mason, OH: Thomson Corporation.

Hopkin, P. 2010. Fundamentals of Risk Management. Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management. London: Kogan Page.

Huovila, E. & Ranta, T. 2015. Myönteinen ilmapiiri ja yhteinen tahtotila Laurea-ammattikorkeakoulun ja -kirjaston turvallisuuden kehittämisen lähtökohdina. UAS Journal, Journal of Finnish Universities of Applied Sciences, nro 1. Viitattu 07.05.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016122121355>

Iivari, M. & Laaksonen, M. 2009. Liiketoiminnan jatkuvuus suunnittelu ja ICT-varautuminen. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Iltasanomat. 24.7.2011. Näin huijarit iskevät lomamatkalla. Viitattu 30.4.2018. <https://www.is.fi/taloussanomat/oma-raha/art-200001719105.html>

Iltasanomat. 21.7.2017. 7 yleisintä turistihuijausta – älä haksahda tai menetät vähintään rahasi. Viitattu 30.4.2018. <https://www.is.fi/matk/art-200005298965.html>

International Atomic Energy Agency. 2002. Safety culture in nuclear installations. Guidance for use in the enhancement of safety culture. IAEA-TECDOC-1329. Viitattu 9.4.2018. https://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/te_1329_web.PDF

ISO/TR 31004:fi. 2014. Riskienhallinta. Ohjeita standardin ISO 31000 soveltamisesta. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

Juholin, E. 2013. Communicare! Kasva viestinnän ammattilaiseksi. Korpijyvä: MIF.

Kansallinen Terveysarkisto. 2017. Lääkkeet mukaan ulkomaille. Viitattu 30.4.2018. <http://www.kanta.fi/reseptit-mukaan-ulkomaille>

Katajainen, A., Lipponen, K. & Litovaara, A. 2006. Voimavarat käytöön. Viitattu 16.10.2018. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onnoo023&p_teos=

Kela. 2018a. Eurooppalainen sairaanhoitokortti. Viitattu 15.2.2018. <http://www.kela.fi/eurooppalainen-sairaanhoitokortti>

Kela. 2018b. Viitattu 15.2.2018. Tilaa eurooppalainen sairaanhoitokortti. http://www.kela.fi/eurooppalaisen-sairaanhoitokortti_nain-haet Kemikaalilaki (599/2013). Viitattu 19.04.2018. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130599>

Kerko, P. 2001. Turvallisuusjohtaminen. Porvoo: PS-Kustannus.

Kielitoimiston sanakirja. S-Ö. 2006. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Kokoontumislaki (530/1999). Viitattu 20.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990530>

Korttiturvallisuus.fi. 2018. Matkoilla. Viitattu 6.3.2018. <https://www.korttiturvallisuus.fi/Matkoilla/>

Käypä hoito. 2015. Aikaerosta johtuvat unen ongelmat. Viitattu 4.6.2018. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus;jsessionid=979532F4D6CE9B-D45BD5C938A4895C2E?id=nix01064>

Lanne, M. 2007. Yhteistyö yritysturvallisuuden hallinnassa: Tutkimus sisäisen yhteistyön tarpeesta ja roolista suurten organisaatioiden turvallisuustoiminnassa. Väitöskirja. VTT Publications 632. Espoo: VTT.

Leino, M., Steiner, M. & Wahlroos, J. 2005. Corporate Governance ja Riskienhallinta. Teoksessa: Riskit ja riskienhallinta. Toim. H. Kuusela & R. Ollikainen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Levä, K. 2003. Turvallisuusjohtamisjärjestelmän toimivuus: vahvuudet ja kehityshaasteet suuronnettomuusvaarallisissa laitoksissa, Tukes-julkaisu 1/2003. Viitattu 17.4.2018. http://www.tukes.fi/Tiedostot/julkaisut/1_2003.pdf

Martikainen, S. (toim.). 2015. Arjen ennakoiva turvallisuusjohtaminen oppilaitoksissa. Laurea Julkaisut 53. Viitattu 16.04.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-413-2>

Martikainen, S. 2016. Development and Effect Analysis of the Asteri Consultative Auditing Process – Safety and Security Management in Educational Institutions. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 691. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Martikainen, S. & Ranta, T. 2014. Turvallisuusjohtamisen kautta arjen turvaa. Turvallisuus ja Riskienhallinta 29 (6), 34 – 35. Helsinki: Turvallisuuden ja Riskienhallinnan (T&RH) Tietopalvelu.

Martikainen, S. & Ranta, T. 2016. Kokeilukulttuurilla uutta osaamista koulutusorganisaatioiden turvallisuusjohtamiseen. UAS Journal, Journal of Finnish Universities of Applied Sciences, nro 3.

Matkailijan terveysopas.2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 1.2.2016 <http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/ktl.mat>

Merivirta, M-L. 2011. Turvallisuusviestintä rakennusalaalla. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 14.04.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201103221913>

Merivirta, M-L. & Mäkelä, T. 2011. Tunnetko turvallisuusviestinnän? Nolla tapaturmaa -foorumien uutislehti 1/2011, 4-5.

Mol, T. 2003. Productive safety management. Burlington, MA: Heinemann. pp. 286, 329–330.

Mäkinen, K. 2007. Organisaation strateginen kokonaisturvallisuus. Helsinki: Edita Prima.

Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. 1995. 5th Edition. Oxford: Oxford University Press.

Pedak, M. 2018. Kompleksinen yhteisö kriisi: Sisäinen kriisiviestintä kuntaorganisaation resilienssi-tekijänä Jokelan ja Kauhajoen koulurunissa. Helsingin yliopisto.

Pekki, J. 2014. Varautumisen työpaja 1. Laurea-ammattikorkeakoulun oppimateriaali.

Pekki, J. & Ranta, T. 2014. Lähtökohtamme on yhteinen varautumisen tahtotila. Turvallisuus & Riskienhallinta -lehti 6/2014, 36. Helsinki: Turvallisuuden ja Riskienhallinnan (T&RH) Tietopalvelu.

Pelastuslaki (379/2011). Viitattu 17.04.2018. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379#L2P3>

Poliisi. 2018a. Lisätietoa passin hakemisesta. Viitattu 4.6.2018. https://www.poliisi.fi/passi/lisatietoa_passin_hakemisesta

Poliisi. 2018b. Vastauksia yleisimpiin kysymyksiin. Viitattu 24.4.2018. https://www.poliisi.fi/passi/vastauksia_yleisimpiin_kysymyksiin

Ranta, T. 2016. Riskilähtöisen koulutuksen keinoin kohti tehtäväkohtaista osaamista. Teoksessa Martikainen, S. (toim.). 2016 Varautuva turvallinen koulu. Laurea Julkaisut 70. Laurea-ammattikorkeakoulu, 46–55. Viitattu 30.04.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-446-0>

Ranta, T. & Martikainen, S. 2014. Laurea näyttää hienoa mallia. Turvallisuusjohtamisen kautta arjen turvaa. Turvallisuus & riskienhallinta 6, 34-35. Helsinki: Turvallisuuden ja Riskienhallinnan (T&RH) Tietopalvelu Oy.

Ranta, T. & Martikainen, S. 2015. Uutta puhtia oppilaitosten turvallisuusjohtamiseen. Teoksessa Martikainen, S. (toim.). Arjen ennakoiva turvallisuusjohtamisen oppilaitoksissa. 2015. Laurea Julkaisut 53. s. 9-12. Viitattu 16.4.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-413-2>

Ranta, T. & Martikainen, S. 2015. Turvallisuusjohtamisen kehitysideoita. Turvallisuus & Riskienhallinta. 4/2015, 14-16. Helsinki: Turvallisuuden ja Riskienhallinnan (T&RH) Tietopalvelu Oy.

Ranta, T. & Martikainen, S. 2016. Turvallisuutta henkilökohtaisen kiinnostuksen kautta. Turvallisuus & Riskienhallinta. 3/2016, 16-17. Helsinki: Turvallisuuden ja Riskienhallinnan (T&RH) Tietopalvelu Oy.

Ranta T. & Martikainen S. 2017. Turvakävelen turvallinen koulu. Laurea Julkaisut 81. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 07.05.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-465-1>

Ranta T., Martikainen S. (Eds.) 2018. Opas radikalisaation ja väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyyn sekä puuttumiseen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. Laurea Julkaisut 88. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 01.05.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-480-4>

Real, K. 2008. Information seeking and workplace safety: A field application of the risk perception attitude framework. Journal of Applied Communication Research 36: 3, 339 – 359.

Real, K. & Cooper, M. D. 2009. The importance of communication factors to safety climate: an exploratory analysis. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, Marriott, Chicago, IL, 21.5.2009.

Reiman, T., Pietikäinen, E. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskulttuuri. Teoria ja arviointi. VTT Publications 700. Viitattu 16.4.2018. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2008/P700.pdf>

Reiman, T. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskriittiset organisaatiot: onnettomuudet, kulttuuri ja johtaminen. Helsinki: Edita.

Reniers, G.L.L., Cremer, K. & Buytaert, J. 2011. Continuously and Simultaneously Optimizing an Organization's Safety and Security Culture and Climate: the Improvement Diamond for Excellence Achievement and Leadership in Safety & Security (IDEAL S&S) Model. Journal of Cleaner Production 19 (2011).

Rikoslaki (39/1889). Viitattu 01.05.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rikosuhripäivystys. 2014. Mitä tehdä, jos rikos on tapahtunut ulkomailla? Viitattu 30.4.2018. <https://www.riku.fi/fi/usein+kysytty/mita+tehda+jos+rikos+on+tapahtunut+ulkomailla/>

Ruuhilehto, K. & Vilppola, K. 2000. Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuden edistäminen yrityksessä. Tukes-julkaisu 1/2000. Viitattu 13.4.2018. <http://docplayer.fi/2179026-Turvallisuuskulttuuri-ja-turvallisuuden-edistaminen-yrityksessa-kaarin-ruuhilehto-katja-vilppola-vtt-automaatio-riskienhallinta.html>

Schein, E. H. 2004. Organizational Culture and Leadership. Third Edition. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Schein E. H. 2009. The Corporate Culture Survival Guide. New and Revised Edition. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

SFS-EN 31010:2013. Riskien hallinta. Riskien arviointimenetelmät. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS-EN ISO 9000:2015. Laadunhallintajärjestelmät. Perusteet ja sanasto. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS-EN ISO 22301:2014. Yhteiskunnan turvallisuus. Liiketoiminnan jatkuvuuden hallintajärjestelmät. Vaatimukset. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS-ISO 28000:2012. Toimitusketjun turvallisuuden hallintajärjestelmät. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS-ISO 31000:2018. Risk management. Guidelines. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS-ISO 45001:2018. Occupational Health and safety management systems. Requirements with guidance for use. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS-ISO/IEC 27001: 2013. Informaatioteknologia. Turvallisuustekniikat.

Tietoturvallisuuden hallintajärjestelmät. Vaatimukset. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS Opas 73: 2011. Riskienhallinta. Sanasto. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

Skoglund, T. 2004. Yrityksen kriisinhallinta: Johtajuus ja viestintä. Helsinki: Tietosanoma.

SOS International. 2016. Viitattu 30.4.2018. Tärkeitä muistettava asioita matkustettaessa ulkomailla. Viitattu 15.2.2018. <http://sos-safetravel.eu/fi/>

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. 2011. Kokonaisturvallisuuden sanasto. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK.

Suomen Riskienhallintayhdistys. 2016a. Potentiaalisten ongelmien analyysi. Viitattu 1.2.2018. <http://www.pk-rh.fi/uploads/poa-analyysi/potentiaalisten-ongelmien-analyysi-tietokortti.pdf>

Suomen Riskienhallintayhdistys. 2016b. Yleinen avainsanaluettelo. Viitattu 1.2.2018. <http://www.pk-rh.fi/uploads/poa-analyysi/poa-yleinen-avainsanaluettelo-tietokortti.pdf>

Suominen, A. 2009. Kokonaisvaltainen riskienhallinta yrityksen suojajärjestelmänä. Teoksessa Kuusela, H. & Ollikainen, R. (toim.) Riskit ja riskienhallinta. 2. painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino. s.148–169.

Takala, J. 2015. Jatkuvuussuunnittelu liiketoimintayksikössä. Laurea-ammattikorkeakoulu. Laurea Leppävaara. Espoo. Opinnäytetyö.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016a. Matkailijan terveysopas. Viitattu 15.2.2018. <http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/ktl.mat>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016b. Muut sukupuolitaudit. Viitattu 30.4.2018. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/ktl.mat?p_selaus=54738

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016c. Ulkomaan työkomennukselle lähtijät. Viitattu 30.4.2018. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/ktl.mat?p_selaus=54737

Terveyskirjasto. 2006. Proaktiivisuus – reaktiivisuus. Viitattu 16.10.2018. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onnoo023&p_teos=

Terveyskirjasto. 2012. Aikaerorasitus. Viitattu 4.6.2018. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk01012

Terveyskirjasto. 2016. Terveydenhoito ulkomailla. Viitattu 10.11.2018. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=mat00009

Terveyskirjasto. 2017a. Lämpösairaudet ja kylmän aiheuttamat vammat. Viitattu 20.4.2018. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=sproo010

Terveyskirjasto. 2017b. Lääkkeet matkan aikana. Viitattu 30.4.2018. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=mat00010

Transparency International. 2018. Corruption perceptions index 2017 shows high corruption burden in more than two-thirds of countries. Viitattu 10.11.2018. https://www.transparency.org/news/pressrelease/corruption_perceptions_index_2017_shows_high_corruption_burden_in_more_than

Työturvallisuuskeskus. 2015. Työn henkisten kuormitustekijöiden hallinta. Viitattu 30.4.2018. https://ttk.fi/files/4660/Tyon_henkisten_kuormitustekijoiden_hallinta.pdf

Työturvallisuuskeskus. 2017. Turvallisesti työmatkalla ulkomailla. Viitattu 26.4.2018. https://ttk.fi/files/5745/29019_Turvallisesti_tyomatalla_ulkomailla.pdf

Työturvallisuuslaki (738/2002), Viitattu 13.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>

Työturvallisuuslakitoimikunnan mietintö. 2001:13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 21.9.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504224479>

Ulkoministeriö. 2016a. Ryöstön tai väkivallan uhriksi joutuminen. Viitattu 30.4.2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49407>

Ulkoministeriö. 2016b. Passin katoaminen ulkomailla. Viitattu 30.4.2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49392>

Ulkoministeriö. 2017a. Kriisitilanteeseen varautuminen ulkomailla. Viitattu 30.4.2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49399>

Ulkoministeriö. 2017b. Matkustaminen. Viitattu 5.2.2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49153&contentlan=1>

Ulkoministeriö. 2017c. Päivystyskeskus auttaa suomalaisia ulkomailla vuorokauden ympäri. Viitattu 26.4.2018. <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=364928>

Ulkoministeriö. 2018a. Intia: matkustus-tiedote. Viitattu 4.6.2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=341292&contentlan=1&culture=f>

Ulkoministeriö. 2018b. Suomen edustustot ulkomailla. Viitattu 4.6.2018. <https://um.fi/edustustot>

Ulkoministeriö. 2018c. Viisumin tarve ja Suomen hyväksymät matkustusasiakirjat. Viitattu 17.4.2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15720>

Ulkoministeriö. 2018d. Suomen kansalaisen viisumi ja oleskelulupa. Viitattu 17.4.2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49395>

Western Union. 2016. Lähetä rahaa verkossa. Viitattu 6.3.2018. https://www.westernunion.com/fi/fi/lahe-ta-rahaa-verkossa.html?&src=gg-FL-FL-G-Generics-Core_SERP_Broad-FL-&utm_content=sRblq1NBs|dc_pcrd_244403819163_mt_b_kw_raham%20siirto

YSA. 2015. Proaktiivisuus. Yleinen suomalaisen asiasanasto. Viitattu 16.04.2018. <http://finto.fi/ysa/sv/page/Y159231?clang=fi>

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Soili Martikainen & Tiina Ranta

JOHDON VASTUUSTA JA TOIMINNASTA ULKOMAANTYÖN TURVALLISESSA ARJESSA JA HÄIRIÖTILANTEISSA

Useat organisaatiot ja erilaiset yhteisöt toimivat tänä päivänä aktiivisesti kannustaakseen yhteisöjensä jäseniä ulkomaantyöhön. Tässä oppaassa ulkomaantyöllä tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, joka tapahtuu kotimaan rajojen ulkopuolella.

Opas on syntynyt tarpeesta kuvata turvallinen ulkomaantyön prosessi. Turvallisuuden varmistaminen on työnantajan velvollisuus silloin, kun lähtijänä on työntekijä. Lähettävä organisaatio vastaa työntekijöiden turvallisuudesta myös ulkomailla.

Turvallinen työympäristö on jokaisen yhteisön jäsenen oikeus, eikä siitä voi tinkiä missään olosuhteissa. Hyvin ja systemaattisesti toteutettu turvallisuusjohtaminen ulkomaan kohteissa vaikuttaa myös organisaation imagoon. Lisäksi ulkomaantyön turvallisuutta säätelee monipuolinen lainsäädäntö, jonka velvoitteita on myös haluttu kuvata tässä oppaassa.

Oppaan tarkoituksena on tarjota turvallisuusjohtamisen ja riskienhallinnan kautta turvaa ulkomaantyölle. Kun turvallisuus on huomioitu jo ulkomaantyön suunnittelun alussa ja se otettu osaksi suunnitelmia sekä sitä kautta toimintaa, voi työntekijät huoletta valmistautua tulevaa matkaa varten.